

Gamle Modum

ÅRSSKRIFT FOR MODUM HISTORIELAG 2007
22. ÅRGANG

FURUMO 31-8-41

JUSTER - MATINEEN

Gamle Modum

ÅRSSKRIFT FOR MODUM HISTORIELAG 2007

22. ÅRGANG

I redaksjonen:

Jon Mamen

Erling Diesen

Aase Hanna Fure

Asbjørn Lind

Andreas Øvergaard

Historielagets styre:

Wermund Skyllingstad, leder/sekretær

Per A. Knudsen, nestleder

Aase Hanna Fure, kasserer

Ingar Hellerud

Ingvor sønju

Gunnar Hellerud

Arne Saastad

Björg Randi Hovde

Erling Løken

Historielagets adresse: Postboks 236, 3371 Vikersund

*Gamle Modums adresse: Jon Mamen
Fjerdingsstadveien 161, 3330 Skotselv
e-post: jon@mamen.no
Tlf. 32 75 30 65*

Layout og trykk: Caspersens Trykkeri AS, Vikersund

Innholdsfortegnelse:

TROND BOLLERUD: Peter Collett og parken på Buskerud Hovedgård.....	3	ERLING DIESEN: Arbeidere tildelt Norges Vels medalje i 1930	43
ERLING DIESEN: Sundmanden Erich Olsson Wigersunds tragiske skjebne	7	KNUT KJØLSTAD FORTELLER TIL EGIL CHRI STIANSEN OG ERLING DIESEN: En av «gutta på skauen» forteller fra krigens dager	47
OLAV SØRENSEN: Om risper og strofer	10	GUNNAR HELLERUD: Lars Bottolfs forteller fra krigsårene	50
ANDREAS ØVERGAARD: Gamle kart forteller	11	ARNT BERGET: Snø til St. Hans	53
ASBJØRN LIND: Bilder fra Modum i 1860-årene.....	14	ARNT BERGET: Tømmerhogst og hjemmebrenning	54
ARNT BERGET OG ERLING DIESEN: Mer om 1860-flommen	17	INGAR HELLERUD: Furumo Sommerteater	55
JOHAN VIBE: Topografisk-historisk beskrivelse Buskerud amt Modum herred	19	AASE H ANNA FURE: Festtelegram, samt spøkefulle sådanne.....	62
OLAV SØRENSEN: «Fruene på berget»	33	ØYVIND HAUGEN: StoraEnso - Finsk/svensk treforedlingsgigant med aner på Modum.....	64
ARNE SØRENSEN: Strofer.....	37	THORBJØRN FORMO: Strofer fra Modum	69
UNNI VENKE HOLM: Modum Samvirkelag 100 år	38	AASE HANNA FURE: Fredsmarsjen 1945 på Østmodum	70
ARNT BERGET: Påskefeiring med hornmusikk	42	ASBJØRN LIND: Thure Lund i Gamle Modum	71

Peter Collett og parken på Buskerud Hovedgård

En fin septemberdag. Sola bryter gjennom «urskogen» og treffer den bratte bergveggen. I en liten solfleck synes en bokstav. Eller, kanskje ikke? Jeg kaver over vindfall, halvvråtnede grener, planterester og løs jordmasse for å se om det er en bokstav eller bare en struktur i fjellet. Jeg vedstår meg gleden over å se en U. En U hugget inn med meisel i harde berget en gang for lenge siden. Jeg oppdager flere bokstaver. Lav og mose dekker dem helt eller delvis. Jeg flekker mosen av, rensker vekk laven, leser et ord, et navn: «Mirabeau». En innskrift som har vært skjult i mange tiår, kanskje et helt hundreår!

Mine mange trålinger av Collettstien på Buskerud Hovedgård og områdene rundt den, har ikke vært forgjeves. Jeg har leita og leita etter glemte og gjemte innskrifter; en liten solfleck bragte en av dem fram i dagen. Min interesse for gården, stien, parken som en gang var, og mannen som så sterkt er knyttet til stedet, har fått nok et løft.

Det ligger mystikk, romantikk og noblesse over Buskerud Hovedgård, eller «landbruksskolen», som de fleste i omegnen heller vil si. For dette er ingen hvilken som helst gård. Det er en gård med historie. Det er gården som gav navn til et helt fylke.

Thure Lund skrev godt om Buskerud i *Gamle Modum* 1993. Han nevner også Collettstien og parken. Jeg vil i det kommende utdype noe av dette.

Familien Collett eide gården fra 1762 til 1883. Den mest interessante eier er etter min oppfatning nummer to, høyesterettsassessor Peter Collett, også kalt Buskerudsvarten (1766-1836). Han var gift med Eilertine Severine Bendeke (1777-1857). I 1800 overtok han gården etter sin stemor.

Denne Peter Collett er det som anla det vi i dag kaller Collettstien, fra hovedbygningen og opp på Bakkeåsen. Bakkeåsen er også brukt som navn. Eller rettere, han utvidet og utbygde den allerede eksisterende parken. En karts-kisse fra 1763 antyder en hage syd for gården med et åttekantet lysthus. På den såkalte Bacchus-pokalen, eller Buskerudpokalen/-Collettpokalen fra 1764, ser vi også en inngjerdet hage syd for husene. Det samme kan en ane på et maleri fra 1860-årene. På det har Bakkeåsen langt fra så tett skog som i dag.

Peter Collett var, så langt jeg kan forstå, både opplysningsmann og romantiker. Hele hans liv og virke tyder på det. Det er nok å minne om hans store

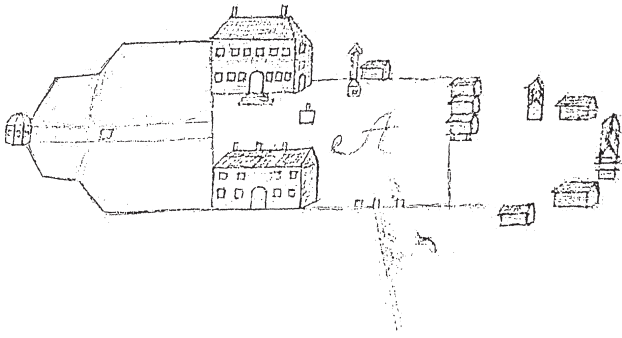
bibliotek og selvsagt parken med alle sine installasjoner. I boken *Familien Collett og Christianialiv i gamle dage*, Kristiania 1915, kan vi lese om ham:

Buskeruds have og nærmeste omegn utstyrte assessoren med lystanlæg efter den tids romantiske smak og fætterten John (Ullevaal) Colletts eksempel. Paa Bakaasen eller Jutulberget tæt ved gaarden, gjorde han saaledes flere kunstige anlæg som er beskrevet i 1822 av presten H.P.S. Krag (død 1855 som provst og sogneprest i Eidsvold).

Det er merkelig at finde smaken for denne naive romantikk saa utpræget hos en mand som assessor Collett med hans av jus, procedure og praktisk bedrift sterkt optagne sind. Han har i det hele været en underlig sammensat natur: indesluttet og barsk av væsen, men med et blødt

Høyesterettsassessor Peter Collett paa Buskerud (1766–1836).
Pastellmaleri av professor Chr. Hornemann.

Kart over Buskerud 1763. Riksarkivet.

hjerte, paastaaelig og rethaverisk til det yderste, men samtidig gavmild og godtroende og let at narre. En mand med energi og initiativ, virksom paa det praktisk-tekniske omraade, men i de senere aar ialfald, ofte likegyldig for sine eiendommers ordentlige vedlikehold.

Den nevnte H.P.S. Krag ble i 1819 forlovet med Hermana Tomine Rognby på Buskerud. Begivenheten ble markert med en minnestein (mer nedenfor). Krag forteller at parken var delt inn i områder, «revere», med egne navn: «Blomsterdalen», «De elskendes Revere», «Naturforskernes Gang», «Digternes Revere», «Philosophernes Grotte», bare for å ha nevnt noen. Nå kan vi ikke lokalisere disse, og de «kunstige anlegg» må man lete godt for å finne spor etter.

Benevnelsen Collettstien er av nyere dato. Det er godt mulig at tidligere rektor Gjefsen ved Buskerud landbruksskole er opphavet til den. På 1960-tallet utførte han et betydelig arbeid med å bringe Colletts parkanlegg ut av glemsel og forfall. Arbeidet dokumenterte han med atskillige fotografier. Dessverre ble hans arbeide ikke fulgt opp slik det fortjente. Det er derfor nødvendig å gjenoppdage det han fant, og samtidig lete fram innskrifter og spor etter parken som han ikke fikk utført.

Det er ikke sikkert at den opprinnelige stien fulgte den traseen som Gjefsen gikk opp. I så fall må den delvis ha bestått av forstøtninger av stein og tømmer, kanskje også trebroer og trapper. En jernkrok høyt oppe i bergveggen et sted kan være etter noe slikt. Det er også mulig at det opprinnelig ikke var en enkelt sti/vei gjennom parkanlegget opp til toppen av Bakkeåsen, men flere. I det følgende vil jeg benytte benevnelsen Collettstien og følge Gjefsens trasé.

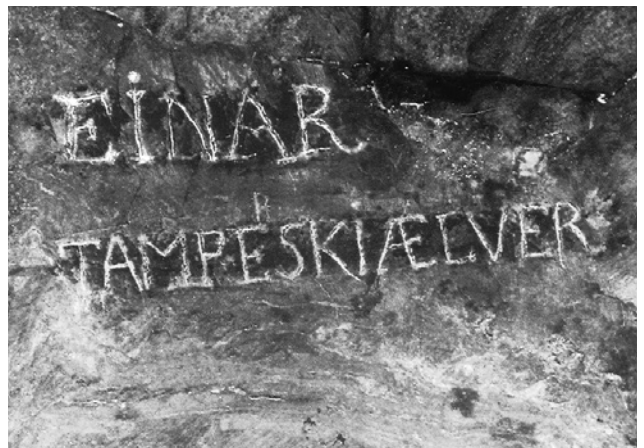
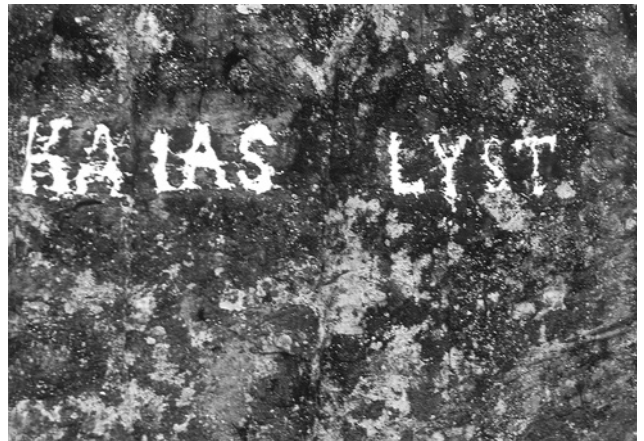
Svært få av de mange innskriftene som Krag nevner i 1822, er synlige i dag. Thure Lund har helt sikkert rett i at mose og lav dekker de fleste. Dessverre er flere blitt borte etter at han skrev sin artikkel. Jeg tror at regn og væte, kulde og is har gjort sitt. I tillegg har løv, kvister og planterester bidratt til å skjule det som engang var synlig. Stenblokker med innskrifter kan ha løsnet og glidd vekk. Eller de kan ha blitt skjø-

Innskrift på bronseplate festet på bergvegg i Bakåsen.

vet utford de bratte skrentene av ungdom med mye overskudd. I ett tilfelle er jeg sikker på at noe slikt har skjedd. Nå er det bare på fjellveggene langs stien at vi finner innskrifter.

I det følgende velger jeg å nevne innskriftene fortløpende etter Gjefsens trasé. Stien begynner like nord for hovedbygningen, den vi nå kaller Collettbygningen. Den går tvers over jordet til gårdsdammen. (Også et kulturminne det er nødvendig å gjøre noe med). På en bratt bergvegg er det en bronseplate med innskriften: «DIN GODHED, O GUD ER SOM BJERGENE.» Foreløpig er platen fjernet fordi jernboltene som holder den, er rustet vekk. Like ved finner vi innskriften: «Kaias Lyst.» Denne innskriften er av nyere dato, men helt i Colletts ånd. I 1870 besøkte

To innskrifter i bergveggen i Bakåsen.

Krag-Jørgensen-geværets opphavmann, oberst Ole Herman Johannes Krag (f.1837), Buskerud. Datteren til den daværende eieren, Karen Elise Theodora, med kjæleavnet Kaia, Peter Collets barnebarn, fulgte ham bort i parken og viste ham stenen jeg nevnte ovenfor, med innskriften: «H Krag H Rognbye 1819». Det fortelles at oberst Krag ble så betatt av dette minnet om foreldrene og den vakre Kaia Collett som viste ham den, at han fridde til henne. Mange år senere skrev han til sin sønnesønn: «Kommer du nogensinde til Buskerud, valfart da op i Aasen, der har dine Tipoldeforeldre været, der var dine Oldeforældre som unge Elskende, der var dine Besteforældre ogsaa som Trolovede. Et Sted i Aasen vil du finde en naturlig Stenbænk under en brat Fjeldvæg, der indhug jeg i mine første Buskeruddage din Bestemoders navn og kaldte Stedet «Kaias Lyst». Stenblokken fra 1819 er nå borte; den ligger nok gjemt under jord og planterester. Etter ca. 100 meter kan man ta av stien og gå bratt opp til høyre. Ved en heller er det flere innskrifter: «Sverre», «Tordenskiold», «Einar Tampeskiælver» og «N Bruun». Ifølge Krags beskrivelse fra 1822 kan dette være området «Trønderlaget», i så fall det eneste «revere» fra den gamle parken vi kan lokalisere. Helleren må da være «Sverres Hule». Sverre er Sverre Sigurdsøn, konge 1177–1202, kjent som kongen som «talte Roma midt imot.» Peter Wessel (1690–1720) fra Trondheim, er sjøhelten som ble adlet under navnet Tordenskiold. Einar Tamberskjelve (ca. 982–1050) er kjent fra Snorres kongesagaer. Han var som 18-åring med Olav Trygvason i slaget ved Svolder år 1000, han var videre en av Olav den helliges fiender, men deltok ikke i slaget på Stiklestad. Senere tok han seg av Olavs sønn, Magnus den gode, og ble drept i bakholdsangrep av Harald Hardråde. N Brun er Johan Nordahl Brun (1745 -1816), født i Trondheim, en ekte trønder. Han var en av initiativtakerne til Det norske Selskab i København, og endte opp som biskop i Bergen. Allerede i studietiden skrev han en del, bl. a. det som går for å være Norges første nasjonalsang, «For Norge, Kiæmpers Fødeland». Bedre kjent er salmen «Jesus lever, graven brast».

Tilbake til traséen finner vi navnet «Mirabeau», som jeg nevnte innledningsvis. Det er mulig at rektor Gjefsen ikke «oppdaget» det navnet, for han har ikke fotografert det. Mirabeau (1749-1791) var en fransk greve som ble påvirket av opplysningstidens idealer. Han tok avstand fra sin egen stand og mente at den hadde utspilt sin rolle. I ungdomsårene levde han et temmelig vilt og utsvevende liv og pådro seg stor gjeld. Han ble en av de revolusjonære i Frankrike og lot seg velge til stenderforsamlingen som representant for tredjestanden i 1789. Da Ludvig XVI sendte vakter for å fjerne tredjestanden fra forsamlingen, møtte Mirabeau dem med ordene: «Gå og si til dem som har sendt dere, at vi er her med folkets vilje, og vi forlater bare våre plasser for bajonettene.» Til kon-

Innskrift med navnet på den revolusjonære franske greven Mirabeau.

Oppe i Bakåsen skjuler deg seg trolig enda flere innskrifter.

gen uttalte han de ordene som avsluttet det enevel-dige kongedømme i Frankrike: «Herre konge, De er en fremmed i denne forsamling, De har ikke rett til å tale her.» Selv var han royalist og ønsket et konstitu-sjonelt kongedømme. Han arbeidet for en forsoning mellom kongen og de revolusjonære. I 1791 døde han brått og fikk en flott statsbegravelse. Men i 1793 ble hans korrespondanse kjent. Den viste at han også hadde vært kongelig agent. Da ble liket hans fjernet fra gravstedet i Panthéon, brent og asken strødd i Paris' kloakk.

Det kan synes underlig at patrisieren Peter Collett hadde sympati for en av de franske revolusjonære. Men jeg tror at også dette sier noe om hans sammen-satte natur, hans interesse for opplysningstidens tan-ker, og for den franske revolusjonens idealer: frihet, likhet og brorskap.

På toppen av Bakkeåsen, der «Orcadernes Skuur» en gang stod, er det også innskrifter. De fleste av yngre dato og ganske uleselige. Enkelte har jeg greid å tyde, det er navn og initialer, noen få årstall.

Dette er innskriftene som vi nå kjenner til. Jeg er

Hovedbygningen på Buskerud.

stadig på leting etter flere av dem som Gjefsen oppdaget. Dessverre fins det ingen skriftlig beskrivelse av hvor de er. En god hjelp i arbeidet er hans fotografier. Sist vår fant jeg en mosegrodd stenblokk et godt stykke fra Collettstien. Heller ikke den kan Gjefsen ha kjent til. Den stod lent inn til en bratt bergvegg, stien går på toppen av bergveggen. Antakelig har stenen stått der oppe, men av en eller annen grunn falt utfor. Da jeg fjernet mosen, leste jeg navnet «E Storm». Edvard Storm (1749-1794) var prestesønn fra Vågå, han var med i Det norske Selskab i København, og bodde hele sitt liv der. Han var lærer og hadde Adam Oehlschläger, Danmarks nasjonalskald, blant sine elever. Storm samlet ord fra Gudbrandsdalen, og skrev på vågådialekt. Best kjent er kanskje visa «Os ha gjort qua gjerast skulde».

Peter Collett studerte selv i København og oppholdt seg der fra 1785 til 1788 da han ble utnevnt til overhoffretten i Christiania. Det er godt mulig at Collett møtte Edvard Storm i København, men om han var med i Det norske Selskab, vet vi ikke.

Under det store almetreet utenfor Collettbygningen har det stått flere stener som antagelig hørte til i parken syd for bygningen. Dessverre er de fleste borte, bare et par er igjen. På den ene står det «GOETHE». Johan Wolfgang von Goethe (1749-1832) er Tysklands store forfatter, mest kjent for Faust, som tilhører verdenslitteraturen.

En annen sten er formet som en liten obelisk. Bilde av den er gjengitt i Thure Lunds artikkel om

Buskerud. Innskriftene kjente jeg fra Roar Tanks bygdebøker om Modum. Men nå er innskriftene så å si helt uleselige. Jeg prøvde å få dem fram ved å stryke kritt over stenen, i håp om at krittstøvet skulle legge seg ned i eventuelle bokstaver. Det skjedde ikke. I stedet ble krittstøvet liggende på «toppen», og det som var tilbake av bokstavene, ble synlig som mørke streker. Jeg la gull i det som var igjen. Stenen er nå plassert i peisen i et av rommene i Collettbygningen. Innskriftene er: «EQUITE»(rettferdighet), «URBANITE» (belevenhet), «VERITE» (sannhet), «HUMANITE» (menneskelighet).

Parken rundt Buskerud var i pakt med datidens idealer, slik jeg har sitert fra boken om Collettfamilien. Og parken fungerte sikkert både som rekreasjon og til forlystelse ved eventuelle selskaper. I nevnte bok finnes en beskrivelse av parken på Ullevål og selskapslivet som ble lagt til den. Den danske admiralen Hans Christian Sneedorff har også gitt en god beskrivelse av et selskap hos John Collett på Ullevål (Peter Colletts fetter), der man begynte med en tre timer lang vandring gjennom parken «fra en nysselig Ide til en Anden», dvs. gjennom de forskjellige anlegg som var bygd opp. Det er vel ikke sikkert at selskapeligheten på Buskerud var like stor-slått, men at parken var en del av det sosiale liv på gården, holder jeg for sikkert.

Hva slags andre motiver hadde Peter Collett med alle innskriftene og minnestenene? Det er ikke godt å vite, men jeg tror at dette var «ei blott til lyst», at han ønsket å minne både seg selv, sin familie og gjester, kanskje også gårdens tjenere om at «mennesket ikke lever av brød alene», det finnes mange verdier som gjør menneskelivet rikt og meningsfylt og løfter det opp over hverdagens strev og trivialitet.

I parken må det også ha vært en mer «nyttig» del. Ved Bakkeåsen har jeg funnet kulturplanter som rips, stikkelsbær og humle.

Som antydte i boken om Collettfamilien var nok ikke Peter Collett så helt enkel av natur, men han hadde også et «blødt hjerte». Jeg tror at hele parkanlegget og ikke minst innskriften på den lille obelisken: «EQUITÉ, URBANITÉ, VERITÉ og HUMANITÉ» forteller mye om de kvalitetene og idealene den gamle herren på Buskerud var i besittelse av, ønsket å etterleve og gi videre til andre.

Sundmanden Erich Olsson Wigersunds tragiske skjebne

Før det ble bygd bru over elvene i Modum, var det sundmenn som besørget overfarten for folk og fe og varer. I *Modums historie* står blant annet følgende om trafikken over Vikersundet mellom Østre og Vestre Viken:

«I tiden fremover til 1770-årene møter vi nu to ektepar i Vikersundet: Erich Olsson, gift med Berthe Torgersdatter og Hans Hanssøn, gift med Ingeborg Andersdatter. – Livet gikk sin gang i begge familier. Erich og Berthe var vidd åtte dager før første barns fødsel. Dette og de to næste døde sped, som så alminnelig den gang. Men to-tre barn vokste opp i hvert hjem. Ennu i 1785 nevnes Erich Olsson Wigersund som fadder for et barn på en nabogård. – Så vemodige er våre kilder om sundmannen Erich og hans datter at vi kan fortelle at Erich døde i 1790 og den 3. august blev «nedsatt i Jorden, dog ey Præsten kastet Jord paa». Tragedien forstår vi når vi tilføyer at Maria Erichsdatter døde i barnsnød 28 1/2 år gammel med sitt dødfødte pikebarn. Livet kunne være hårdt, og datidens kirkelige bestemmelser var ubarmhjertige. Det er vel neppe tvil om at Maria var Erichs og Berthes eldste barn, selv om alderen ikke stemmer helt.»

Det er åpenbart at forfatteren her har dekket over et og annet, noe som kan være egnet til å vekke nysgjerrigheten hos noen og enhver. Da jeg etter hvert fant ut at Erich og Berthe er mine 3x-tippoldeforeldre, ble min nysgjerrighet – eller skal vi si interesse – ytterligere skjerpet. Hva ligger bak disse dulgte formuleringene? Svarene finnes i kirkebøkene for Modum og i tingbøkene for Eiker, Modum og Sigdal sorenskriverembede.

Forfatteren av bygdeboka har ikke vært helt nøyaktig her. 14. mars 1754 ble det lyst i Heggen kirke for Erich og Berthe. 14. mars giftet de seg, og allerede 23. mars ble Maria født med Erich og Berthe oppført som foreldre ved dåpen. Det ble for øvrig etter hvert atskillig flere enn to-tre barn som vokste opp. Og det er ingen tvil om at Maria er Erich og Berthes barn. Dessuten stemmer Marias alder godt. Hun døde i barselenseng, og ble begravet på Heggen med sitt dødfødte pikebarn 15. juli 1790. Da var hun omtrent 28 1/2 år. Maria hadde giftet seg 31. mars samme året, men døde altså etter bare 3 1/2 måned.

Ingen tvil om at dette må ha vært en stor sorg for både ektemannen og foreldrene.

Men hvorfor ble Erich, som «blev nedsatt i Jorden» bare vel to uker seinere, nektet jordpåkastelse?

Bare et par dager etter Marias begravelse hadde Erich dratt til seters for – som han sa – å se til folk og krøtter. Men så langt kom han ikke. Han ble etter ca. 14 dager funnet hengt oppe i skogen. Å ta sitt eget liv var i strid med loven den gangen. Derfor ble det avholdt rettsak på Østre Viken mot den avdøde. I tingboka er saken referert i stor detalj. Omsatt fra datidens kansellispråk til dagens målføre lyder referatet slik:

Ekstra rett ble satt 4. august i anledning av at Eric Wigersund ble funnet død.

Anders Borgen, Erik Austad og Hans Raaen ble oppnevnt som settedommere.

Fogd Wiederø lot fullmektig Svend Røed møte som dommer med utferdiget stevnemål og innkalling til retten datert 2. august. Lensmann Kollerud og Syver Hansen var stevnevitner.

Aktor la fram fylkets ordre av 2. august som hjemler sakens behandling.

Han bejærte så at enken og de øvrige av husets folk måtte forklare seg til hvilken tid og i hvilken situasjon mannen forlot huset, i hvilket ærend han forega å dra bort, og hvor lang tid det var fra han dro og til han ble funnet som hengt.

Forsvareren, oppnevnt av fylket, prokurator Lemcke, var til stede. Enken Berthe Torgersdatter og barna hun hadde med den forulykkede, Torger, Ole, Kari, Anne, Eli, Mari, Johanne og Mads, var til stede. Enken Berthe og sønnen Mads, som var på gården på det aktuelle tidspunktet, fortalte at Eric Olsen forlot sitt hus for 14 dager i morgen siden og sa at han ville gå til seters, hvor de hadde krøtter og folk. I to dager før han gikk vet de at han ikke smakte brennevin. Ja enken hadde selv hørt at en mann fra Ringerike hadde budt ham brennevin, men dette avslo han mot sedvane. Enken og sønnen sa også at i de to siste dagene de så ham, gikk han rundt og grublet eller spekulererte. Når han hadde noe i hodet, så larmet og bannet han. Datteren som døde for tre uker siden, hadde advart ham da han var på sitt sletteste, og ba ham ikke banne og støye. Hun sa til ham at han måtte se hvordan hun i sin sykdom måtte lide. Da hun og datteren deretter straks forlot verden, trodde enken at han hadde tatt seg nær av denne advarselen. Han ble også advart av flere på samme måten.

Deretter bejærte aktor fremstilt som vitner de to

guttene som skulle ha sett Eric i marken samme dag han dro bort. Aktor spurte om i hvilken situasjon de så ham og hvilke ord eller uttalelser han kom med til dem. Hans Jacobsen, 11 år, og Peder Larsen, 7 år, forklarte at de for 14 dager siden i morgen gikk i utmarken og traff Eric Wigersond ovenfor det sted de seinere hadde sett ham ligge død. Han hadde spurt dem om hvem denne marka tilhørte, om det ikke var hans nabo Hans Wahl, noe de bekræftet. Selv om de gikk i gresset, ba han dem om ikke å gå i åkeren, og deretter gikk han sin vei. Mer hadde de ikke å forklare.

Anders Jonsen, husmann under Vestre Viger, 57 år, avla ed etter loven på at han i dag for 14 dager siden var her i Wigersond. Da var også den mannen fra Ringerike som enken hadde nevnt, til stede. Eric Wigersond lå til sengs. Da ringerikingen bød ham brennevin, ville han slett ikke ha det. Han beklaget seg over at han var meget syk, og sa at han syntes kjøttet ville løsne fra beina.

Dernest fremsto Ole Ericson Butterud, 32 år, Ole Grøterud, 19 år, Amund Tveten, 19 år, og Christen Tveten, 16 år. De ble formanet til å si sannheten og avla ed etter loven. De vitnet enstemmig at de søndag ettermiddag den 1. dennes ved å gå i marken fant den forulykkede Eric Olsen liggende død på det sted hvor han ennå ligger med et blått tørkle bundet om halsen og festet i en kvoist på et tre. (Dette treet kaltes det treet Fanden flådde geita under.)

Doktor Gislesen anså det nødvendig for den embets-handling han skulle utføre, at retten skulle spørre den avdødes kone, barn og husfolk om de syntes han i den siste tid ikke bare hadde vært syk, men også hadde vært mer enn vanlig urolig til sinns, uten at det kunne være foranlediget av drukkenskap eller andre utsøvelser. Enken og barna sa at i de siste to dagene de så ham, var han som tidligere sagt urolig og syk. For noen år siden var han dømt til tukthuset for uorden da han i drukkenskap hadde vært oppsetsig og grov mot to reisende fra København. Han fryktet at dommen skulle bli eksekvert, og sa at nå kommer de vel og tar meg. Dette, sammen med datterens og fleres advarsler om skikkelighet, trodde de hadde forårsaket grublingen de to siste dagene.

Deretter ba aktor om at retten måtte følge med til det sted «corpus delicti» lå, for å se og beskrive situasjonen og de videre utfordrende omstendigheter. Dessuten måtte de fire siste vitnene forklare seg om mannens nåværende stilling er som da de fant ham.

Retten bega seg så til det sted der den døde fantes. Her forklarte de fire vitnene at de hadde funnet den forulykkede i samme stilling som de hadde forklart til doktor og landfysicus herr Fenninger, og som han hadde nedskrevet. Denne beskrivelsen ble opplest på Wigersond, da man ikke kunne åpne protokollen på stedet på grunn av sterkt regn.

Det ble protokollert at den ene lagrettemann Gudbrand Øverby hadde gått. I hans sted ble innsatt lagrettemann Peder Spone. Da retten således var komplett, ble vitnenes forklaring om den dødes stilling på stedet og doktorens beskrivelse opplest. Deretter ble Gudbrand Øverby pålagt å bote til Kongens kasse to lodd sølv eller en ort fordi han hadde løpt bort fra retten da man fra åstedet hadde kommet tilbake til gården.

Aktor bemerket at da han hadde bedt retten om å komme til det stedet der «corpus delicti» fantes, var så vel samtlige lagrettemenn som en mengde andre almuesmenn til stede. Da herr landfysicus doktor Gislesen og kirurg Fenninger skulle besikte den døde kroppen og beskrive de forefallende omstendigheter, og derfor trengte assistanse til å flytte kroppen ut av det «morass» han lå i, til et mer bekvemt sted, la aktor først hånden på kroppen og oppfordret de øvrige tilstedeværende lagrettemenn og almuesmenn til å være behjelpelig. Men de løp bort, og bare følgende ble tilbake: Ole Wigersond, Andreas Gulsrud, Helge Gulsrud, Hans Larsen Rødseie og Hans Hovde, som etter lang overtalelse var behjelpelig med å få kroppen henbrakt på det sted den endelige besiktigelse kunne forgå. Dommeren trodde at denne nekting, i sær av lagrettemennene, er høyst strafferdig, og begjærte at deres navn måtte nedtegnes.

Alle lagrettemennene var enige om å gå bort fra det stedet den avdøde hang. Dommeren spurte da Eric Austad om hans navn. Han svarte da at han var kjent i bygda. Fogdens fullmektig sa da at han burde mulkteres for sin uhøflighet. Han var da så frekk at han svarte at han var ingen dommer, og han ville takke når han ble mulktert. Dette forlangte aktor ført til protokolls. Eric Austad sa da at lagrettemann Hans Raaen oppe på gården Hval hadde sagt at han ikke var kallet til å bære bort den døde. Da han fryktet å bli anmerket i protokollen for det, ba han de øvrige lagrettemenn om å være enig med ham i dette. Men atter gikk han fra at dette var hans mening.

For å bringe den døde ned til gården var tross overtalelse og til hjelp bare Hans Hovde til stede. Da tilbød også de øvrige seg å hjelpe. Eric Austad, Paul Kalager, Reier Kopland, Anders Borgen, Hans Raaen samt Gudbrand Øverby, som nå hadde kommet tilbake. Etter å ha tilstått at de hadde forsett seg, tilbød de å betale hver for seg en riksdaler til Modums fattigkasse. De håpet dermed å være tilgitt, da de ikke før hadde vært til stede ved en slik forretning. Den åttende lagrettemann Anders Sporvind tilsto også sin forseelse, og ba om forlatelse da han ikke hadde noe å betale med.

Aktor begjærte at lensmannen og de fire menn som var med på å bringe den døde kroppen bort, skulle oppgi navnene på de almuesmenn som løp bort, til tross for at de ble bedt om å hjelpe til. De oppga Peder Svarøverud, og sa at de ikke kunne huske flere, da det hadde vært en stor mengde. Aktor henstilte til fylket å vurdere om den tilbødte mulkten kunne være tilstrekkelig tatt i betraktning den ulydighet lagrettemennene hadde vist mot retten. Han måtte dessuten forundre seg over at lensmannen og de øvrige ikke kunne oppgi flere navn enn den nevnte i den store mengden som var til stede. De oppga nå i tillegg Ole Nilsen Slottet.

For nå å komme til saken fremla aktor sognepresten herr Beneckes attest og skussmål om den hengte Eric Wigersond. Sammen med det øvrige som er fremkommet om den avdødes liv og vandel, samt at det ikke kan spores at andre har forøvet noe voldsomt på ham, har han i sin forfærdelse og drukkenskaps last skredet til den gyselige gjerning å

gjøre vold på sin person som han ingen makt hadde over. Han påstås derfor dømt etter lovens 6-6-21 som den som har gjort seg uverdigg til begravelse på det sted hvor andre ordentlige og skikkelige mennesker skal hvile.

Forsvarer Lemcke fremholdt at så vel den forretning som herr landsfysicus doktor Gislesen og herr kirurg Fenninger hadde avholdt, samt Anders Jonsen Vestre Vigers vitneprov tydelig bevitner at avdøde Eric Vigersunds tildragelse og den forfatning han er funnet i, alene må være skjedd i sykdoms raseri og under de trusler han har vært utsatt for. Forsvareren motsa følgelig aktors ubeviselige siktelse, og påsto at begravelse må være tillatt som det kan være anstendig for en brav og honnet bondemann, på bakgrunn av de grunner som så vel vitner som doktorattesten tilsier. Den påstand aktor fremsetter er høyst upassende, og vil geråde hans etterlatte enke med ti uforsørgede barn bare til sorg og bekymring.

Forsvareren fikk deretter 10 riksdaler for sin reise 10 mil frem og tilbake, samt tre dagers tidsspill fra forretningen.

Alle de førte vitnene ble dimittert.

Aktor svarte at forsvarers unnskyldning er så mager at den fortjener intet svar. Derfor fastholdt han sin påstand. Da ingen hadde mer å tilføye protokollen, ble saken tatt opp til doms.

Dømt og avsagt: I følge attest fra landsfysicus og kirurg og det som ellers er opplyst i saken er det ikke trolig at Eric Olsen Vigersund er omkommet av noen voldsmanns, men av sin egen hånd. Og når man til det naturlige begrep at et hvert fornuftig menneske har å elske seg selv, legger forklaringene fra de to 11 og 7 år gamle guttene, så vel som taltalen fra hans datter på hennes dødsseng, og den frykt han hadde for den usonede tukthusdom han var blitt minnet om, så må og bør man tro at Eric Olsen i raseri har omkommet seg selv. Dessuten har hans kone og barn for retten forklart det som ytterligere bestyrker disse grunner, så vel som Anders Jonsen Vigereie som har vitnet om mannens smertelige sykdom dagen før han forlot sitt hus, og om hans edrueelige forhold den gang. Disse omstendigheter er unntagelser i den straff som lovens 6-6-21 bestemmer, som heller ikke vil at barn skal lide for foreldres vanvittighet.

Og slik lyder siste avsnitt i rettsreferatet i den originale språkdrakt:

«Thi Kjendes for Ret: At Eric Olsen Vigersunds døde Legeme bør i Stillhed begraves i Kirkegaarden og hans efterladte Boe tilfalde hans Arvinger efter Loven. Da Omkostningene icke ere paastevnede kan de heller icke paa-kjendes, men det følger af sig selv at det Anordningsmæssig medgagne bør tilsvares af den dødes Boe. – Derefter blev retten ophævet.»

Etter denne dramatiske hendelsen gikk livet videre i Erics familie. Allerede etter omtrent fem uker, 11. september, giftet sønnen Ole seg med den 16 år eldre enken Kirsti Hansdatter. I 1801 bodde de med bygsel-

Simon Bendecke var sogneprest i Modum fra 1754 til 1791.

brev fra Fogden på Vike Øde med hennes to barn og deres to felles barn. Berthe ble boende med føderåd hos sin sønn Mads med familie på Hval Øde. Hun døde i 1805, 68 år gammel, og ble begravet på Heggen 26. mars.

KILDER.
Modums kirkebøker
Tingbok for Eiker, Modum og Sigdals Sorenskriverembede, tingsak avholdt 4. august 1790.
Modums historie II

Om risper og strofer

I min fortellertradisjon, fra «Bronesreppen», blir ikke alle småstubber med muntert innhold kalt *risper*. For å være ei rispe, for øvrig stavet med én s, må innholdet være av det «grøvre» slaget, - «på kanten». De morosamme historiene av mer uskyldig karakter kalles *strofer*, og har i tillegg ofte med seg hvem strofa er etter.

Som vi veit, har vi alle våre individuelle grenser for sømmelighet, og et fellestrekk i de fleste kulturer er at mannfolka kan tillate seg noe mer enn kvinnfolka kan. Så også i mitt eget nærmiljø i oppveksten. Derfor var det ikke så sjelden at kvinnfolka, når det var ei rispe de likte godt, men ikke syntes de kunne fortelle selv, ymta frampå, lot som de ikke husket den helt og så overlot til ektemannen å komme med den. «Ja, hvordan var det nå med det, Ole?» husker jeg Hilda Ruud pleide å si. «Å, den ja,» repliserte mannen, glad for å komme til, og satte i gang å fortelle. Nedenfor kommer noen småstubber som viser forskjellen på de to sjangrene.

Ei strofe etter gamle Johan Edgren

Johan Edgren d.e. var av de første svenskene som kom herover. Han gifta seg rundt 1870 med Bolette i Bronesmoen, og blei boende der. Johan var både dyktig og «ordhittu», og når han i tillegg uttrykte seg på klingende svensk, var det ikke så rart folk syntes han «fikk sagt det». Seinere, i liknende situasjoner, kunne replikken bli sitert; «Ja, je får si som'n Johan Edgren,» husker jeg tante Nora sa. (Nora Moen f. 1885, tanta hennes mor.)

En gang hadde 'n Johan treft en som var alvolig godt fornøgd med si sjøl: «Itte røyker je, å itte drekker je,» sa'n. «Og så inte kvinnfolk, se da blir du alt rik!» repliserte Johan.

Strofa «Inte jag.»

«Å herme svenske» har antakelig lang tradisjon. Både skillingsvisene og folkevisene har innslag av svensk. Under siste krig kom svensk litt ekstra på mote, og selv om denne strofa neppe har sin opprinnelse her i bygda, tar jeg den med som illustrasjon på slik herming. Vi kan kalle strofa «Inte jag», den er fortalt av Rune Martinsen.

Det var mye illegal trafikk over grensa mellom Norge og Sverige under krigen, og det gav status å ha vært over. Så var det en unggutt som begynte å «bryte» på svensk. «Har du vært i Sverige?» hviska en kamerat. «Inte jag, men brorsan!» hviska den andre tilbake.

Høstrispa hass Andrias

Han Andrias kunne vera en fæl «gapalaup», og var aldri i bedre humør enn når han fikk seg servert ei god historie eller sjøl kunne komma med ei. Denna rispa hadde 'n ekstra moro ta å fortelle. Derfor kaller je'a «Høstrispa hass Andrias».

Det var om høsten, å så var det to gamle kjerringer som satt i hoppes å prata. Men begge hørte no' skralt, så det hente dom prata litt «hver om sitt». Så begynte den ene å fortelle om at hu hadde fått så grådig fine «gullutter» (gulrøtter).

«Så fine gullutter kan je aldri mins je har hatt no'n gong. Je juger nå itte om je sier atte no'n ta dom er så lange som så,» sa 'a, å pekte langt oppover ærmen.

Da ser den andre stort på 'a, å så spør 'a: «Å bur 'n hen han, da dø?»

Gamle kart forteller

Redaksjonen i *Gamle Modum* har som ambisjon å presentere kart som forteller om bosetting og kommunikasjonsforhold på Modum i tidligere tider. Kartet som er vist i årets utgave trodde vi i utgangspunktet unikt. Det er et håndkolorert kart over deler av Eiker og Modum, tegnet av en ukjent engelskmann i 1851. Kartet er svært detaljrikt, noe som er overraskende sett i lys av at det er tegnet av en utlending etter en reise her i området.

Et besøk hos Einar Hulbak på Simostranda avdekket imidlertid at kartet i stor grad er basert på to norske kartblad tegnet av Lt. Schilling i 1826/1827 med referansenummer 14C8 og 14C12. Dette tok unektelig noe av glansen fra det engelske kartet. Men informasjonen som kartet gir er fortsatt interessant, og kartet presenteres derfor i «Gamle Modum» som opprinnelig planlagt.

Kartet, som er gjengitt på side 12-13, viser den nordre delen av Eiker og den syd-vestre delen av Modum. Kartet, som er nedtegnet av en ukjent engelskmann, har som tittel: «SKETCH of a portion of the parishes OF MODUM AND EGER.1851.» Kartet er dermed fra «førindustriell» tid i Modum, før anlegg av jernbane og bygging av moderne treforedlingsbedrifter, og det gir et godt bilde av bosetting og kommunikasjonsforhold på denne tiden.

Det er naturlig å spørre hvorfor en engelskmann tegnet et kart over «vårt» område. Norge begynte på denne tiden å bli et spennende turistmål for den engelske overklassen. Utallige reisebeskrivelser er publisert som beskriver opplevelsene i dette eksotiske landet. Men Modum var vanligvis ikke på reiseruten som ble fulgt av den typisk engelske turist. Men det er også et annet forhold som kan ha hatt påvirkning. Modum Værk ble etter konkurs solgt på auksjon i 1849. Kjøper var det engelske selskapet Goodhall & Reeves. Vi kan jo gjette på at vedkommende kartograf har vært på besøk eller hatt tilknytning til Blaafarveværket. Hvorfor kartet ble laget, vet vi heller ikke noe sikkert om, men det kan jo være at de nyankomne utlendingene på Værket hadde et behov for å få en oversikt over sitt nærområde.

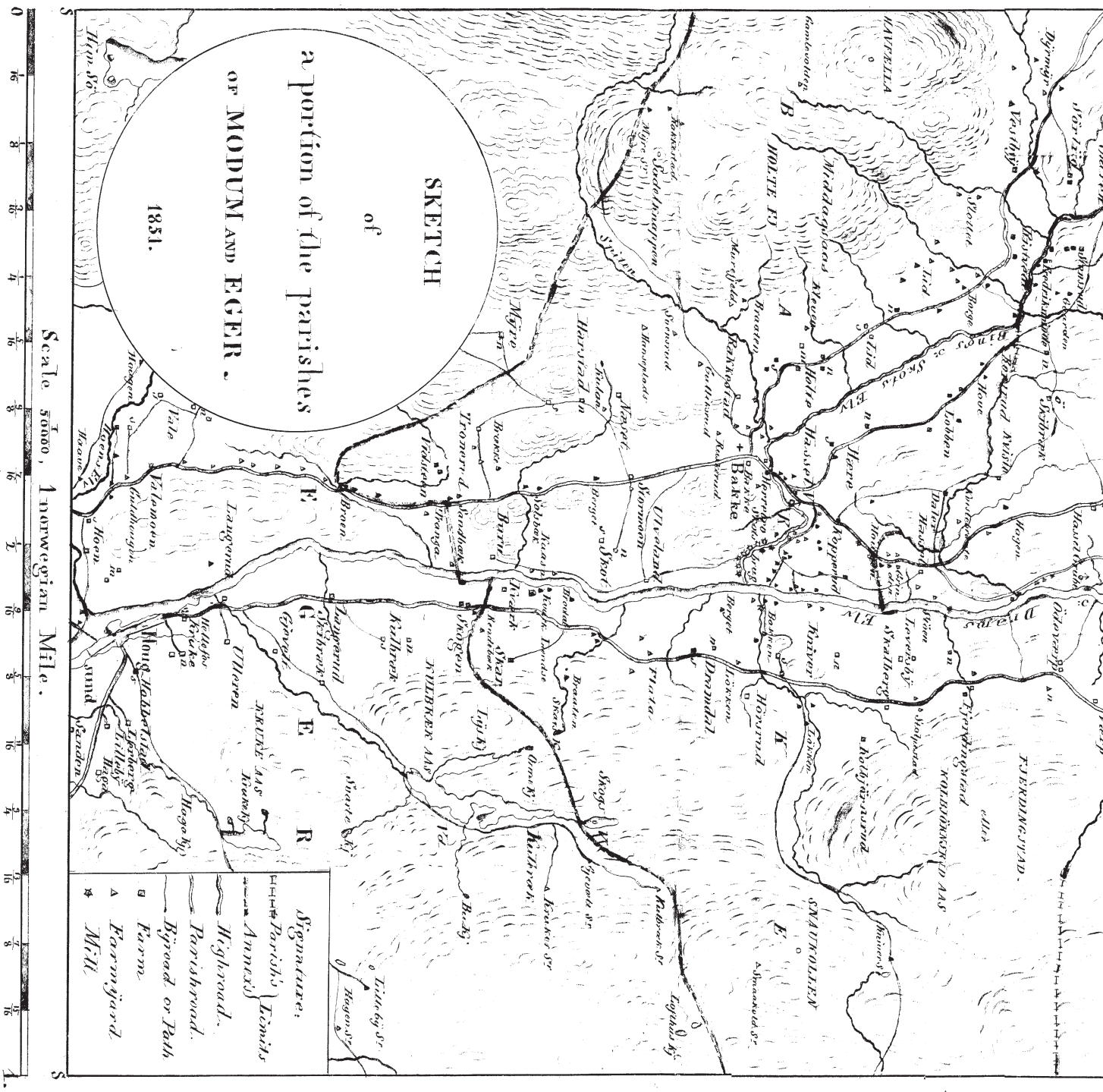
Kartet er overraskende detaljrikt. Det som er vist, er hovedsakelig veier og gårder. Større industrianlegg som Blaafarveværket og Hassel Værk er selvsagt inntegnet. Sagbruk og møller er også vist, men her synes informasjonen mindre nøyaktig. Ved Kongsfossen f.eks. er det ikke inntegnet ett sagbruk.

Kartet er fra en tid da de økonomiske forholdene på Modum var svært vanskelige. Virksomheten ved Blaafarveværket var redusert, og det var stor nød blant mange av de som tidligere arbeidet der. Aamodt Bro var i ferd med å bli fullført, men til en kostnad som var langt høyere enn opprinnelig forutsatt. Dette påvirket økonomien i kommunen i lang tid fremover.

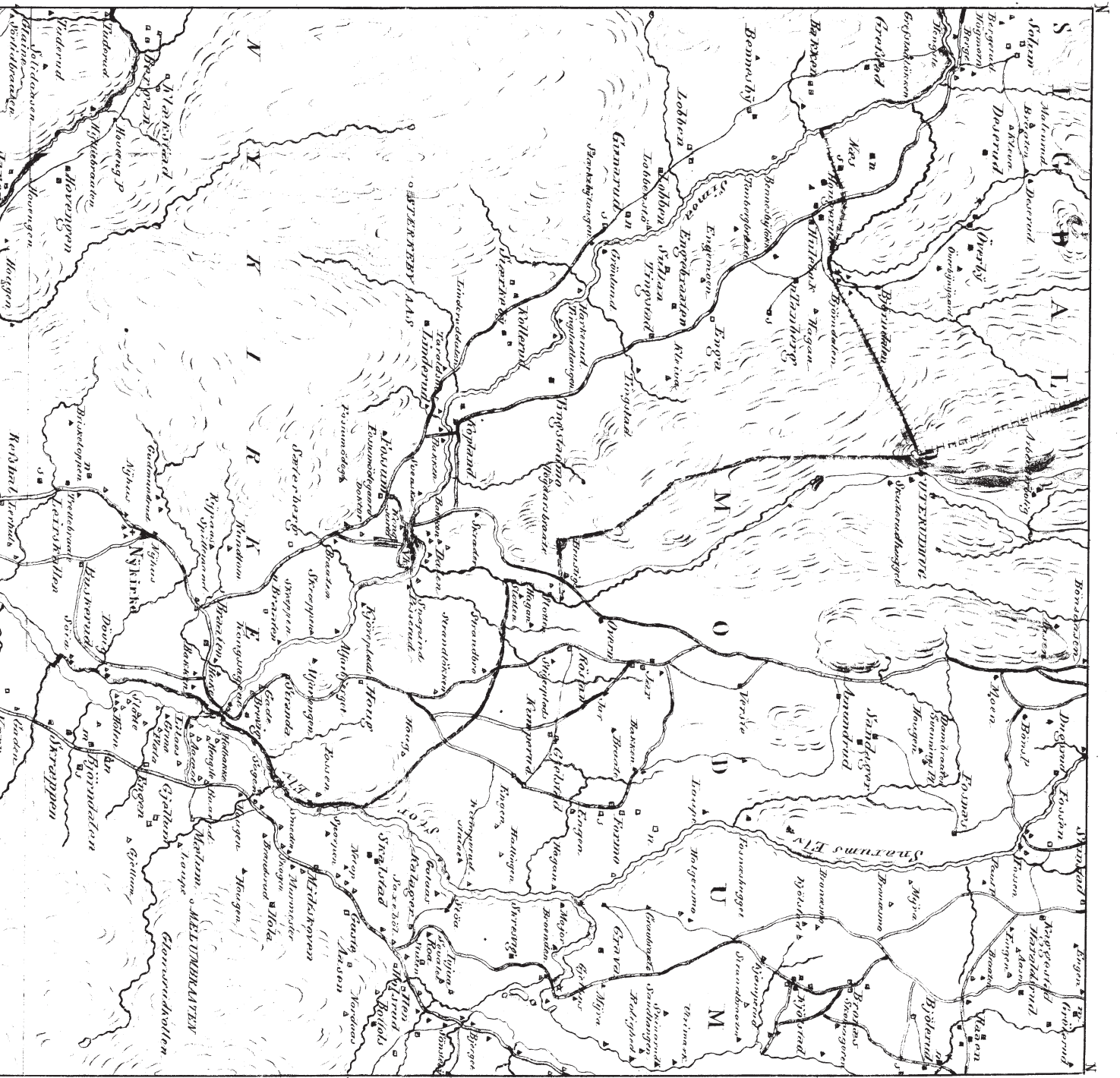
Selv om forholdene sikkert virket dystre der og da, ser man i ettertid at grunnlaget var i ferd med å bli lagt for den ekspansjonen som kom de neste ti-årene. Utbedring av veier og bruer var allerede godt påbegynt. Modum Sparebank ble etablert i 1841. Mange så også et behov for bedre kommunikasjon nedover langs elven mot Drammen, spesielt for frakt av tømmer. Forskjellige muligheter ble vurdert, og i 1856 ble det sendt ut tegningsinnbydelse for en kanal som skulle gjøre Drammenselven farbar helt opp til Randsfjorden. Kanalen ble det ikke noe av, derimot ble det bygget jernbane. Strekningen fra Drammen til Vikersund ble åpnet i 1866, hele strekningen frem til Randsfjorden i 1868.

Jernbaneforbindelse til utskipingshavn var en viktig forutsetning for etablering av treforedlingsbedriftene som ble anlagt fra 1870-årene og fremover. Dette førte igjen til en økning av folketallet i kommunen og fremvekst av industristedene Åmot og Geithus sammen med stasjonsbyen Vikersund. Men denne utviklingen var det nok ikke lett å se tidlig på 1850-tallet!

Uten å gå i detalj kan det kanskje være nyttig å knytte noen kommentarer til kartet som er vist på sidene 12 og 13. Det som er beskrevet er bare noen eksempler på hva som vises på kartet. Den beste informasjonen får man ved selv å studere det. Hvis det oppdages feil, eller om noen har utfyllende opplysninger, er redaksjonen glad for å få informasjon om dette.

- 4) Kartet gir også mange stedsnavn. Gårdsnavnene er fortsatt i vanlig bruk, men navn på enkelte plasser er nå i ferd med å forsvinne. Ned mot Døvikfossen finner man Flata, Slottet, Hølen og Grina. I det som i dag er Åmot sentrum, lå Lillaas og Baarud. Ned mot elven ligger Hølbakken, Hengsle og Åmot (Åmotsbakken?). Langs veien ved Steinbru ligger blant annet Smeden og Mummester, ved Bronæes Skomageren og ved S. Kopland plassen Skræder(haugen). Det tyder på at håndverkerne hadde faste boplasser.
- 5) Mindre plasser fikk noen ganger nedsette navn. Snopind og Pisserud ved Blaafarveværket er eksempler på en slik navnetting. I nærheten av Midtskoven finner man navnet Netop.

- 1) Veien sørfra på østsiden av elven mot Åmot er det som fortsatt blir kalt Gamlevegen. Den går forbi Ødeværp, Wærp og Gaden før den krysser grensen til Modum. Sentrum sør i bygda var Haugfoss/Nymoenuområdet. Også Åmot ser ut til å være relativt tett bebygd, noe som nok skyldes sagbrukene i Kongfossen og Døvikfossen. Geithus derimot synes å være tynt befolket.
- 2) Veien til Blafarværet tar av i Engerkryset og krysser elven ved Åmot sundsted. Aamodt Bro ble først ferdigstilt i 1852, og det er sannsynligvis fergeforbindelsen som er vist. Hovedveien går opp bakken mot Kongshaug og videre over Setersberg til Fossum og Værket. Veien vider mot Sigdal er det som i dag kalles Gamle Sigdalsvei. Det går ingen vei gjennom Strandgata mot Kjøre plass. Veien mot Jelstad og Jar går forbi Breivik og Haug, hvor den så deler seg i tre forskjellige veier som alle igjen møtes ved Jar.

- 3) Veien nordover fra Engerkryset deler seg ved Saxeøl. En hovedveg følger østsiden av Bergsjø før den forsvinner ut av

Bilder fra Modum i 1860-årene

I årene 1866-1875 utkom det i København et billedverk i seks bind med i alt 432 landskapsbilder fra Skandinavia. Tittelen på verket var *Nordiske Billeder. Prospecter fra Danmark, Norge og Sverige. I Træsnit med Text*». Samtidig utkom det samme billedverket i Sverige på svensk med tittelen *Nordiska Taflor. Pittoreska Udsigter från Sverige, Norge och Danmark. I träsnitt med Text*.

De fleste prospektene var bilder fra byer og tettsteder, men det var også en del bilder ned motiver fra bygder og ikke minst fra kjente breer, fjellområder o.l. Fra Modum var det tre bilder, ett av den da nybygde jernbanebroen i Åmot, ett av en skystasjon ved Kaggefossen og ett fra Snarum gamle kirke.

Disse tre bildene er godt kjent i Modum. De er brukt som illustrasjoner i mange lokalhistoriske artikler og bøker. Det er imidlertid mindre kjent at disse bildene i de nevnte plansjeverkene hadde en ganske fyldig bildetekst. Det er interessant å lese hvordan forfatterne av tekstene skildrer det de ser, vi får en ganske tydelig tidskoloritt.

Vi vet ikke hvem som har laget tresnittene, heller ikke hvem som skrev de tilhørende tekstene. På noen av tresnittene kan man så vidt tyde et navn eller noen initialer, men tekstene er anonyme. Teksten til bildene gjengir vi i sin helhet i original språkform etter den danske utgaven.

Bokverkene *Nordiske Billeder* og *Nordiska Taflor* er en noe mindre forseggjort samling prospekter enn en tilsvarende samling som var kommet ut i Norge noen år tidligere med bare norske bilder. Dette verket heter *Norge fremstillet i Tegninger. Texten af P. Chr. Asbjørnsen*. Verket ble utgitt av den gang kjent forlegger, Chr.

Tönsberg, Christiania, i 1848. Det bestod av 82 litograferte plansjer. Av dette verket kom det en ny utgave i 1855. I 1881 kom det en forenklet, såkalt lommeutgave av verket. Hundre år seinere, i 1981, kom det en faksimileutgave av førsteutgaven fra 1848, men denne har dessverre dårligere trykk enn førsteutgaven.

Siden det ikke er plansjer fra Modum i Norge fremstillet i tegninger, gjengir vi ikke noe fra dette verket, men presenterer for første gang bildetekstene til de tre velkjente motivene fra *Nordiske billeder* og *Nordiska Taflor*.

Den gamle Snarum Kirke i Modum Præstegjeld i Norge

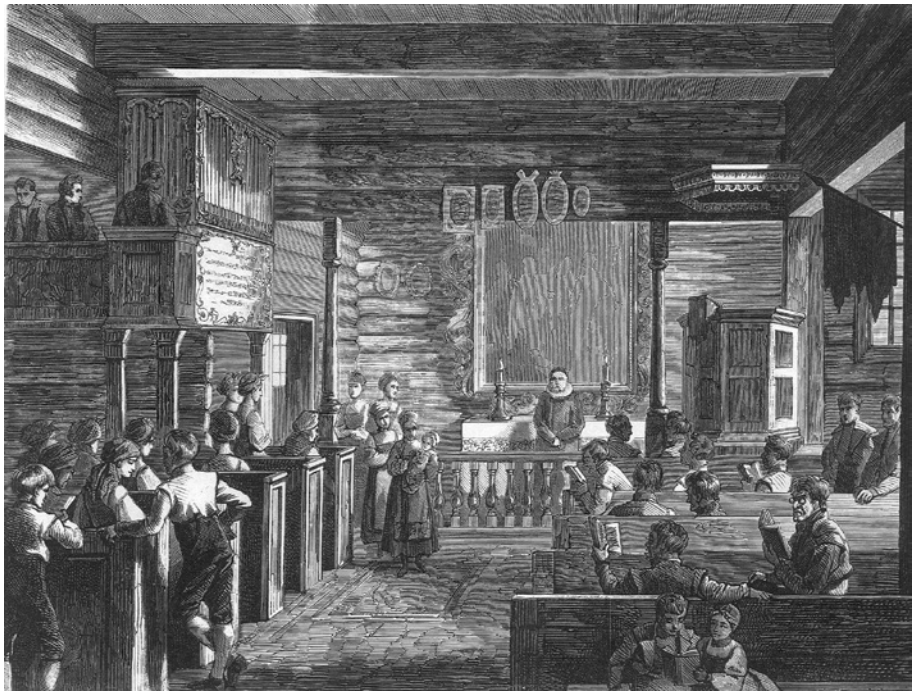
En lille Spadseretour fra Sanct Olafsbadet i Modum Præstegjeld ligger Brunen. Det er et særdeles kjønt Sted, høitliggende og fredeligt, med en fri og tiltalende Udsigt til forskjellige Kanter, navnlig over Tyrifjorden til Krogklevan; ja selv Nordrehoug Præstegaard, som har sit Ry fra Anna Colbjørnsdatter, kan soagt skimtes i klart Veir, men især drager den lille, venlige Hegge (sic.) Kirke hinsides Dramselven Øiet paa sig. Den er Hovedkirken i Modum Præstegjeld og ligger lunt og fredeligt under den høie Aas, fra hvis Ryg en malerisk lille Fos muntert styrter sig ned i en Kløft lige bagved Kirken. Om Søndagen sender dens Klokker en harmonisk, vellydende Paamindelse over Elven til Beboerne hinsides, om at komme over for at lovsynge Herren under dens fredelige Tag.

Men en Milsvei fra den laa en anden Kirke, som var mærkelig ved sin Alder og nu er nedreven. Veien derhen er ad en saakaldet Gjenvei, men saa slet, at den almindelige vilde bringe En hurtigere til Maalet, thi man kan ikkun kjøre Fod for Fod, dersom man vil naae Stedet med hele Lemmer. Omsider kommer man atter ud paa den brede Landevei, og nu kan den lille Hest til Gjengjeld røre Benene. Man kjører forbi nogle af Badegjesterne meget besøgte Blaafarvehuler, og lige forude har man det deilige Nordre Fjeld, som endnu i Juli Maaned kan være iført sin pyntelige Vinterdragt. Langs Veien i Skovene staae en Masse topstævnedede Birketræer - det var en Følge af det slette Foderaar i 1869, da Folk vare henviste til at hjælpe paa Foderet ved at give Kreaturerne Birkeløv, og dog er Egnen en af de bedre. Ved endelig at dreie om et Fjeld, laae to Kirker lige for, den ene var ny, opført af røde Mursten i gothisk Stil, og syntes at slaae stolt med Nakken ad den ligeoverfor liggende gamle, uanseelige Trækirke, som i al sin Beskedenhed syntes at passe bedre til Omgivelserne og Naturen. Saasnaart den nye Kirke var færdig, blev den gamle revet ned, og kort Tid efter var alt Spor forsvundet af denne ærværdige Bygning. Som Fremmed gjør det

En ordentlig ondt at tænke sig den gamle Kirke for sidste Gang samle sin Menighed, og da synke ned Stykke for Stykke og maaskee endelig som sidste Nytte bidrage til at opvarme et Par forfrosne Hænder, som tankeløst strækkes hen mod den varmende Lue i Ovn.

Ved et Skydsskifte i Modum Præstegjeld

Skal man foretage en Landreise i Norge, og man ikke selv har Heste eller kan bruge Apostlenes, maa det som bekjendt skee ved Skyds - det vil sige Hest og Karriol med Skydsgut bagpaa, som man «tilsiger» paa Skydsskiftet eller Skydsstationen. Paa en fast Station er Skydsskaffereren eller Stationsholderen ifølge Overenskomst med Amt eller Commun forpligtet til selv at holde et saa stort bestemt Antal Heste i Beredskab, som i Regelen vil være nødvendigt til de Reisendes Befordring. Der vil det saaledes være en Undtagelse, om man kommer til at vente mere end nogle Minutter paa Skydsen. Tilsigelsesstationer derimod findes endnu blot, hvor Strømmen af Reisende er saa svag eller uregelmæssig, at det hverken for Stat eller Privat-mand kan svare Regning at holde flere Heste, end man selv trænger til; der bliver de Reisendes Befordring en directe Skat paa Bønder eller Hesteeiere i det Hele taget; paa Skydsskafferens Ordre maa de møde frem med Hest og Redskab inden en vis, forholdsviis kort Frist, som imidlertid paa Grund af Bebyggelsens Tyndhed og de store Afstande kan blive baade lang og kjedelig nok for den Reisende. Men, siger man, hvorfor ikke indrette en regelmæssig Passageerpost her, som i andre civiliserede Lande? Deels er, som allerede ovenfor sagt, Antallet af Reisende for lidet og til forskjellige Tider for ujævnt til, at deri vilde være nogen fornuftig Mening; deels har Veienes Beskaffenhed lige indtil de sidste 20 til 30 Aar umuliggjort Befordring med større Kjøretøier end den nationale Stolkærre og Karriol, idet nemlig de gamle Veimestere i blind Tillid til Faar og Gjeder byggede Veien der, hvor slige Naturgenier med deres Klove havde stukket den ud. De havde endnu ikke opdaget, at

En Gudstjeneste i den gamle Snarum Kirke i Modum Præstegjeld.

Afoigelser fra den rette Linie kan være ligestore, enten de gaae i horizontal eller vertical Retning, eller om de vidste det, saa glemte de, at det sidste Slags Afoigelser gjøre en Vei betydeligt tungere om end mere malerisk end det første. De have mulig- eller rimeligviis været meget skikkelige Folk, disse gamle Veimestere; ialtfald er det først deres Eftertid, som har Noget at sige dem paa, men den har ogsaa saa Meget at sige, at om Vorherre var gaaet frem saameget som Menneskene den sidste Snees Aar, da sendte han vist en slig Veimestersjæl efter Døden ikke til Himmels, men

Et Vandingssted ved en Skydsstation i Modum Præstegjeld.

først for en Tid ind i en af de stakkels Dyrs Krop, der med tunge Læs maae stræve i disse Bakker med 5 Fods Stigning paa 1 - til Straf fordi han blot var et skikkeligt Menneske, og til Advarsel for ligesindede hæderlige Folk. Nu lægges der gennem de vildeste Fjeldegne ligesaa flade Chausseer og Jetteer som paa Sletterne; dermed er Muligheden given for en Forandring i Reisemaaden, for Indførelsen af større lukkede Vogne, Omnibusser eller hvad man nu vil kalde de Menneskekofferter, der ere bestemte til engang at afløse Karriol og Reisekærre. Imidlertid vil vistnok Fleertallet af dem, der reise i Norge, trods de smaa Ulemper, som hefte ved de nuværende Forhold, glæde sig, jo længere de beholde Karriolen. Fra den har man dog Udsigt og frisk Luft, i den kan man endnu føle sig som et selvstændigt Væsen. Vil man hurtigt afsted, saa har man jo selv Tomme og Svøbe i Haand; synes man Styringen tager Opmærksomheden for meget fra det smukke Landskab omkring, saa er Skydsgutten bagpaa rede til at overtage den Forretning, og man risikerer ikke saa let at miste ham, som naar han af Mangel paa Beskæftigelse tager sig en Luur paa sit vippende Sæde.

Motivet til det Skydsskifte, hvorfra Billedet er hentet, er i Modum Præstegjeld.

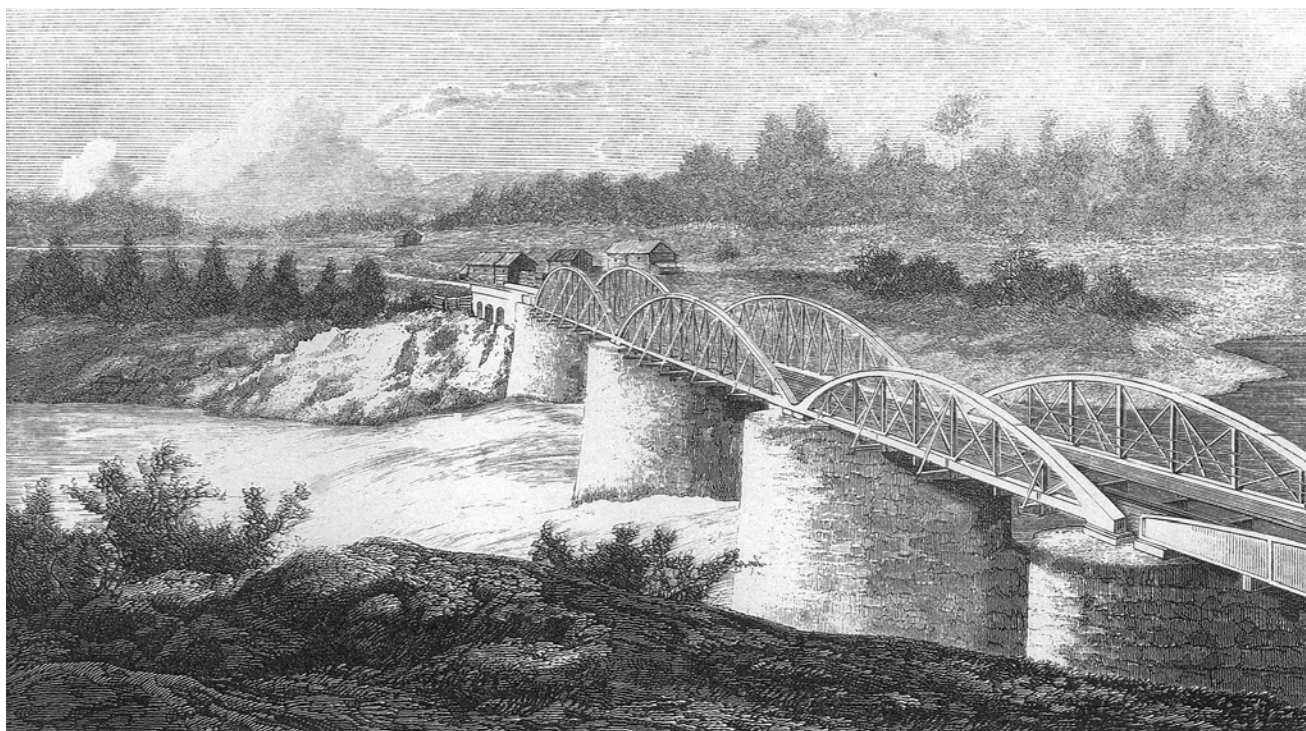
Jernveisbroen over Døvigfossen ved Åmot

Ingen Udflugt i Norge forbinder saaledes som en Tour paa Jernveien fra Christiania til Drammen og derfra videre til Randsfjorden det Skjønne med det Bekvemme – samt det Billige, og enhver Reisende i det sønderfjeldske Norge, der ikke har Tid og Råd eller legemlige Kræfter til at foretage længere Farter til de mindre veisomme, men ofte vistnok mere storartede Fjeldbygder, vil alltid let og hurtig kunne drage frem og tilbage paa den nævnte Banestrækning, og

Udbyttet vil endda være anseeligt, saa at indtrykket længe mindes.

På veien fra Drammen til Randsfjord, eller rettere mellem Housund og Vikersund, hvilken sistnævnte Station er nær ved det navnkundige St. Olufsbad paa Modum, passerer Toget en lille Plads, der hedder Aamot. Tæt derved er den kjække lille Bro, som vistnok enhver Badegjest paa Modum flere Gange har seet. Broen er spændt lige over en Fos, og selv i den tørre Sommertid bruser denne vandstærk hen under ens Fødder, medens Toget farer frem. Reiser man opover, seer man på venstre Haand Elven - Hallingdalens og Krøderens Afløp – strømme til, stedse hurtigere, som om Vandet drages af en sugende Magt; dets Vælde kan maales af de svære Tømmerstokke, der flyde raskere og raskere, indtil de lige ved broen, hvor Elvedraget forvandles til den skummende, sydende, vand-støvende Fos, boltres som Legetøi og stundom kyles ind mellem de Fjeldstykker, over hvilke Fossen kaster sig i sit vilde Løb. Selve Faldet tager sig bedst ud, naar man seer tilhøire, thi her er det brattest, her tumles den rindende Masse lystigst.

Den hastige Kjørsel tilsteder kun et flygtigt Øiekast, men Skuet er saa selsomt og saa skjønt, at det let præger sig i Erindringen. Det er jo ogsaa en ikke almindelig Forening af en vældig Naturkrafts Aabenbarelse og af det menneskelige Snilles endnu stærkere, seirrige Kamp med Naturen. Uden at denne er hemmet eller i nogen Maade forkvaklet, er den bleven «underdanig», og frygtløs kan man i sin comfortable Coupé drage hen over det stride Elvefald. Hvis Nøkken sidder her og slaar sin Harpe, vil han maaske finde, at dens Klang dissonerer med Locomotivets skingrende Fløitetone; den Reisende hører ikke hans Klage, men glæder sig over Synet af hans vaade Hjem.

Jernbanebroen over Døvigfossen ved Aamot.

Mer om 1860-flommen

Gamle Modum for 2001 hadde en artikkel om flommen i 1860. Den handlet mest om virkningene i Drammenselva, og mindre om Snarumselva.

Et håndfast minne om flommen i Snarumselva er at årstallet «1860» er hogd inn i en fjellvegg i Smedsevja, som ligger noen hundre meter ovenfor Bjønntangbrua på østsida av elva.

På bildet nedenfor ser vi Sverre Skjelbred, født 1916, peke på flommerket. Han påviste merket for Arnt Berget i 2002. Det var da overvokst med mose, og kunne lett ha gått i glemmeboka for ettertida. Sverre Skjedbred var oldebarn til Kristoffer Gulliksen Bjønntangen, også kalt Kristoffer Tangen, født 1816, som i 1860 rodde over den flomdigre elva og fra båten hogg årstallet inn i fjellet.

Sverre Skjelbred, oldebarnet til Kristoffer Gulliksen Bjønntangen, påviser flommerket fra 1860.

I sommer var Morten Brunnes fra Modum kommune oss behjelpelig med å måle kotehøyden for flommerket. Den ble målt til 109,11 m over havet. Dette er 3,37 m høyere enn den regnværflommen vi hadde i juli i år, og som mange opplevde som ganske stor. Men dette gir ikke hele sannheten om hvor alvorlig 1860-flommen egentlig var. Siden den gang har det normale elveløpet forbi Smedsevja nemlig blitt hevet. Det skjedde i 1951, da Kaggefoss kraftverk ble satt i drift med en inntaksdam på toppen av Kaggefossen.

Et erstatningsskjønn som ble foretatt etter denne kraftutbyggingen, drøftet hvor mye elva er blitt oppstuvet etter denne reguleringen. Det er ikke enkelt å si nøyaktig hvor stor virkningen har vært ved de forskjellige vannføringer. Men det er ikke urimelig å

anta at årets flomvannstand forbi Smedsvika hadde vært omtrent to meter lavere om elveløpet hadde vært som i 1860. I så fall var 1860-flommen ca. fem meter høyere enn årets.

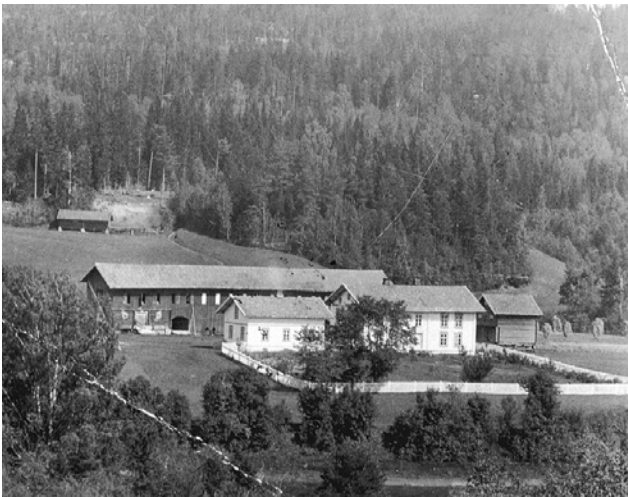
Hvordan kunne flommen bli så voldsom? Forklaringen finner vi i en beretning fra Numedal, som var gjengitt i *Laagendalsposten* i 1919:

«– hvad snefald angaar var Vinteren 59-60 den aller værste. Der kom en uhyre masse Sne, og Lindveir var det lite av; alt blev gjemt bort i Hop til Vaaren. Men saa kom Mai med Sommeroarme og Regn. Det regnet saa at sige ustanseligt i 6 Uger. Ikke saadant fint Mairegn som man ønsker sig i Haaret; nei, det høljet ned, - kun med enkelte Solgløt i mellem, og samtidig var Temperaturen oppe i 20-25 Grader. Dette bevirket at den løse Sne smeltet hurtig - altfor hurtig, i Fjeldene og saa blev der Flom, Storflom – større end nogen kunde mindes den gang.»

Vi kan trygt gå ut fra at værlaget var omtrent det samme i Drammensvassdraget. En del små notiser i *Drammens Blad* utover våren 1860 bekrefter det.

Ennå er det i behold muntlige overleveringer om det som hendte langs Snarumselva sommeren 1860. Da sto vannet halvannen meter over jordet hos Kristoffer på Bjønntangen. De satte garn og fikk fisk midt på jordet. For å komme til fjøset måtte de ro. Båten lå bundet til verandastolpen i tre dager. De rodde stein og la på bryggerhustaket, så det ikke skulle reise. Kristoffer var også blant dem som ble utkommandert til å kjøre på jord på vestsida av elva på toppen av Kaggefossen, for å hindre at vannet skulle ta nytt løp ned Mastedalen. De greide det. Men det var bare to tommers klaring.

«Stua på Røkkeberg», som var bolig for arbeiderne på Snarum Koboltverk, ble tatt av vannet kl. 3 om natta. Naboen i Velta på den andre sida av elva så at stua dreide rundt et par ganger i strømhvirvlene før den forsvant nedover elva. En låve på Morudøya ble også tatt av vannet, og ble funnet igjen på et jorde på Ula lenger nede. Neste vinter ble den kjørt opp igjen, og plassert der den hadde stått. På Nedre Ingeridflata på Snarum rakk båtsnyta opp i loftsdøra. Der bodde Kittil Kittilsen. Han var ført opp som fattiglem i manntallet for 1865. Naboen, børsemaker Ole Jonas, sa at Kittil kunne være glad han var så fattig, ellers hadde huset hans reist med elva. Hus med jordgulv får jo ikke så stor oppdrift som hus med tregulv. På Sletta, litt lenger nede, kunne de ro rundt stua, og folka måtte bo på låven. På Øvre Flatli ble husene

Gården Ula. Her ble båten fortøyd i verandastolpen. Bildet er fra 1900.

nede ved elva revet, og bygd opp igjen høyere oppe.

Drammens Blad for 3. juni 1860 hadde en notis om flommen der det blant annet sto:

«I følge Efterretninger fra landhandler Niels Wigersund paa Modum er ikke alene hans betydelige saugbrug, men også Bersjöhængslet meget truet. Gaar det siste, hvori det

ligger en anseelig mængde Laft, er det sansynligt at dette vil ha nogen indvirkning paa Kværk.»

24. juni var ikke situasjonen stort bedre. Denne dagen sto følgende i *Drammens Blad*:

«I Snarum skal Vandet ha huseret næsten slemmere end andetsteds i vaare Trakter. Mandags Morgen saaes ikke mindre end 8 Huse flydende nedover Elven her. En Familie der oppe bestaaende af Mand, Kone og flere Børn havde efter meget Nattevaagen, trætte og engstelige, begivet sig til Hvile. Men en Nabo, som bemærket sig Vandets truende Stigen, og ikke blev Folk i Huset var, og gikk derind for at undersøge. Han fant alle Beboerne sovende og vækkede dem. Det var ogsaa paa høi Tid; thi to Timer efter flød Huset ned ad Elven.»

Kilder:

Protokoll fra skjønn etter utbygging av Kaggefoss kraftverk, 10. juni 1960

Jacob Andr. Samuelson og Kai Hundstadbråten: *Gamle moinger og andre folk*

Arne Hov: *Minner fra gamle Snarum*

Drammens Blad juni 1860

Laagendalsposten 1919, sitert i boka til Tråen, Bjørvik, Sjulstad og Grønseth: *Livet langs Numedalslågen*.

Videre en takk til Lars Roald, NVE, Helge Martinsen, EB Kraftproduksjon og Morten Brunnes, Modum kommune.

I forgunnen Søndre Nes. På østsida av elva ser vi Øvre Ingeridflata, Skolt og Nedre Ingeridflata, der Kittil Kittilsen bodde. Bildet er fra 1900.

Johan Vibe:

Topografisk-historisk beskrivelse Buskerud amt – Modum herred

med enkelte viktigere statistiske data (1895)

Størrelse og indbyggerantal. Modum ligger vest og syd for Sigdal, syd for Hole og nord for Lier og Eker. Det udgjør 519,17 kv.km. med 7 825 indb. eller paa det nærmeste 15 mennesker pr. kv.km.

Inndeling. Modum udgjør i prestegjeld, der er delt i 3 sogne, Heggen sogn med Amundrud kapel med 5 682 indb., Nykirke sogn med 1 351 indb. og Snarum sogn med 792 indb. Modum udgjør 1 lensmandsdistrikt.

Fordelingen af dyrket jord m.m. Af herredets fladeindhold – 519,17 kv.km. — udgjør 56,7 kv.km. eller 10,9

pct. ager og eng, 370 kv.km. eller 71,3 pct. skog og 92,3 kv.km. eller 17,8 pct. snaufjeld, vande, myrer, udmark m. v.

Jordbunden består af ler og fornemmelig af sand og aur og skal — navnlig i Heggen sogn — være frugtbar. Beiterne skal være knappe. Skogen er i Modum som andre steder sterkt medtaget, men er veksterlig. Allerede fra gammel tid har der været betydelig skogdrift paa Modum. I 1688 var der saaledes 21 udskibningsbage paa Modum, og i 1822 var der 20.

Levevei. Af herredets mandlige befolkning er 833

optaget med jordbrug og fædrift. Af disse er 549 selvstændige gaardbrugere, leilændinger og forpagtere. Af de øvrige er 39 husmænd. Beskæftiget med bjergverksdrift er 130 og med fabriksdrift 352. Af haandverkere og folk, beskæftiget med smaaindustri, er der 312. Af skræppehandlere m. v. er der 6 og af fæhandlere 2. Optaget med flødningen er 22. Af godseiere, rentenister og kapitalister er der 12 og af fattiglemmer m. v. 54.

Dissentere. I Modum var der ved udgangen af 1890 22 dissenter. Af disse var 8 metodister, 1 jødinde, 1 mormon, og 12 bekendte sig ikke til noget troesamfund.

Herredets samlede skyld udgjør 3 505 mark 96 øre. Denne skyld er fordelt paa 163 gaardsnummere og 1 193 parceller. Af parcellerne er:

163 under	10 øre,		
449 mellem	10 øre	og 1	skyldmark,
394 —	1 skyldmark	« 5	—
116 —	5 —	« 10	—
31 —	10 —	« 15	—
16 —	15 —	« 20	—
24 over		« 20	—

Dividerer man den samlede skyld med antallet af selvstændige jordbrugere i herredet, faar man som middelstørrelse for de virkelige jordbrug 6,40 skyldmark. Da skyldmarkens salgsværdi efter gennemsnittet for de sidste 5 aar udgjør 1 941 kr., skulde gennemsnitsværdien af brugene i Modum altsaa udgjøre 14 422 kr. Trækker man noget fra for skog m. v., der maatte eies af udenbygdsboende, og for de mindste smaa-parceller, overstiger dog middelværdien neppe 14 000 kr.

Formuen udgjorde i Modum i 1890 1 088 kr. pr. individ og indtægten 126 kr.

Folkemængdens bevægelse. Ifølge prof. Aschehous beregninger skulde indbyggerantallet i Modum udgjøre:

I	1665	1 500
-	1769	3 367
-	1801 var det	4 504
-	1815 —	4 043
-	1825 —	5 358
-	1845 —	7 691
-	1855 —	7 504
-	1865 —	7 556
-	1875 —	7 259
-	1890 —	7 825

Ogsaa i Modum var der altsaa sterk tilbagegang mellem 1801 og 1815. Tilbagegangen mellem 1845 og

1855 skyldes utvilsomt den omstændighed, at driften ved Modums blaafarveverk i løbet af firtaaarene blev meget sterkt reduceret. Fra 1865 til 1875 var der ogsaa tilbagegang. Derimod er indbyggerantallet atter gaaet raskt frem fra 1875 til 1890, hvilket vistnok skyldes den betydelige fabriksvirksomhed i dette herred.

Fabrik- og grubedrift. Paa Modum er der 1 papirfabrik med 140 arbejdere, 4 træsliberier med 220 arbejdere, 1 dampsg med 7 arbejdere, 1 vandsag med 4 arbejdere, 1 farveri og stampe med 4 arbejdere, 3 møllebrug med 7 arbejdere og 1 teglverk med 6 arbejdere.

Af bjergverker findes der for tiden 1, nemlig *Modums blaafarveverk*. Dette vil blive omtalt særskilt nedenfor.

Paa Modum findes tre meierier. Desuden har Drammens meieri afkjølingssteder paa Aamot og paa Krona ved Vikersund.

Tidligere var der ogsaa et blaafarveverk paa gaarden Langerud i Snarum. Dets gruber laa paa gaardene Saastad, Svensby, Olafsby og Korsbøens grund, samtlige vest for Snarumselven. Verket dreves fra 1822 til 1848, da det blev nedlagt som ikke lønnende.

Ogsaa det nedlagte Hassel jernverk paa Eker havde sin vigtigste grube – Hassel grube – i Nykirke sogn paa Modum. Ifølge Kraft blev der i 1668 givet et interessentskab privilegium paa ogsaa at anlægge et jernverk paa Hougfos ved Simoa; men om dette kom istand, vides ikke. Derimod blev der som underbrug under Hassel Jernverk i 80-aarene i forrige aarhundred anlagt en stangjernhammer og flere spikerhammere m. v. foruden andre verksteder, hvor der fabrikeredes grovere jernsager, paa gaarden Stensrud i den Modum tilhørende del af Bingen. Dette verk fik sit jern ikke alene fra de omliggende gruber, men helt fra Arendal. Verkets navn var «Fredriksmindes Manufakturværk».

Der findes i Nykirke sogn ogsaa flere andre jerngruber og jern. skjærp, der dels har været drevet under det gamle Sogndalens jern-verk (se under Norderhov), dels har været gjenstand for forsøgsdrift i den senere tid, saaledes paa Kvisles grund, paa Sveaas grund, paa Refsals grund og paa Sætersbergs grund. Ogsaa paa Overn i Heggen Sogn nord for blaafarveverket har der været jernskjærp i drift.

I aaserne mellem Nykirke og Simostranden skal der have været *serpentinbrud*, ligesaa i Snarum, hvor den bekendte Ola Ula fabrikerede pibehoveder og knivskafter af den, men uden synderligt held.

Ogsaa i ottiaarene gjorde man forsøg med serpentin i Snarum, men driften viste sig heller ikke da lønnende.

En anden stenart i Snarum, ophimagnesiten, har ligeledes været gjenstand for forsøgsdrift. Man har saaledes hugget søiler af den; men forsøgene er atter indstillet.

Af **amtets stortingsmænd** har følgende været fra Modum:

Lensmand O. Olsen Uhlen, der repræsenterede amtet i 1815—16.

Gaardbruger H. Nielsen Gubberud i 1824 og 1827 og paa det overordentlige storting i 1828.

Gaardbruger Auen Gregersen i 1848.

Gaardbruger O. Nielsen Hervig i 1851, 1854, 1857, 1859—60 og paa det overordentlige storting i 1858.

Gaardbruger G. Andersen Sveaas i 1874—76.

Gaardbruger H. T. Gunheim, der repræsenterer amtet i indeværende periode. Han er født i Nes anneks til Saude i Telemarken.

Topografi.

Den del af Modum, der ligger langs med Tyristranden, har ganske samme natur som den tilgrænsende del af Hole. Den øvrige del af Heggen hovedsogn med Nykirke anneks — Snarum vil blive omtalt senere — fortøner sig som en meget bred dal, der mod øst begrænses af Østfjeldenes høie aaser og mod vest dels af den bratte Skuterudaas, hvor blaafarververkets gruber ligger, dels af de lave aaser mellem Simoa og Bingselven. Denne dal har en bredde af fra 4 til 9 km. Dalen deles i almindelighed i Østmodum — der ligger syd og øst for Tyrifjorden og Storelven — og Mellemodum og Vestmodum — der ligger vest for elven og fjorden.

Den bebyggede del af Østmodum bestaar af et bælte af dyrkede bakker, der ligger under Østfjeldenes bratte styrtninger og strækker sig helt fra Holsfjorden ned til Ekers grænse.

Storelven, der gennemstrømmer dalen, er paa de fleste steder indrammet af skog og klipper, og bebyggelsen, der som oftest ligger høiere oppe, sees i regelen ikke fra selve elven. Langs Tyrifjorden derimod gaar bebyggelsen baade paa østsiden og vestsiden næsten overalt helt ned til fjorden.

Vestmodum og Mellemodum bestaar, fortiden skraaningerne mod Tyrifjorden og Storelven, af en temmelig høitliggende terrasse, der gennemstrømmes af Snarumselven og Simoa før deres sammenløb med Storelven. Disse to elve deler terrassen naturligen i flere dele.

Det mellom Snarumselven og Storelven liggende nes bestaar i sit nordlige parti af et bakket landskab, for det meste optaget af gaardbebyggelse, i sit sydlige af store, flade moer, der skraaner jevnt ned mod Tyrifjorden, men styrter brat ned mod Snarumselven. Hvor Storelven og Snarumselven mødes, falder dette nes af mod begge elve med meget bratte og høie sandmæler.

Snarumselvens dalføre er i sit øverste, mod Snarum grænsende parti, nogenlunde vidt, og der er her delvis gaardbebyggelse nede ved elven. Ogsaa ved elvens nederste parti, kort før sammenløbet med

Storelven, ligger der et par gaarde paa bratte bakker. I det mellemliggende parti derimod skummer Snarumselven frem gennem en trang rende mellem steile, skogbevoksede skrænter.

Det nes, der ligger mellem Snarumselven og Simoa, og som mod vest begrænses af den bratte Skuterudaas og det steile fjeld Overnskreaia ved Hougfos, er hist og her optaget af flade moer, men er forøvrigt i sin helhed et yderst kuperet landskab med høie bakker og gennemfuret af dybe bækkeleier.

Simoa flyder i næsten sin hele længde mellem dyrkede marker. Kun ved Hougfos — hvor der styrter bratte lerbakker ned i elven - og straks nedenfor denne flyder Simoa gennem en trang, skogbevokset dal. - Flere af gaardene langs den del af elven, der ligger ovenfor Hougfos, har lave bredder og er udsat for oversvømmelser.

Det sydligste parti endelig, der ligger mellem Simoa og Bingselven begrænset mod vest af de lave aaser mellom Bingen og Nykirke sogn, er ogsaa et overmaade kuperet landskab, opfyldt af bakker og af talrige skogbevoksede bjergknauser.

Østaasen eller Østmarken kaldes i almindelighed det fjeldparti, der ligger mellom Tyrifjorden, Drammenselven og Lierdalen. Det er delt mellem Modum, øvre Eker, nedre Eker og Lier. For oversigtens skyld vil det blive beskrevet i sin helhed her.

Dette fjeldparti, der overalt er dækket med skog, skjønt den hist og her paa de største høider vokser spredt, har i sin nordlige del, hvor det er høiest, en temmelig jevn overflade. Her er faa dale, og de, der findes, er kun af ringe dybde. Hele plateauet skraaner nedover fra nord og vest mod syd og øst. I sit sydlige og navnlig i sit østlige parti er Østaasen i modsætning til, hvad der er tilfælde i den nordlige og nordvestlige del, sønderlemmet af flere dybe dale. Vandskillet ligger nær ved fjeldpartiets vest- og nordskraaninger, og elvene, der paa enkelte mindre bække nær, samtlige falder ud i Lier og nedre Eker, springer ud ikke langt fra styrtningerne mod Modum. Østaasens aasstrækninger naar omtrent til den samme høide som Krogskogens og Nordmarkens aaser. Den høieste top i det sidstnævnte fjeldparti, Opkuven, er 706 m., og den høieste top i Østaasen er 731 m., altsaa er forskjellen ikke mere end 25 m.

Den eneste gaardbebyggelse, der findes paa Østfjeldenes vidtstrakte aasparti, er — foruden et par gaarde ovenfor Holsfjorden i Lier — endel grænder, Finnemarken kaldet, vest for Glitrevand i Modum. Den tilhører Hofgaard paa Sjaastad i Lier.

Paa *Hovlandsfjeldet*, et fladt fjeld med yderst spredt trævegetation, der ligger i det vestlige af Østaasen straks ovenfor Heggen kirke, var der i første halvdel af dette aarhundred en mængde saakaldte rokkestene, d. v. s. store stene, der ligger saadan til, at man ved at skyve paa dem kan faa dem til

Rokkestenene på Hovlandsfjellet. Efter gammelt tresnitt tegnet av Øivind Lund.

at rokke frem og tilbage. Der har været tvil om, hvorvidt disse rokkestenene skyldes naturen, eller om de er bragt i denne stilling ved menneskehaand. For 50 aar siden troede man det sidste og antog, at de var lagt saaledes tilrette af en gammel keltisk befolkning, der antoges at have beboet landet i en tidligere periode og at være det samme folk, hvem levningerne fra bronzealderen skyldes. Rokkestenene antoges at staa i forbindelse med en eller anden religiøs ceremoni. Denne forestilling om rokkestenenes oprindelse hyl-des dog neppe nu længere af videnskabsmænd, og stenenes ustøe stilling antages at skyldes tilfældigheder. Et paafaldende fænomen er det dog, naar et større antal af saadanne stene findes paa en indskrænket plads.

Den første, som offentlig beskrev rokkestenene paa Hovlandsfjeldet, var prof. Hansteen, der gav en skildring af dem i *Annaler for nordisk Oldkyndighed* for 1849, side 362 o. fl. Han havde selv sammen med den daværende sogneprest i Modum, Essendrop, seet dem, og han angav det antal rokkestenene, der skulde findes spredt ad over Hovlandsfjeldet i slutningen af 30-aarene, til mellem 20 og 30. Ogsaa paa øen Bornholm skal der findes lignende stene. En at stene-ne paa Hovlandsfjeldet lignede saa paafaldende de Bornholm'ske rokkestenene, at en mand, der var med i følget og havde seet rokkestenene paa Bornholm, paa forhaand erklærede, at stenen maatte være en rokkes-ten, hvilket ogsaa viste sig at være tilfældet. Enkelte af stenene var meget store. En af dem havde en højde af 2 m. og en længde af over 2 1/2 m. og veiede efter Hansteens beregninger 15 500 kg. Paa dens øverste flade voksede et grantræ, der svaiede frem og tilbage som en skibsmast i storm, naar man rokkede paa stenen. En anden veiede efter Hansteens beregninger 8 300 kg. Denne sidste sten blev under Hansteens ophold paa fjeldet veltet af en ung dansk dame, der

var i professorens følge. Til at velte en saadan sten udkræves der nemlig ingen styrke, hvis den staa meget ustødt. Ved uafsladelig at puffe paa den, bringer man den nemlig i stadig større og større svingninger, indtil den velter eller glider ad af sit leie paa grund af sin egen vegt. Senerehen har flere at stenene havt samme skjæbne. Stenen med grantræet er saaledes nu ikke længere at se. Derimod er der enkelte at de andre store stene, der ligger spredt ad over dette fjeld, der endnu rokker. En at dem kommer med lethed i en rokkende bevægelse, naar man puffer paa den med den ene haand. Paa andre maa man anvende noget mere kraft og bruge begge hænder, og enkelte kan kun rokkes ved en betydelig kraftanvendelse.

Paa Austad sæter et par km nord for Heggesjø skal der findes en omtrent 3 m. høj og 3 m. lang sten, som nu ligger fastklemt mellem de træer der er vokset op omkring den; men folk, der har været paa stedet, formoder, at den vilde rokke, hvis den laa frit.

Fra Hovlandsfjeldets vestlige partier har man en vid udsigt over Vestmodum og fjeldene fra Skrim og nordover til Sperillen. Navnlig rager Gausta frem over omgivelserne. Fra fjeldets østlige top ser man blandt andet høitliggende gaarde i Sylling og Asker, saaledes Rustan, endvidere Skaugumaas og Kolsaas, og dyrkede marker hinsides disse aaser, fjelde hinsides Drammen m. v. I klart veir skal man kunne se Akershus fæstning.

Høideforholdene vil fremgaa af følgende maal:

Øst for Tyrifjorden og Storelven (Østaasen):

Hesteaaasen	643 m.
Hovlandsfjeldet	645 »
Eltjernet	573 »
Kollen ved Bredlidvand	731 »
Heggesjø	597 »
Sandtjern, østligste	629 »
Glitrevand	346 »

I Storelvens dalføre:

Tyrifjorden	64 »
Hervik	78 »
Askerud, vestre	108 »
Rud, øvre	136 »
Gusstad	110 »
Enger	86 »
Bjørndalen	103 »
Skreppen, øvre	115 »
Vikersund	78 »
Gjeithus	78 »
Storelven ved Aamot	24 »

Vest for Storelven mellem denne elv og Snarumselven:

Hære gaard	168 m.
Skinstad gaard	170 »
Røste gaard	169 »

Vest for Snarumselven:

Skuterudgruben paa Skuterudaasen	329 m.
----------------------------------	--------

I Simoas dalføre:

Elven ovenfor Hougfos

80 m.**

* Denne høide har jeg faaet ved at trække de mellemliggende fosses høide med et lidet tillæg for elvens fald forøvrigt fra Tyrifjordens høide.

** Denne høide har jeg faaet ved at lægge Hougfos' og Kongsfos' høide til Storelvens antagelige høide ved Aamot.

For traktene syd for Simoa haves ingen høidemaal.

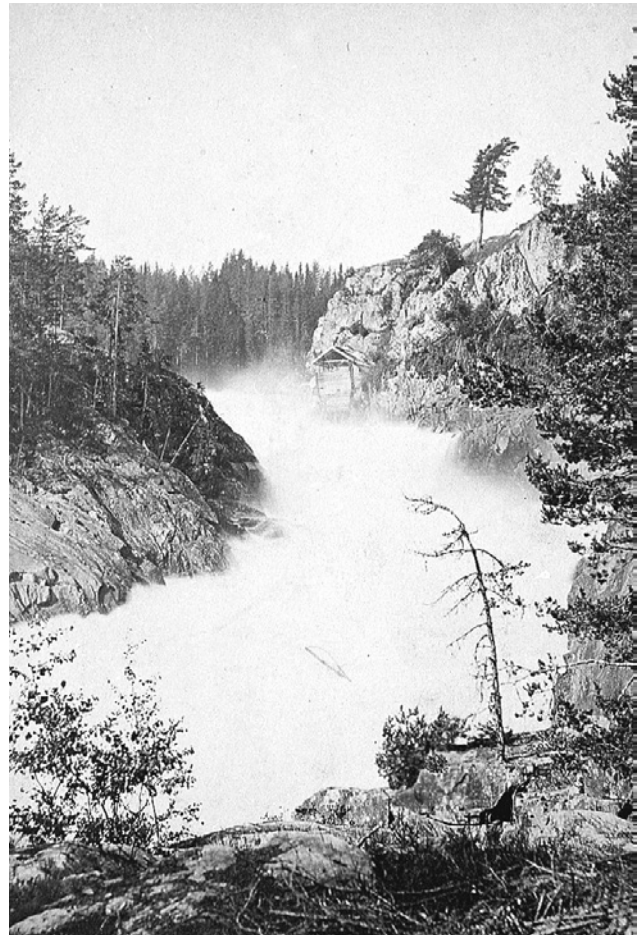
Som man ser, rager toppene i Østaasen 600 à 650 m. over Tyrifjordens og Storelvens dalføre. Over plateauet rager de derimod i den nordlige del ikke mere end 50 à 100 m. Længere mod syd og øst er forskjellen større. Gaardene paa plateauet vest for Storelven ligger indtil 100 à 150 m over denne. Hvor høit de ligger over den del af Snarumselven, der ligger ovenfor Kaggefoss, savnes der maal til at bedømme; men de ligger langt fra saa høit over denne del af Snarumselven som over Storelven. Høiden af Skuterudhøgda, den høieste top paa det fjeld, hvor blaa-farveverkets gruber ligger, kjendes heller ikke med tilstrækkelig nøiagtighed, men aasen er sandsynligvis betydelig lavere end den ligeoverfor liggende Østaasen.

Elve. *Storelven* der løber ud af Tyrifjorden ved Vikersund, udvider sig straks efter til et langt, smalt vand, der kaldes Bergsjø, 380–630 m. bredt. Straks nedenfor Bergsjø ved gaarden Grav falder Storelven i Snarumselven, ikke omvendt.

Ved sammenløbet kommer Snarumselven ned som en bred, rolig elv, medens Storelven, der møder Snarumselven i en næsten ret vinkel, falder ud i denne gennem en høi og meget trang foss, Gravfos. Den samlede elv fortsætter efter sammenløbet i den samme retning som Snarumselven. Naar man reiser paa jernbanen fra Aamot til Gjeithus, ser man opover den samlede elv og dens fortsættelse, Snarumselven, medens man intet ser til Storelven før sammenløbet, fordi den kommer ind i en ret vinkel. Man pleier undertiden at kalde vasdraget Storelven ogsaa efter sammenløbet.

Storelven (Drammenselven) danner flere betydelige fosse. De vigtigste er fra nord mod syd: *Vikefos*, *Gjeithusfos*, *Gravfos*, *Embretsfos* og *Døvikfos*.

Af disse er Embretsfos den største. Den er 18 m. høi og repræsenterer 6 840 hestekræfter. Den repræsenterer 1/3 mere kraft end den næst sterkeste fos i amtet, Kistefos i Snarumselven. Den repræsenterer over dobbelt saa megen kraft som Labrofos i Laagen syd for Kongsberg og meget mere end det dobbelte af Hønefos. Amtets største fosse kommer med hensyn til drivkraft i følgende orden: Embretsfos, Kistefos, Gravfos, Labrofos, Kaggefoss i Snarumselven, Hofsfos i Aadalselven, Kongsbergfossene regnet under ett, Henfos, Hvitingsfos i Laagen, Hønefos, Døvikfos, Gjeithusfos, Hellefos ved Hougsund, Askerudfos i

Kaggefossen.

Randselven, Ramfos i Snarumselven, Svinefos i Aadalselven og Hougfos i Simoa. Den sidste repræsenterer 950 hestekræfter

Ved Gjeithusfos ligger der en papirfabrik og et træsliberi, ved Embretsfos et træsliberi. Der er ligeledes en sulfitcelulosefabrik under opførelse.

Ved Gravfos er der i klippen paa vestsiden af fossen sprængt en smal rende, der nu er tør udenfor flomtiden. Nedenfor denne har der tidligere staaet en mølle.

Parti fra Åmot mot jernbanebrua ved Døvikfoss.

Naar bortsees fra Snarumselven og Simoa modtager Storelven intet betydeligere tilløb i Modum.

Snarumselven har fra et udløb af Krøderen til sit sammenløb med Storelven en længde af 28 km. Den kan roes fra Ramfos, 1 à 2 km. syd for Krødsherreds grænse til Kaggefoss ved St. Olafs bad, uagtet strømmen er strid. Ovenfor og nedenfor er den ufarbar.

Den danner tre større fosse: *Ramfos* i Snarum, *Kaggefoss* 25 m og *Kistefoss* 35 m.

Kistefoss er egentlig kun et langt fossende stryk, der begynder straks nedenfor *Kaggefoss*. Elven har her sprængt sig en 2 à 3 km. lang, næsten ganske lige rende, hvori den skummer frem mellem de bratte aassider. Elven er kun i sit nordligste parti tilgjængelig. Længere nede kan man kun et par steder komme ned til den, da aasernes fod her styrter lodret ned i elven.

Straks ovenfor *Kaggefoss* trænger der sig ned mod syd en trang dal mellem bratte aaser og bakker. Den løper vestenfor stryket *Kistefoss*, skilt fra dette med en smal og steil aas og munder ud i *Snarumselvens* dal-føre ved gaarden *Kjølstad* straks nedenfor *Kistefoss*. Der flyder for tiden kun en ganske liden bæk gennem denne dal; men det heder, at *Snarumselven* fordum skal have havt sit løb her. Den sandryg, «Opkjørsla», der skiller det nordligste af denne dal fra *Snarumselvens* leie ovenfor *Kaggefoss*, ligger heller ikke mere end nogle faa m. høiere end dette.

Ved *Kaggefoss* ligger der et møllebrug. Ved *Ramfos* er der et træsliberi.

Simoa danner i Modum to store fosse: *Hougfos* 38 m. og *Kongsfos* 17 m. Elven flyder i Modum - ligesom i Sigdal - ganske stille mellem fossene.

Hougfos er den høieste af de fosse i amtet, som hovedelvne danner, efterat de er kommet ned i selve den brede dal. I flommen er den pragtfuld. Fossene kommer, regnet efter høiden, i følgende orden: *Hougfos*, stryket *Kistefoss*, *Labrofos*, *Kongsbergfossene* regnet under et, *Hofsfos*, *Kaggefoss*, *Henfos*, *Hønefos*, *Hvittingsfos*, *Embretsfoss*, *Askerudfos*, *Kongsfos*, *Vestfos* og *Gravfos*. Den sidste er 14 m. høi.

Ved *Hougfos* ligger Modum blaafarveverk samt en mølle og en sag. Ved *Kongsfos* ligger en sag, en snellefabrik, en mølle og et træsliberi. Ved *Hougfos* er et træsliberi under opførelse.

Simoa modtager ingen bielve af betydenhed inden herredet.

Skotselven eller *Bingselven*, der paa en lang strækning danner grænsen mellem Modum og Eker, vil blive omtalt under Eker.

Henoa, der danner grænsen mellem Hole og Modum, er omtalt under Hole.

Dyrbakelven, der falder i Tyrifjorden ved gaarden Tanberg, er kun 5 km. lang, men danner en 100 - 150 m. hel lodret fos. Den ligger temmelig høit oppe i aasen og har i almindelighed ikke stor vandmængde, men skal frembyde et pragtfuldt skue, naar der er flom.

Fra høiden i nærheten af fossen har man en vid udsigt over Tyrifjorden, Ringerike og omgivende fjelde, Norefjeld, Hestjuvnatten, Flaafjeldene og Sperilfjeldene. Navnlig faar man et godt overblik over det ligeoverfor liggende Røyseland i Hole. Her ligger sag og mølle.

Af elve, som har alt væsentligste løb i andre herreder, men har sine kilder eller tilløb i Modum, kan nævnes *Solbergelven* og *Glitreelven*, der falder ud i Lierelven.

Vande. Det største vand i herredet er *Glitrevand* i Østaasen, der dog kun delvis tilhører Modum. I dette vand støder nemlig 4 herreder sammen, Modum, Lier, øvre Eker og nedre Eker. Det er 3,40 kv.km. Næst efter dette kommer Storelvens udvidelse, *Bergsjø*, der er 1,80 kv.km. Forøvrigt findes der kun smaa vande i herredet. Størst er *Mjovand* i den vestlige del af herredet ved grænsen af Sigdal 0,32 kv.km.

Fisket. Elvene og vandene skal være ret godt forsynet med fisk, navnlig ørret, abor, sik, gjedde, kolmund og lidt aal i Tyrifjorden og ved Vikefos skal det bedste fiske være. I Tyrifjorden fiskes desuden brasen og Wener-lax. Undtagelsesvis faaes der ogsaa laks ved Døvikfossen, høiere op kommer den ikke. (Se om laksefiskeri under Buskerud gaard.)

Myrer. Paa aaserne er der adskillige myrer, men ingen af nogen betydelig udstrækning.

Kommunikationer.

Jernbanerne er omtalt tidligere.

A. Hovedveie:

1. *Fortsættelse af den fra Hougsund førende hovedvei til Vikersund* og videre til *Hole grænse* ved Fjeldsag bro. Fra Ekers grænse ved Værp fortsætter veien nordover paa Drammenselvens østre side forbi Heggen kirke — hvortil sidevei —, videre til i nærheten af østre Viker, hvor veien bøier i vest, passerer elven paa Vikersund bro og gaar forbi Vikersund. Etter paa bro at have krydset jernbanen fortsætter den langs Tyrifjordens vestre side, men noget fjernet fra fjorden, til Hole grænse, hvor den paa Fjeldsag bro gaar over Henoa. Meget bakket vei.
2. Vei fra *Enger* om Aamot til *Sigdal*. Den udgaar fra forrige vei, A 1, i nærheten af Enger gaard ligeoverfor Aamot, krydser Randsfjordbanen i plan, optager derefter en fra Aamot jernbanestation kommende vei og passerer paa Aamot hængebro over Drammenselven. Derfra følger den som ny chausebygget vei Simoa elvs nordre (venstre) bred og føres paa Kjøreplads bro over paa elvens søndre (høire) bred og passerer Hougfos. Derefter fortsætter den fremdeles som ny vei langs elven til Grønlund (Tingelstad),

hvor den paa bro (Grønland bro) — i nærheten af hvilken der tidligere var færgested — føres over paa nordre (venstre) side af elven og fortsætter paa denne til Sigdals grænse ved Næs.

3. Vei fra *Sand* ved Vikersund til *Snarum*. Den udgaar fra hovedveien A 1 ved Sand og gaar i vestlig retning forbi Hære, holdende høiden paa Snarumselvens østre side. Den gaar videre forbi Snarum jernbanestation og kirke over Olafsby — hvor sidevei ned til Snarumselven gennem Gubberudlaupa —, gjentagende gange krydsende Krøderenjernbanen, frem til Snarums grænse mod Krødsherred paa Slettemoen.

B. Bygdeveie:

1. Vei fra Ekers grænse ved Haretomten nord for Skotselven om Nykirke til Kongssagene. Den danner fortsættelse af den for Eker anførte bygdevei B 1 og fortsætter langs Drammenselvens vestre side forbi Nykirke og frem til Kongssagene, hvor den paa bro føres over Simoa elv og derefter forbindes med Sigdalsveien, A 2, lige ved Amot hængebros vestre ende. Meget bakket vei.
2. Fra forannævnte bygdevei B 1 udgaar ved *Refsal* mellem Skotselven og Nykirke en sidevei, som i vestlig retning fører frem til Borgevad i Bingen, hvor den støder til den under øvre Eker nævnte bygdevei B 3. Meget bakket vei. Herfra gaar den langs Bingselvens østre side som ny vei forbi Steensrud og derfra videre som gammel vei til endepunktet ved *Brotangen*, den næstøverste gaard i dalen. Herfra let overgang til Lyngdal om Ingebo.
3. Vei fra *Strand* om Bøen til *Snarum*. Den udgaar fra hovedveien A 2 ved Strand vest for Aamot, fører op Hougbakkerne, gaar forbi Houg og Jar med sidevei om Komperud, videre forbi Amundrud kirke og derpaa med overfart over Snarumselven ved færgestedet Bøenstøsum, op de saakaldte Fæstningsbakker og frem til Hole skole, hvor den støder til hovedveien A 3 tæt ved skolestuen nordvest for Hole gaard.
4. Vei fra *Hougfos* til *Overnmoen*. Ved Hougfos fører offentlig vei over Simoa elv paa den Modum blaafarveverk tilhørende Hougfos bro og fortsætter videre forbi gaarden Overn, hvor-etter den støder til den fra Strand kommende bygdevei B 3. Meget bakket.
5. Vei til *Gulsrud* paa Østmodum. Den udgaar fra hovedveien A 1 i nærheten af østre Vike og fortsætter nordover langs Tyrifjordens østre bred til Gulsrud. Bakket vei. Herfra fortsætter den som en yderst tarvelig privat vei videre indover, men ikke saa langt som til Lier.
6. Vei fra *Snoterud* til *Finnemarken*. Fra hovedvei A 1 udgaar der ved Snoterud mellem Aamot og Heggen kirke en tarvelig vei, som i østlig ret-

ning fører ind til Finnemarken ved Glitrevand. Ca. 6 km. lang. Herfra har man let overgang til Sjaastad i Lier.

Af *private veie* af nogen betydning kan nævnes følgende:

- a. Vei fra *Vikersund* til *St. Olafs bad*. Herfra fortsætter veien paa bro over Snarumselven mellom Kaggefoss og Kistefoss forbi Amundrud kapel, hvorefter den støder sammen med B 3. Meget bakket vei.
- b. Fra *St. Olafs bad* gaar der en bakket vei nordover forbi Hære jernbanestation, hvorpaa den støder sammen med vei A 3.
- c. Fra *St. Olafs bad* gaar der vei sydover gjennom skogen, hvor den deler sig, idet en arm gaar nedover til *Grav* og den anden munder ud nord for *Gjeithus*.
- d. Vei, som ved *Sakseborg*, syd for Bergsjø tager af fra hovedveien A 1 og fører frem til *Gjeithus*.
- e. Vei, som fra *hovedveien A 1* ved Rud nord for *Vikersund* fører ind til *Thoen- og Aamotgaardene* paa Tyrifjordens vestsida og videre til Hole grænse og som fortsætter som offentlig vei fra *Holes grænse* til *Nakkerud*.
- f. *Modum blaafarveværks vei* fra B 3 til gruberne.
- g. *Modum blaafarveværks vei* fra i nærheden af *Bøen* om *Aslaksby* til *gruberne, pukværkerne* paa den ene side og paa den anden til *Skuterudflaten* hvorfra den som privat gaardsvei fører videre op til *Næs paa vestre Snarum*. Meget daarlig vei, men Modums herredsstyrelse bevilgede i 1893 midler til veiens anlæg som rodelagt vei, under betingelse af amtsbidrag.
- h. Fra B 1 nord for Nykirke gaar der en bakket vei over *Sætersberg* paa vestsiden af *Simoa*, men langt fra elven. Den stoder sammen med A 2 ved *Grønlund bro* og ved *Hougfos*, hvorhen den sender en arm.
- i. Lidt før man kommer til *Grønlund bro* gaar der af en vei, der et stykke nordover følger *vestsiden af Simoa*.
Ogsaa en del andre private veie findes der paa Vestmodum.

I Snarum findes der langs vestsiden af elven ingen sammenhængende kørbar vei mellem gaarden *Nes* og *Krøderen*.

Merkelige gaarde og steder.

Her medtages i regelen ikke andre gaarde end de, hvor det største brug udgjør mindst 15 skyldmark, og som altsaa skulde have en salgsværdi af henved 30 000 kr. eller mere.

I Heggen.

Sammensat af trænavnet hegg og vin.

Heggen kirke er en stenkirke. Den er opført før 1323, blev i 1750 udvidet til korskirke og i 1878 yderligere udvidet. Antallet af siddepladse kjendes ikke. I et hjørne i nordre fløi er indvendig indsat et dyrehoved, som hidrører fra *Vikes* forrige – nedenfor omtalte – kirke. Fra denne kirke skal ogsaa hidrøre nogle helgenbilleder, der endnu i 1837 fandtes i *Heggen kirke*.

Gammelt billede av *Heggen kirke*.

Gaarde fra nord mod syd. Øst for Storelven og Tyrifjorden: Kimmerud (skreves i 1668 *Kiernerud*) ved Holsfjorden.

Skyld 31,11. Største brug 19,43.

Berg ved Tyrifjorden. Skyld 23,98. Største brug 15,89.
Hval, nordre, søndre og østre (hval, en rund høide).

Skyld 38,20. Største brug 17,83. I 1604 en helgaard og en halvgaard.

I bækken i nærheden af gaarden er der et fiskeudklækningsapparat. Ovenfor denne gaard ligger *Hvalhøiden*. Fra denne har man en vid udsigt. Fra dens vestligste top ser man hele *Tyristranden*, hele *Vestmodum* med *Nykirke* og *Bingen*, *Vikersund*, store strækninger af *Drammenselven*, *Gjeithus* fabriker, *Hougfos*, *Simoa*, *Snarumselven* ovenfor *Kaggefoss*, hele *Vestsnarum*, *Skuterudflaten* og *blaafarveværkets* gruber. Hele landskabet ligger som et bredt belte, hvor skog og dyrket mark veksler i broget mangfoldighed. Bag dette landskab sees *Holleia* med *Vælern* og *Ringerikes* nikkelverk, lidt af *Krøderen* og gaarde ved denne sjø, og andre aaser vest for *Krødsherred*, *Snarum* og *Modum*, *Skuterudhøgda*, hele *Sigdals* og *Eggedals* spalte, *Holtefeldet* og andre fjelde ved *Bingen* og hinsides *Sigdal* med høitliggende gaarde i *Lyngdal*, og i baggrunden *Skrim*, *Jonsknuten*, *Blefjeld*, *Gausta*, *Syns-*

høvd, fjeldene mellem Numedal og Tin, fjeldene mellem Eggedal og Numedal, Norefjeld og Hestjuvnatten, fjeldene mellom Flaa og Sperillen og aaserne mellem Sperillen og Randsfjorden.

Fra den østlige top ser man ikke Skrim og Jonsknuten, ikke Hougfos og Bingen, ikke Drammenselven og kun en mindre del af Vestmodum. Derimod ser man hele Tyrifjorden, hele Norderhov og Ble, hele Hadeland og aaserne østenfor dette, en snip af Stensfjorden og fjeldene øst for Tyrifjorden.

Disen (navnet er sammensat med vin; første led kan være det gamle ord *dis*, d. e. en gudinde). Skyld 41,26. Største brug 9,86.

Prestegaarden. Skyld 50,19, bruges alt af presten.

Øren. Skyld 40,42. De største brug 21,72 og 17,83.

Sønsteby, øvre, mellem og nedre. Skyld 79,16. De største brug 25,01, 18,13, 17,39 og 16,89.

Ved Sønsteby er under opførelse et metalstøberi. Der er ligeledes en mølle.

Mælum (gammel form *Medalheim* eller mellemgaard). Skyld 48,04. Største brug 44,71. Var i 1668 to gaarde.

Enger. Skyld 24,78. Største brug 23,44.

Vest for Storelven og Tyrifjorden:

Aamot (betyder et sted, hvor to elve mødes). Skyld 54,26. De to største brug 13,23 hver.

Fjeld. Skyld 26,45. Største brug 25,92.

Skog i Holleia. Skyld 26,40. Største brug 16,71.

Tveiten. Skyld 25,01. Største brug 24,56.

Flannum. Skyld 48,91. De største brug 22,34 og 20,65.

Vike, vestre. Skyld 27,48. Største brug 20,43.

Ved Vike var der, før broen blev bygget, sundsted. Stedet kaldes fremdeles Vikersund. Her er der tæt bebyggelse paa begge sider, navnlig paa østsiden, og her bor flere handelsmænd og haandverkere. Der boede paa dette sted i 1890 i alt 440 indb.

Ved Vikersund er der en klædefabrik, et farveri, en dampsag og en mølle.

Ved Vike laa forud en kirke. Det var en stenkirke, der var opført før 1456. Den stod paa en bakke nogle skridt fra stranden, men blev nedrevet i 1720. Endnu i 1837 brugtes dens døre til gangdøre paa Vikersund.

Paa gaarden *Bjølerud* sydvest for Vike er der i en myr store mængder af sinders, minder om fordums udvinding af myrmalm.

Kjølstað (kan komme af mandsnavnet Thjodolf). Skyld 50,58. Største brug 16,87.

Vest for Snarumselven:

Skuterud (antagelig af det gamle mandsnavn Skuta).

Skyld 27,15, ett brug; tilhører Modum blaafarveverk.

Nedenfor lige ved Snarumselven ligger Skuterudflaten, en liden ladestedmæssig bebygget plads med ordentlige gader. Den bestaar væsentlig af arbeider-

boliger. Med den lille drift, der har været i de senere aar, staar vistnok mange af husene tomme. I 1890 var der 150 indb.

Paa fjeldet ovenfor Skuterudaasen ligger blaafarveverkets vigtigste gruber. De vil blive omtalt nedenfor under Modum blaafarveverk.

Ovenfor gruberne ligger aasens høieste punkt, Skuterudhøgda. Herfra har man en vid udsigt. Man ser hele Tyrifjorden med alle dens øer, Norderhov, Hole, Hadeland, fjeldene ved Randsfjorden og hinsides Tyrifjorden og hele Modum med sit vekslende landskab af dyrket land og skog. Heggen kirke, Vikersund bro og St. Olafs bad og i baggrunden Østmarkens aaser, Nykirke, Bakke kirke, Ekerdalen i nærheden af Hougsund, Fiskumvand og Vestfoselvsnald, fjeldene hinsides Sandsvær, en lang strækning af Simoas dalføre og Simoa elv ovenfor Hougfos og længere oppe Sigdals og Eggedals spalte. I baggrunden ser man paa denne kant Holtefjeldet, de vide aasstrækninger mellem Sigdal og Numedal med høitliggende gaarde i Vatnaas og Lyngdal, Blefjeld, Synshøvd og andre fjelde mellem Numedal og Telemarken, og en fjern top, der maaske er det øverste af Gausta, Hagelbunatten nord for Eggedal, hele den vidtstrakte aasryg mellem Snarum og Sigdal, Norefjeld med Høgevarde og lidt af Graafjeld, Østsnarum, begyndelsen af Soknedalens kløft, alle Holleias skoge og skogene nord for Soknedalen med aabne sætervange, og længere i baggrunden fjeldene i Flaa og Aadalen.

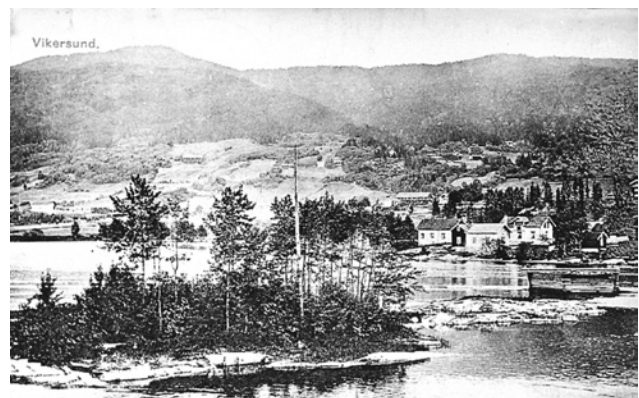
Bergan. Skyld 20,11. Største brug 17,98.

Ammundrud. Skyld 21,17 ett brug.

Overen (sandsynligvis sammensat med vin og betyder i saa fald Øvergaard). Skyld 50,19. De største brug 22,74 og 22,57.

Komperud (betydningen kjendes ikke). Skyld 38,84. Største brug 21,85, kapellangaard.

Her var den første planteskole for frugttrær i Norge. Den blev anlagt af kapellanen hr. Teilmann i slutningen af 1770-aarene. I 1786 talte planteskolen allerede 10 000 trær. Blandt disse var der dog 700 heggetrær og rognetrær. 30 aar tidligere var der, efter en

indberetning fra sognepresten, ikke andre frugttrær paa Modum end nogle kirsebærtrær og ribsbuske. Teilmann fik medalje af det kongelige landhusholdningsselskab; men hans bestræbelser blev mødt med uvilje inden hans distrikt. Hans eftermand i embedet karakteriserede hans plantninger som kun tjenlig til brænde, og de samtidige embedsmænd i distriktet synes at have lagt ham alle mulige hindringer i veien. Da han ansøgte om at faa sine plantninger til eiendom, mod at han opdyrkede for prestegaarden et andet ligesaa godt jordstykke, gav dette anledning til en række stridigheder, der endte med, at der blev nedsat to dømmende kommissioner, en kommission og en kontrakkommission. De to kommissioner kom til modsatte resultater. Den af kommissionerne, hvis dom gik Teilmann imod – den blev afsagt i 1796 – ytrer sig bl. a. saaledes: «Efter sin ankomst til Modum som residerende kapellan vover hr. Teilmann paa kapellangaarden et stort, men desværre ikke desto mindre mislykket, forsøg, en træplanteskole. Paa-staaelig paa sin kunst og sine indsigter, trodser han naturen og landets haarde klima, der saa ofte nedslaar hans haab og ønsker. Han lover os træer, gode og frugtbare som Tysklands og Englands, uden at kunne tilflytte os hine mildere himmelstrøg. Men om dette arbeide just ikke gjør saa megen opsigt i egnen – hvor man er vant ved at se langt haardførere planter bukke under for luftens umildhed, hvor den flittige landmand med frygtblandet glæde ønsker den haabefulde agers redning, overladende hine finere frugter til mere kræsne ganer – saa tildrager det sig dog det kongelige landhusholdningsselskabs opmærksomhed og kronens derfra med et udmerket hæders- og vindskibeligheids tegn; hvorfor maatte ikke dette være nok, nok til at anspore patriotens kræfter? maatte han endnu forlange mere! – herved sigtes til hans andragende om at faa planteskolen til eiendom.

Teilmann blev senere forfremmet til sogneprest paa Heggen. Planteskolen paa Komperud forfaldt; men han fortsatte med held sine træplantninger paa Heggen.

Haug. Skyld 35,62, ett brug.

Stranden. Skyld 23,68, ett brug. Laa i 1723 under Haug.

Her ligger et teglverk.

I Nykirke Sogn.

Nykirke skreves i 1334 *Nya Kirkia*.

Den nuværende kirke er en tømmerkirke med 400 siddepladse. Den er opført i 1847. Den gamle kirke var en stavekirke, der var opført før 1334. Naar den er nedrevet, vides ikke. Det er skeet i dette aarhundred.

Gaarde fra nord mod syd:

Tingelstad (af mandsnavnet Tengil). Skyld 41,27.

Gammelt billede av Nykirke.

Største brug 17,39. I 1399 hørte den til Sigdal.

Linderud (rimeligvis af trænavnet lind). Skyld 21,54.

Største brug 17,26.

Fossum (d. e. fosheim eller gaarden ved fossen; skrives i 1334. *Fosæmum*). Skyld 83,95, ett brug. Tilhører Modum blaafarveverk.

I nærheden ligger Hougfos med *blaafarveverkets* talrige bygninger. Ovenfor ligger *Nymoen*, en lang gade med for det meste enetages boliger. Naar bortsees fra et par større huse ved enden af gaden, er alle huse ens bygget, hver af dem bestemt for 2 arbeiderfamilier, og en have mellem hvert hus. De fleste af husene staar nu øde. Indbyggerantallet var i 1890 112.

Buskerud (skreves i 1322 *Biscopsrud* og betyder ligefrem biskopsrydningen). Skyld 121,50. De største brug 68,07 og 35,15.

Den første eier af Buskerud, som omtales, var en Aasulf paa Biskopsrud. Han nævnes i 1322, 1323, 1331 og 1332, altsaa i Magnus Eriksen Smeks regeringstid. Den næste eier hed Herleik Aasulfsen, 1382—1405. De tilhørte efter vaabenet slegten Galde. I 1568 omtales eiendommen som kronens gaard under Buskerud len. I 1646 fik Hans Egertsen (Stockfleth) forpagtningsbrev paa gaarden for 5 aar og 1650 konfirmation paa forpagtningen for sin og hustrus levetid. 11 aar senere heder det, at den til den tid da havde været fogedgaard i 17 fogders tid. Senere forpagtere var generaltoldforvalter Knopff paa Strømsø og Konrad Biermann, adlet under navnet Ehrenschildt.

I 1688 solgte Kristian den femte denne gaard til ligemed gaardene Døvig og Sætersberg og de 4 sager m. v. ved Aamot til Fredrik Werdelmans enke for 20 750 rdlr. Hun testamenterede igjen gaarden til søsterdatteren Alhed Maria Heins, senerehen gift med assessor i overhofretten Nikolai Schwartz, denne kjøbte desuden i 1723 Modums 3 kirker for 1 000 kr.

Hovedkirken har fulgt eiendommen til 1828 og de andre kirker – Nykirke ligger paa gaardens grund – til 1837. De følgende eiere var oberstløjtnant Johan von Lowzow og søster, kancelliraad Hoff's enke, Magdalene von Lowzow, der efter broderens død i 1762 solgte gaarden til Peter Collett for 37 000 rdlr. Efter denne tid har den lige til for faa aar siden været i den Collett'ske families eie. Følgende personer af denne familie har været eiere af gaarden efter P. Collett: Hans enke Johanne Henrica Anker, hans søn høiesteretsassessor Peter Collett, dennes søn John Collett, dennes søn Albert Collett, der endelig solgte gaarden i 1883.

Buskerud har aldrig været adelig sædegaard, men da den blev solgt af Kristian den femte, bibeholdt den skattefrihed og andre rettigheder, der tidligere havde tilligget den som kronens gods, d. v. s. endnu større rettigheder end de adelige sædegaarde nød. Disse rettigheder nød navnlig Kongssagenes brug godt af. Bruget bestod i begyndelsen af dette aarhundred blandt andet af 4 sager, Kongssagene kaldet, samt møllebrug, teglverk og potteri. Mellem rettighederne hørte bl. a. forkjøbsretten til alt sagtømmer i Hallingdal, Krødsherred, Snarum og Modum, og endvidere foringsret i disse distrikter, d.v.s. retten til at sende gaardens brugsheste med oppassere op til fodring i disse bygder, der havde den forpligtelse gratis at sørge baade for folkenes og hestenes underholdning. I regelen blev der i det mindste i de senere aar sendt 3 heste til Hallingdal og Snarum og 2 til Sigdal og Eggedal. Kongssagenes brug skiltes fra gaarden i 1842 og fik da 2/3 af godsets matrikulskyld. Omkring 70-aarene købte vedkommende bygder sig fri for foringsforpligtelsen.

Til bruget hører ogsaa Døvikfossen (Djupvikfossen) med laksefiskeri. Dette laksefiskeri var i sin tid meget betydeligt og ansaaes som en stor herlighed. Allerede fra Harald Gilles tid synes det delvis at have været skjænket til geistlige stiftelser. Senerehen, under Magnus Erlingsen og Kong Sverre og hans efterfølgere, kom det mere og mere under kirken og var under Haakon Haakonsen kommet ganske under denne, saaledes havde biskopen i Oslo 1/6, klostret paa Hovedøen 1/3, klostret i Tønsberg 1/3 og nonneklostret i Oslo 1/10. Imidlertid havde bønderne i Eker og Modum drevet andre laksefiskerier i Eker, der formindskede udbyttet af hovedfisket. Dette bragte Haakon Haakonsen til i 1223 fra Oslo at udstede et brev til bønderne paa Eker og rimeligvis ogsaa paa Modum, hvori han truer enhver der drister sig til at gjøre saadanne indgreb i kirkens rettigheder, med sin vrede og haarde straf enten paa legeme eller gods, «thi vi vil ikke taale af nogensom helst, høie eller lave, at de røver fra Gud og den hellige kirke, af hvilken vi skal nyde al vor fremme og opreisning baade her og hisset.»

Senerehen, da fisket ved Hellefos paa Eker kom ordentlig i gang, tabte Døvikfos laksefiskeri sin

betydning. I 1743 omtales det som ringe, og nu fiskes der kun undtagelsesvis en laks ved Døvikfossen.

Der har gaaet processer i den senere tid om laksefiskeriet ved Hellefos og Døvikfossen.

Skibrek (gammel form *Skyrbrekka*; betydningen ukjendt) ved Bingselven. Skyld 19,74. Største brug 19,39. Her ligger et teglverk.

(Bingen vil senere i sin helhed blive omtalt under Eker.)

Modum blaafarveverk.

Dette *bjergverk* er beliggende paa de verket tilhørende gaarde Skuterud og Fossum. *Gruberne* ligger paa Skuteruds og Aslaksbys grund samt paa gaarden Saastads grund i Snarum, pukverket paa Bergans grund. Gruberne strækker sig over en sammenhængende længde af omkring 3 km. og har naaet en dybde af 160 m. Deres antal er 26 samt 8 skjærp. De har dog aldrig samtidig været i drift. Der findes 3 stoller, som i forskjelligt niveau fører ind i gruberne. Ved gruberne og Hougfos findes 5 pukverker med tilhørende verkshuse. Paa hytten er smelteovn og kalkinerovn.

Et alvorligt ulykkestilfælde indtraf i 1855, idet 6 mand blev dræbt, ved at en betydelig stenmasse fra en af grubernes sidevægge løsnede og faldt over dem. Der er senere truffet forføjninger, der hindrer gjentagelsen af lignende ulykker.

Koboltens tekniske anvendelse grunder sig paa dens kemiske egenskab, at den som oxyd (surstofforbindelse) meddeler glas, porcelæn, stentøi o. l. en intens og ren asurblaa farve, naar den enten sammenblandes og smeltes med glasmassen eller paamales og indsmeltes færdige glas-, porcelæns- og stentøjgenstande. Denne blaa farve, som er ildfast og som ikke angribes og ødelægges af syrer, kan ikke

frembringes af noget andet stof. Herved sikres kobolten en, omend indskrænket, teknisk anvendelse. Tidligere benyttedes ogsaa kobolten til farvning af stivelse, papir m. v., men blev paa disse omraader fortrængt af det kunstige farvestof ultramarin.

Blaafarveverkets koboltforekomst opdagedes i 1772 af en afskediget bjergarbejder fra Kongsberg, Ole Witlock, som i gaarden Skuteruds udmark fandt de første spor af glanskobolt. Denne gaard indkøbtes af staten, og forsøgsdrift for Kongsberg sølvverks regning begyndtes. For at sikre sig den til opberedning af malmen og videre tilgodegjørelse af denne fornødne vandkraft indkøbtes 1778 gaarden Fossum med den dertil hørende Hougfos. Det kom dog ikke ordentlig i gang før 1783, da bestyrelsen blev overdraget en tysker ved navn Georg Bernstein. Verket dreves nu for statens regning, indtil det i 1813 for 250 000 m. bco. blev pantsat til auditor Steen Andersen Bille, der atter overdrog sin fordring til købmand Peter Wilhelm Berg i Gøteborg, hvilken sidste stillede verket til auktion. Derved gik det over til konsul Ernst Rhode i Kristiania, der i 1826 overlod det til et aktieselskab. Aktieselskabet gik efterhaanden over til et interessentskab, som udelukkende bestod af d'hr. Bennecke fra Berlin og Wegner fra Königsberg.

Under de to sidstnævnte eiere havde verket sin blomstringstid, idet der i f. eks. 1839 i det hele beskæftigedes 840 mand ved gruberne og pukverkerne samt ca. 200 mand ved hytten og andre anlæg. Der produceredes i dette aar 26 448 tønder malm og forarbejdedes 3 451 centner (172 500 kg.) færdig vare (blaafarve) til en værdi af 136 547 sølvspecies (546 188 kr.). Paa denne tid var Modum blaafarveverk Norges største bjergverk. Til sammenligning kan anføres verkets produktion, dens bruttoværdi og nettooverskud i følgende aar:

	Produktion.	Bruttoværdi.	Nettooverskud.
I 1792	140 000 kg.	39 000 rdlr.	?
- 1813	37 500 »	133 000 »	100 000 rdlr.
- 1817	50 000 »	140 000 kr.	120 000 kr.
- 1819	110 000 »	210 000 »	92 000 »

Fra 1825/26 til 1838/39 havde de samlede udgifter været 4 500 000 kr., og nettoudbyttet 2 100 000 kr. Det samlede antal arbejdere var i 1821 59, i 1825 var det 220, og i 1827 var det steget til 500 mand.

Arbejderne ved blaafarveverket har stadig — ialfald paa faa undtagelser nær — været nordmænd. Derimod har som regel funktionærerne været tyskere. Blandt funktionærerne kan saaledes nævnes Th. Scherer, der kom op som hyttemester og senere blev professor i metalurgi ved Kristiania universitet og senere professor ved Freyberger bjergakademi i Sachsen, — og K. F. Böbert, som først var funktionær ved blaafarveverket og senere direktør ved Kongsberg sølvverk.

Senere gik produktionen og belægget betydelig

ned, og da der i 1848 — efter opdagelsen af ultramarin kort i forveien — indtraadte et overordentlig sterkt prisfald paa koboltprodukter, blev stillingen saa mislig, at verket kom til auktion. Paa denne blev det i 1849 erhvervet af et engelsk firma, Goodhall & Reeves, der drev det efter en mindre maalestok med ca. 300 mand, indtil det, foranlediget ved en af eiernes død, atter kom til salg ved auktion i 1856, hvor det købtes af de nuværende eiere, «Sächsische Privatblaufarbenwerks-Verein». Denne har indtil nu fortsat driften med vekslende held og under temmelig daarlige konjunkturer. Mandskabet har varieret mellem 400 og 200 mand indtil for et par aar tilbage, da driften yderligere maatte indskrænkes og nu kun sysselsætter omkring 80 mand. Priserne for koboltprodukterne er sunket saa betydelig, at det er et stort spørgsmaal, om driften uden tab vil kunne fortsættes. Det vilde være meget beklageligt, om dette gamle, engang saa blomstrende bjergverk, der har skaffet sysselsættelse for saa mange, skulde maatte indstilles.

For nu, da driften er indskrænket, at kunne udnytte den kun for en ringe del anvendte vandkraft fra Hougfos har eierne paabegyndt anlægget af et træsliberi.

St. Olafs bad.

St. Olafs bad ligger 3 km. ovenfor Vikersund paa gaarden Kaggestads grund paa den del af Modum, der ligger mellem Storelven og Snarumselven. Det bestaar af 31 bygninger, hvoraf 23 er logihuse, dels beregnet paa enkelte familier, dels paa et større antal patienter. Af logihuse, beregnet paa flere patienter, er der 12; af logihuse, beregnet paa en familie, er der 11. Badet kan huse henved 400 badegjester samtidig.

Til badet hører en park, der bestaar dels af aabent land med plantninger, dels af flade moer med talrige veie og anlæg. Paa det aabne land mellem plantningerne ligger mesteparten af de store logihuse og badets andre bygninger; tæt ved i den tilgrænsende del af skogen ligger de fleste mindre, for en enkelt familie bestemte huse.

I badets park vokser der ualmindelig svære, næsten kjæmpemæssige furer og grantrær.

Overalt fra gunstig beliggende punkter i badets park og dens nærmeste omgivelser og fra de højere etager i flere af logihusene ser man Norefjelds sne-dækte ryg og Hestjuvnattens skarpe neb.

Badet ligger lige ved den trange kløft, hvorigjennem Snarumselven rinder. Kaggefoss ligger i badets park faa minutters gang fra dette. Kaggefoss har som ovenfor nævnt en faldhøide af 25 m. og overtræffes i høide kun af Hougfoss, Labrofoss ved Kongsberg, Hofsfoss i Aadalselven og det lange stryk Kistefoss. Den trange klipperende, hvorigjennem Kistefoss løber, ligger ogsaa i nærheden af badet.

I umiddelbar forbindelse med badets park staar

de aabne, vidtstrakte, af talrige veie gjennemkrydsede furemoer, der opfylder neset mellem Storelven og Snarumselven. Hvorsomhelst man kommer frem efter at have passeret disse høitliggende moer, har man vide og smukke udsigter. Fra Hersedalene i det sydligste af moerne, 4 km. fra badet, har man saaledes en glimrende udsigt over Nykirke Sogn, Bingen og de nærmest tilgrænsende dele af Eker med Holtefjeldet i baggrunden. Fra Brunæs 2 km. fra badet ved østkanten af skogen, har man vid udsigt over Tyrifjorden. Fra Kaggestad og Skindstad nord for badet ved veien til Hære har man en smuk udsigt saavel over fjeldpartiet hinsides Tyrifjorden som over Norefjeld og Hestjuvnatten.

Badets naturlige kurmidler bestaar af sterke jernkilder af uforanderlig sammensætning og af en meget jernholdig myr, der leverer en saakaldt gytje — et tykt, jernholdigt slam —, der benyttes ved badene. Det var dr. Thaulow, der opdagede myren og kilderne straks efter sin ankomst til Modum som doktor i 1840. Tidligere kjendte man intet til mineraliske kilder paa Modum. I en indberetning af 1745 af presten Aal, fremkommet efter opfordring fra det offentlige, heder det saaledes bl. a., at «i Modum findes der ingen merkelige Kilder».

Først i 1857 kom imidlertid badet istand. Foranledningen var vistnok den, at Eidsvolds jernkilde var stanset det foregaaende aar. Den 17de juni 1857 toges Modums badeanstalt første gang i brug. I dette aar var gjesternes antal 39. Det holdt sig omtrent paa dette punkt til 1860, da antallet steg til 90. Fra nu af gik det raskt frem. I 1872 var det 286, i 1876 406 og i 1878 422.

Badets udvidelse maatte selvfølgelig holde skridt med det voksende besøg. Der byggedes flere logihuse, badehusene udvidedes, og nye indretninger kom til; der byggedes nyt festivitetslokale, og spisesalene udvidedes; disse er nu atter iaar ombygget og udvidet. Samtidig sørgedes der for, at der ved badet var fast station af vognmænd med tidsmæssige vogne. Hvad der mægtig bidrog til badets opkomst var anlægget af Drammen—Randsfjordbanen høsten 1868 og af Kristiania—Drammensbanen høsten 1872. Tiligere var den hurtigste vei fra Kristiania over Homledal og Nes og derfra med dampskib til Vikersund.

Ved naturforsker mødet i Kristiania i 1868 blev St. Olafs bad gjestet af flere udenlandske læger; i 1882 holdt det sit 25-aars jubilæum; i 1886 deltog samtlige læger, der havde været med i det store naturforsker møde i Kristiania, efter indbydelse af eieren i en stor fest ved badet.

St. Olafs bad har faaet diplomer og medaljer ved adstillingen i Brussel i 1876 og ved udstillingen i Frankfurt am Main i 1881.

De sygdomme, hvorfor badet særlig er egnet, er blod- og nervesygdomme, brystsygdomme og sygdomme i aandedrætsorganene.

Badehuset ved St. Olafs bad.

I forbindelse med dr. Thaulows private bolig er der et museum, der indeholder malerier, billedhuggerverker, andre kunstgjenstande og oldsager. Blandt gjenstande, der har speciel interesse, kan nævnes det tidligere under Hallingdal omtalte kjæmpemæssige drikkehorn fra Hoftun i Hallingdal, der nu findes i dr. Thaulows museum, en sulamit af Borch og en afstøbning af Lakoongruppen m. v.

Merkeligt er det saakaldte professor Kjerulfs jerngulv, der sandsynligvis strækker sig langs hele myren. Det bestaar af et 15 cm. tykt kompakt lag af myrmalm, der ligger 3 m. under overfladen. Det er nu blotlagt i en mindre strækning. Det var professor Kjerulf, som først paaviste det.

Paa badets grund findes der flere slagghauger fra tidligere smeltning af myrmalm.

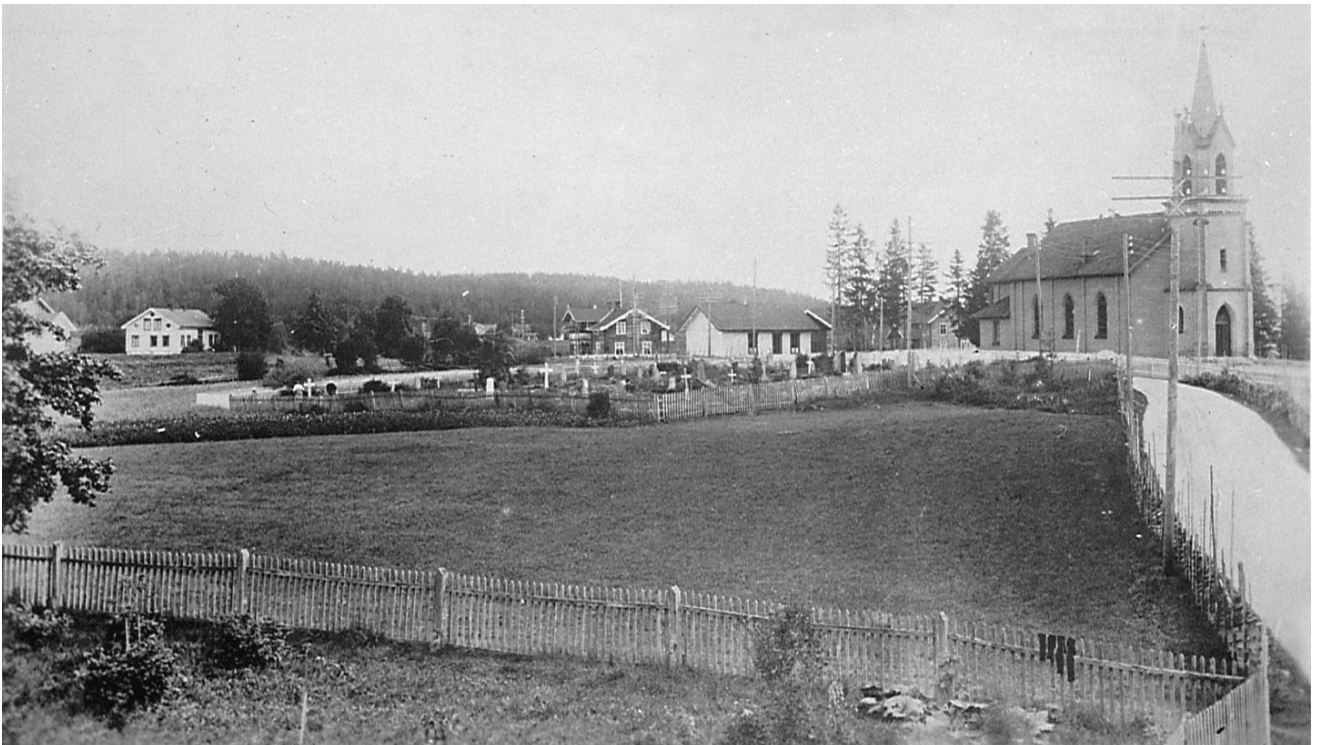
Snarum.

Snarum er en dal af middelmaadig bredde. Mod øst begrænses den af Holleias lave aaser, mod vest af de heller ikke synderlig høie, men noget brattere aaser mod Sigdal. I sit sydligere parti er dalen meget kupe-ret med talrige bakker og høie som et bølgende hav, der er størknet. Her er der jevn bebyggelse, navnlig paa østsiden af elven. Paa vestsiden gaar fjeldet en eller to steder lige ud i elven, saa der ingen plads levnes til gaarde. Gaardbebyggelsen ligger paa østsiden mange steder temmelig høit over elven.

I sit nordlige parti er dalen — herunder indbefattet den del af samme, der tilhører Krødsherred — næsten ganske blottet for gaardbebyggelse, men er i det sted opfyldt med vidtstrakte, næsten ganske flade furemoer. Disse furemoer styrter med steile, kjæmpemæssige sandmæler ned i elven, der rinder nedenunder i en ganske trang kløft. Det er et eien-dommeligt skue fra randen af moen at se elven i kløften under sig mellem de høie, hvide sandskrænter, hvis øverste kant er dækket af graner og furer.

Snarum kirke. Den nuværende kirke er af tegl og har 300 siddepladse. Den er opført i 1867. Den ældre

Gammelt bilde av Snarum kirke. Merk den gamle Lofthusskolen til venstre for kirken.

kirke var en reiseverks kirke, opført før 1466 og nedrevet etter 1675.

Gaarde fra syd mod nord paa østsiden af elven:

Olafsby. Skyld 30,41. Største brug 18,96.

Ved et tjern i den nedenfor liggende gaard øvre Gubberuds skog er der eller var der ialfald i midten af aarhundredet en rokkesten.

Ulen (det samme som *Urden*, stenraset). Skyld 48,69.

De største brug 23,89 og 23,86.

Morud. Skyld 41,19. Største brug 40,40.

Lien. Skyld 50,07. Største brug 50,02.

Paa vestsiden af elven:

Langerud. Skyld 32,08. Største brug 15,97.

Her er enkelte forfaldne bygninger fra det gamle blaafarveverks tid.

Korsbøen (kommer af kross, et kors, men uvist i hvilken mening). Skyld 91,47. Største brug 73,49

Paa *Korsbøen* er der mange smukke og store lærketrær. Oppe i aasen paa *Hegebergkollen* skal der efter sigende være eller have været levninger af gamle mure. Maaske her har staaet en bygdeborg. I *Svendbyskogen* vest for *Korsbøen* skal der sees rester af gamle bygninger, og en mand skal efter sigende have fundet en jerngrind paa dette sted. Nord for *Korsbøen* ved *Ødegaarden* rester af pukverk.

Fornlevninger.

Følgende antal af oldfund er gjort paa Modum:

Fra stenalderen	33
» bronzealderen	0
» den ældre jernalder	5
» den yngre do	8

Paafaldende er det ringe antal fund fra den yngre jernalder, som er gjort i dette herred, sammenlignet med det store antal fund, som man har fra stenalderen. Ogsaa af faste fornlevninger fra vikingetiden er der meget faa, om nogen, paa Modum. Dette maa dog rimeligvis skyldes tilfældigheder; der er ingen grund til at tro, at Modum skulde være senere befolket end de nordenfor liggende herreder. Der findes ogsaa i Modum mange gaardsnavne, der maa skrive sig fra den hedenske tid.

Af fund af større interesse kan merkes ett, der blev gjort i midten af forrige aarhundred paa gaarden *Mælum* ligeoverfor *Aamot*. Her blev der fundet 3 romerske myntr, en fra keiser *Augustus's* tid og to fra *Gordianus Pius*, der regjerede mellem 238 og 243 efter *Kristi* fødsel.

Denne beskrivelsen av Modum er hentet fra bokverket *Norges Land og Folk*. Jakob Dybwads Forlag – 1895.

«Fruene på berget»

Sommeren 1956, jeg var på nittende året den tid, hadde jeg en langtur opp Øståsen og over til Nykjua sammen med Peder Dalen som oppkjøring til høstsesongen i orientering. På nedtur fra Hvalsdammen til Austad stoppa Peder et stykke ned i åsen: «Detta berje har je moro ta å vise di, Olav,» sa'n. «For detta er det største navneberje je veit om». Ja, det var som han sa, på det blaute berget var det «knivskøri» en masse navn og årstall.

Femti år etter husket jeg fortsatt at det skulle være et navneberg oppe i åsen for Austad et sted. Peder er borte, men jeg kom til å spørre Harald Syversen, oppvokst i Gunnarud, nabobruket til Austad, om han visste om et navneberg oppe i åsen for Austad. «Ja, det veit je da godt å er henne,» sa Harald. «Det ligger etter Fiskerveien fra hime å opp tel Hvalsdammen. Je har da enda navne mitt der je å,» sa han.

Slik råkta det til at vi først høsten 2006 og så på høstslengen i 2007 kom til å se nærmere på dette berget. Mellom første og andre turen avdekte, sopte og vaska Harald av den delen av berget som var grodd til med torv og mose.

Beskrivelse av lokaliteten

Navneberget er ca 10 meter langt, fra en og en halv til vel to meter bredt med moderat skråning. Berget er gråbrunt av farge, antakelig vesentlig kalk og så bløtt at en lett kan skjære i det med kniv. Det ligger på nordsiden av den nevnte Fiskeveien og inntil denne. Høyden over havet er ca. 400 m, og terrenget faller noe av inn mot Kudalsmyra og Hytteåsen opp mot «Turisten» og Hvalsdammen, 519 m.o.h. Vegetasjonen rundt er gran og noe furu, men med betydelig innslag av lauvskog, der i blant or, en indikator på godt jordsmonn.

Fra gammalt av var det alminnelig brukte navnet på stedet *Ola-Perssletta*. Noen typisk slette er ikke lokaliteten, men slakere enn resten av åssida. Bare 8-10 meter på oversida av navneberget, der terrenget danner en liten haug, er det rester etter ei jordkoje.

Jordkoja

Tomta er ca 3 meter x 4,5 meter og orientert nord-sør med døråpning sørover. Det er rester av takstein av tegl på utsida av tomte og også noen teglsteiner. Tre rester ble ikke observert. Bua ser ut til å ha vært gravd en halv til tre kvart meter ned i bakken, og vil kunne ha gitt plass for en sengebrisk, ei enkel grue og kanskje ei bordplate («skivju»).

Undertegnede har sammen med Arnt Berget

Slik ser navneberget ut etter at det meste av torva er fjernet. I bjørkekrullen på oversida av berget til høyre på bildet ligger tomte etter jordkoja.

registrert flere liknende tomter etter jordkojer i Holleia. Som jordkojer flest bærer også denne preg av å være «et uvant» (primitivt) husvære brukt for korte opphold, helst sommerstid.

«Å har nå folk drivi med så langt oppi åsen?»

Det blir naturlig å spørre hvilke aktiviteter som har kunnet skape behov for husvære på Ola-Perssletta. Veien til bygds er ikke lang, snaut nok en halv times gange ned til «Kandelsbråtan», øverste plassen en veit om, men skulle en helt ned til Vikar, gikk det nok langt inn på timen.

Innover på det vesle plataet og videre i det fallende terrenget mot Hvalsbekken er det steinblandet jordmark. Prøver med jordbor viste tydelige spor av kullbiter i flere jordlag ned til ca. 35 centimeters dybde. Dette er vanligvis tegn på gjentatt brenning av vegetasjonen med påfølgende jordbearbeiding, dvs. «bråtabruk». Et par små steinrøyser, antakelig spor av overflatelydding, forsterker denne antakelsen. Også nedenfor Ola-Perssletta er det frodige «jordheker» som kan ha egna seg godt som «bråtalend».

Jordkoja, et stort navneberg og eget navn på stedet skulle tyde på at det har vært virksomhet av et visst omfang, kan hende i flere mannsaldre på Ola-Perssletta. Bråtabruk i kombinasjon med beitebruk kan være en mulig forklaring.

Navneberget

Navneberget kan et stykke på vei gi svar på når det har vært aktivitet på og rundt Ola-Perssletta. Nært hverandre på berget, innimellom en rekke initialer, ser en tydelig *årstallene* 1790, 1792 og 1804. Så mange flere gamle årstall er det vanskelig å spore. De fleste av de øvrige er fra sist på 1800-tallet og fram til ca. 1950.

Bildet viser de tre eldste årstallene en finner på berget og noen av de tydeligste initialene.

Navnetrekkene på berget er ikke alltid like enkle å sette sammen, og flere steder synes det også å være tegn som kan minne om bumerker. Skulle en driste seg til å spørre hvem personene bak initialene kunne være, er folketelninga for 1801 den lettest tilgjengelige kilden. På Austad er det ingen brukere eller husmenn som passer til initialene. På Østre Viker derimot er det en som passer til bokstavene O A S W, nemlig Ole AnderSen Wiger, som i 1801 var 49 år, gift (endatil for annen gang!) og var husmann og møller. Og enda bedre «fauter det» når husbonden, «husfaderen» på Østre Viker, hette Ole Pedersen. I dagligtale vil det ikke vært rart om han gikk for «Ola Pers». Da som nå var det mange Ola-er!

At Ola-Perssletta ligger i det som i dag er i Austads eie, var neppe til hinder for at nabogården Østre Viker både beita og tok opp bråta i utmarka. «Utom gardane», i utmarka, var (og er) det felles beiterett, og bråtabruket kan godt ha vært praktisert mye på samme måten blant bygdefolk.

Bumerker, og ikke så få speilvendte bokstaver, minner om at skriveferdigheten neppe var all verden blant vanlige folk. I 1790-åra hadde Modum hatt omgangsskole et par generasjoner, skolekommisjonens regnskap kan følges tilbake til 1754, men det er rimelig at mange syntes det var enklere å bruke bumerke, i hvert fall når det skulle ristes med kniv på berg.

Innimellom de mange årstallene, bumerkene og mer og mindre tolkbare figurer er det et fenomen som skiller seg spesielt ut: Flere steder er det ristet inn bilder som synes å forestille *kvinnefigurer* med store rutete/stripete kjoler eller forklær.

«Fruene på berget»

Fire steder er det tydelige framstillinger av disse «fruene». Figurene er fra 12 til 15 centimeter høye og

bredden varierer fra 8 til 9 centimeter. Det mest typiske kjennetegnet for alle er de rutete eller stripete kjolene eller folklærne som i alle tilfeller utgjør mer enn halve figurens størrelse. På to av figurene har kjolene en markant «oppsving» i livet, som understreker figurens feminine karakter, og får en til å tenke på 1700-tallets herskavelige fruer med spilekorsetter og snørte midjer.

To av figurene har som fellestrekk *solansikter* med en stor sirkel rundt, som gir klare assosiasjoner til *glorier*. På de to øvrige er den øvre delen av figuren utformet med greiner, og på den tydeligste av dem avsluttes figuren med en sirkel med et kors i.

Å skjære figurene inn i berget må ha krevd atskillig innsats, og når de også er framstilt over samme lest, synes det rimelig å tro at de symboliserer viktige forestillinger for den eller de som skar dem inn. Det blir naturlig å tenke at det har ligget en bestemt hensikt bak framstillingen av bildene. Men hva skulle nå det være?

Den fjerde figuren er noe mer utydelig enn de øvrige, og da den stilmessig ikke tilfører fremstillingene nye særtrekk, unnlater en å gå nærmere inn på denne.

Primstaven som ledetråd

Flere av tegnene på berget er det vanskelig å bli klok på, men enkelte kan ha en viss likhet med figurene en ser på de gamle primstavene. Primstaven ble vanlig i middelalderen og var i bruk til tidlig på 1800-tallet. Det ble derfor naturlig å undersøke om det fantes noen dag i året der en kvinnefigur med langt rutete eller stripete skjørt var brukt som primstavtegn. Det skulle vise seg å bli en mer omstendelig leteprosess enn en hadde forestilt seg.

I tillegg til gjennomgang av kjent norsk litteratur om primstaven, det dreier seg om fem-seks bøker, fikk en hjelp av bygdekvinnelagene i Modum og Sigdal for å etterspore mulige lokale primstaver eller kopier av slike. Resultatet var magert. En kopi av en primstav fra Eggedal var det hele, og på den var det ikke noe tegn som kunne tolkes som «et oppstasa kvinnemenneske». Fra Modum var det frasagn om et par primstaver som var kommet bort. Bygdekvinnelaget fortjener like fullt takk for velvillig hjelp. At noe ikke finnes, er også kunnskap en skal ta til etterretning.

Et par steder i litteraturen var det imidlertid hjelp å finne. På en primstav fra Romerike var merket for Bottolvsmess, 17. juni, en *kvinnefigur* med langt, stripete forkle. (Alver: *Dag og merke*.) Og et annet sted fant en at på noen primstaver var merket for Bottolvsmess et *tre*. (Kismul: *Primstaven*.)

Interessante er også opplysningene Alver gjengir med henvisning til «Norsk Folkekalender» for 1859, der det heter om Bottolvsmess «at den Jord, som hvilte det Aar, da skulde oppkjøres, for alle Rødder da ere løse og saaledes oprykket samt siden raadne».

Figuren er ca. 15 cm høy og 8 cm bred. I tillegg kommer glorien, som har tilnærmet sirkelform med diameter ca 10 cm. Rutene i kjolen er klart markert på tross av at berget er noe avskallet.

Det sol-formede hodet kommer også klart fram. Over dette er en buestrek og loddrett på denne en vertikal strek med fem tverrstriper som ender i en skålform. Hvordan dette skal tolkes, er vanskelig å si.

Alver opplyser også at på Hedemarken kaller de veke rundt bolsok (Bottolvsmesse, 17. juni) for rotlausveka.

Rotlausveka er også kjent i Modum og i Krøds-herad (Hans Johan Skretteberg og Truls Bjerkerud). Den første kunne også fortelle at dette var praktisk kunnskap som han gjorde seg nytte av: Høymol og storsyre, leie ugras i eng og beite, er lettest å bli kvitt i rotlausveka. For egen del har jeg merket meg at dette også gjelder for løvetannrøttene. Så skal du bekjempe løvetann og annet rotugras, veit du nå gunstigste tida for en slik jobb!

De fire «fruene» på navneberget skulle en derfor tro blei «skøri» inn i berget Bottolvsmess, 17 juni «eller der om kring». At det var ei lagelig tid å være på Ola-Perssletta, er sannsynlig ut fra det som er gjengitt ovenfor om Bottolvsmess og «rotlausveka».

«Bråtabruk»

For ytterligere å sannsynliggjøre en slik tolkning kan det være tjenlig å si litt om bråtabruket. Bråtabruk var en ekstensiv driftsform som fulgte sin egen syklus. «Førsteårsbråta» var det når skogen blei hogd om sommeren og brent våren etter og korn sådd i aska. «Andreårsbråta» fikk en ved å flåhakke, unntaksvis arde bråtan, brenne torva og så i aska.

På skrinn jord, og der en hadde store arealer til disposisjon, kunne en så beite bråtan noen få år, men ellers la den gro igjen, for så å gjenta denne syklusen etter 25 – 30 år. Var jorda bedre eller arealene begrenset, kunne en forlenge brukstida for bråtan ved brakklegging og gjødsling med husdyrgjødsel.

Med dette som utgangspunkt kan en tenke seg en slik mulig bruk av Ola-Perssletta: Etter første-

Figuren er ca 14 cm høy og ca 8 cm bred. Den store rutete kjolen dominerer figuren. Over det sol-formede hodet er det også her en glorie og en liten figur som vanskelig lar seg tolke. Spesielt for øvre del av hovedfiguren er to sett greinliknende streker som peker oppover.

årsbråta beita en bråtan om høsten, satte beitedyra i grind om natta og fikk gjødsla opp jorda.. Var det så seint at beitet begynte å bli dårlig, kunne en «spe på» foringa for eksempel med lauv og gras som var høsta tidligere på sommeren.

Eier eller gjeter kunne holde til i jordkoja den tida dyra holdt seg der. Var det melk i noen av kuene, var ikke veien til bygds lenger enn at avdråtten kunne bæres hjem.

Tilsvarende kunne en bruke Ola-Perssletta om våren, og slik gjøre den til en mellomstasjon mellom hjemmemark og seter. Setrene på denne delen av Øståsen lå alle mer enn 150 m høyere enn Ola-Perssletta og hadde dermed kortere beitesesong både vår og høst.

År om annet brakka en bråtan og flåhakka eller arda den: Det var det gunstigst å gjøre i rotlausveka!

Sjølbergingsjordbruk

Til langt ut på 1800-tallet var jordbruken på Modum et overveiende sjølbergingsjordbruk. Sist på 1700-tallet og de første to tiårene av 1800-tallet var fortsatt kornet den overlegent viktigste proteinkilden. «Å brødfø» kunne derfor nærmest forstås bokstavelig, selv om brødet var for finkost å rekne. Når sangen

Figuren er ca 13 cm høy og 9,5 cm bred. Kjolen har «oppsvung», halvt hjerteformet. Mulige tverrstriper i kjolen er antakelig naturlige sprekker i berget, og mønsteret blir dermed striper, ikke ruter som i de øvrige. Øvre del av figuren har C-formete greiner som ender i en sirkel med kors. Det er naturlig å tolke dette som et solkors.

fra matklokkene på de store gårdene i tjenestefolkas ører var «velling og graut, velling og graut», var det sikkert en realitet.

I de siste tiårene har landbrukshistorikerne blitt mer og mer oppmerksom på det nære avhengighetsforholdet mellom husdyrgjødsel og kornproduksjon: Gode kornavlinger krevde god gjødsling. Seterbruk og beitebruk fungerte derfor som viktige ressurser for å holde oppe et størst mulig dyretall, der en i tillegg til å få primærutbytte av dyra også i noen grad holdt seg med mange husdyr for gjødsels skyld.

Sist på 1700-tallet var Modums befolkning rundt 4000 mennesker, der langt de fleste var beskjeftiget i primærnæringene, enten som bønder, husmenn eller skogsarbeidere. Dette betydde etter den tids forhold at både innmark og utmark ble utnyttet nærmest maksimalt til matproduksjon.

En følge av dette var at vestskråningen av Øst-åsen, der Ola-Perssletta ligger, blei beita så langt

opp som silurjorda rakk. Kudalen, på nordsida av Hvalsbekken, ca. 450 m.o.h., er et navn som forteller om dette. I en slik sammenheng blir det mulig, i hvert fall delvis, å forklare sporene en finner på og rundt navneberget.

I tillegg dreiv en aktiv bekjempelse av gran. Bjarne Rakkestad, som kjøpte den største av Austadgårdene først i 1920-åra, fortalte meg for mange år siden at i første tida han var på Austad, var det en gammel en i Austadbråtan, som fortalte at da han var guttungen, fikk han ett øre for hver granplante han «røska opp» i beitet.

Hva skal så «Fruene på berget» forestille?

Den enklest mulige forklaring er at en har villet markere datoen og bruke primstavtegnet for 17. juni, men gjort mer ut av det enn å skrive 17/6, som hadde vært naturlig for oss.

Men det er lagt for mye flid i utformingen av figurene til at det er noen særlig god forklaring. Allerede i beskrivelsen av bildene var vi inne på at det i figurene er flere elementer med tydelige symbolfunksjoner. Symboler representerer noe mer enn det de viser, så vi prøver i det følgende, ved å ta for oss de enkelte symbolelementene å få tak i den bakenforliggende meningen de er bærere av.

Sola kommer tydelig fram på to av figurene som «sol-ansikter». Sol-symbolet er det kanskje mest universelle symbolet på livskraft. I germansk, førkristen tradisjon var sola den høyeste kvinnelige kraften i universet. Det hellige i symbolet understrekes av glorien som er tegnet rundt sol-ansiktet.

Glorien er også et symbol på sola og dens makt, og den hellighet og ære som knyttes opp mot den.

Tolket inn i vår kristne middelaldertradisjon, som kanskje er en naturlig referanseramme, er det *jomfru Maria* som fremstilles som *Sol-dronningen* og den viktigste beskytter av Adams ætt på jorda. *Solkorset*, et opprinnelig førkristent symbol, ble også overtatt av kristendommen.

Treet – tolket som *livstreet*, symboliserer syntesen av liv, himmel, jord og vann. I norrøn mytologi har *Yggdrasil* – *livstreet* – en sentral plass. Treet er derfor et sterkt livs- og fruktbarhetssymbol. Ikke sjelden gis treet *kvinne-gestalt*, det vil si form som en kvinne, noe som symboliserer *gjenfødelse av livet*. Særlig på bilde fire og fem kommer tresymbolikken fram gjennom de tydelig utformede *greinene* på figuren.

Det vi da foreløpig kan konkludere med, er at i framstillingen av «fruene» kombineres to av de sterkeste og mest allment kjente symbolene på fruktbarhet og gjenfødelse: *Sola* og *livstreet*.

Men hva med de rutete/stripete kjolene/folkklærne?

Går vi til tradisjonen knyttet til Bottolvsmess, 17. juni, var det som vi husker den dagen da «den Jord, som hvilede det Aar, da skulde oppkjøres». Til slikt arbeid brukte en naturligvis pløg, men gjerne også

ard, som nok var bedre egnet der det var mye stein og røtter.

Pløying av brakkmark ga fører en vei. Framstilt som mønster blir det striper. Arden velter ikke jorda, som ploegen, men smuldrer den til begge sider. Arding måtte derfor foregå både på langs og på tvers av åkeren. Framstilt som mønster blir det ruter. Som billedframstilling er «fruenes» kjoler/forklær derfor naturlig å tolke som den bearbeidede åkeren.

Konklusjon

Hvem er så «fruen» egentlig? Bak jomfru Maria og livstreet aner vi nok et «urbilde»: **Moder Jord som brer ut sin livgivende favn for å gjenskape grøden. Og til hjelp**

har hun solas varme og treets grokraft!

Var det et nødvendig rituale som ble utført på berget på Ola-Perssletta på en av årets lyseste dager for et par hundre år siden? En påkallelse kanskje? – i ærefrykt for de livgivende kreftene som en visste en var så avhengig av.

Og vi som har mistet denne ærefrykten, må nå gjenoppdage den – som naturvern!

Kilder:

Brynjulf Alver: *Dag og merke* (1970 og 1981)

Harald Kismul: *Primstaven* (1979)

Arne Sørensen:

Strofer

Fønnin *

Hans Andreas Madsen sku ha blitt finni på ei trapp nedpå Lierstranda av en moing som kom kjørans fra Kristiania. Dette va før jernbanen Kristiania–Drammen kom (1872). Skysskaren ska ha vært en som het Even Hovde, eller Even Raaen som han også kalte seg. Han eide det som nå Erland Tangerud eier. Om Hans voks opp der eller blei sendt rundt på legd, veit vi ikke, men han omtales seinere som skysskar (skyssgutt) på Badet. Han kjørte for flere skyssbønder: Hovde, Bjølgerud og mye for Bronesgårdene, kanskje mest for Nord-Brones (Anders Gulbrandsen Brones). Han skyssa med gigg**.

Fønnin drakk si full i blandt og en gang han var på en snei, hadde'n kjørt med eine hjulet oppå en tram eller no, så'n reste tor hele vogna å blei ligganes. Dom prøvde å få ta i doktor te'n, men den eneste som kom å så te'n, va Åser'n***.

Han granska'n nøye og uttalte: «*Han er høyst sannsynlig død.*»

Men va det itte om å gjørra, reste Fønnin si oppatt og sa: «*Vi må vel ha no mer Veski!*»****

* En som er funnet

** Tohjuls skyssvogn

*** Kristian Åsen

**** Whisky

Spreke karer*

Anton Winther (f. 1874) fortalte:

Je va vel en 16–17 år å skulle verra med i treskinga på Nord-Brones**. Dom hadde en sånn treskemaskin med sveiv, som to mann skulle dra. Je å'n Anders*** skulle dra. Je va ung og hissig å ville gjerne vise at je va messom sprek nok, så je sleit og dro alt je gredde. I ei hvil kom 'a Soffia**** bort te meg å sa:

«*Du trenger itte stri så fælt. Han ørke litt han far åsså.*»

Je hadde jo hørt at'n Anders var sprek, så da vi bynte på igjen, slakka je av, å treskemaskina gikk like fort. Så slakka je av enda mer. Til slutt bare følte je med sveiva, å treskemaskina gikk akkurat det samma.

* Fortalt av Lars Haraldsrud 1982.

** Nord-Brones: Gården som Gulle Bjertnes nå eier.

*** Anders Gulbrandsen Brones f. 1851

**** Soffie Brones (Knive)

Barneoppdragelse

Det var en mann som hadde et hus etter veien til Vikersund. En dag om sommeren holdt han på å skifte takstein. Sønnen på 8-10 år hjalp til å sendte opp stein til far sin oppe på taket. Så kom det et par kjerringer etter veien.

«*Nei, så flink gutt som hjelper far sin,*» sa dom.

«*Kyss meg i rævva, drittkjerringer,*» svarte guttungen.

«*Det er rektig det, svar dom litt skært* du,*» sa far hass.

* Skært: Skarpt

Modum Samvirkelag 100 år

100 år har gått siden det kom samvirkelag til Modum. Det er jo en anselig alder, og hundreåringen er fortsatt oppegående. Hvor kom idéen til denne type butikk fra, og hvorfor? Historien til samvirkelagene er meget omfattende, og den skal ligge her. Jeg skal vise bare litt av bakgrunnen før jeg ser nærmere på historien i Modum.

Det var i England det hele startet. 21. desember 1844 etablerte fattige vevere i den engelske byen Rochdale samvirkelag for å bedre sine egne levevilkår. Snart ble det etablert samvirkelag i Norge også, og det kan vi takke Thrane-bevegelsen for. Akkurat denne koplingen har nok ofte blitt forbigått i stillhet. Jeg skrev om Thrane i «Gamle Modum» for 1999. Her viser jeg at Thranes opphold på Modum og tilknytning til Blaafarveværket på slutten av 1840-tallet ga støtet til arbeiderbevegelsen. Omtrent samtidig, i 1850, ble grunnlaget lagt for forbrukerkooperasjonen i Norge. Det utviklet seg meget tette bånd mellom kooperasjonen og det faglige og politiske liv. Det var slik at man slo fast denne treenigheten på kirkeforsamlinger, og dette ble det bråk av. I etterkrigstida var samvirkelagene en viktig del av det sosialdemokratiske Norge. Til langt inn på 1970-tallet fantes det borgerlige kretser som ikke kunne sette sine bein i et samvirkelag. Men forbrukersamvirket har også kjempet for sin uavhengighet, og for å komme ut av arbeiderbevegelsens favntak.

Først og fremst var det nød og mangel på varer som gjorde at forbrukerne begynte å organisere seg. Da de hadde gjort det, ble det snart slik at kooperasjonen ble nektet leveranser av varer fra de private produsentene og grossistene, og fra 1913 produserte kooperasjonen egne produkter.

Avdeling I, Geithus.

Kooperasjonen og dens medlemmer har heller ikke vært en passiv masse eller viljeløse ofre for markedskreftene. Den har også vist muskler gjennom f. eks. boikott av varer, lojalitet mot produsenter eller ved å heve stemmen i offentligheten. Formålet er å tilby medlemmene gode varer og hensiktsmessige tjenester til konkurransedyktige priser. Det er forbrukerne selv som eier kooperasjonen, den eneste i sitt slag i landet og med over en million medlemmer i dag. Utbyttet går til alle medlemmene, som også er eiere, i motsetning til privat handel med noen få eiere.

Samvirkelag i Geithus

Det første samvirkelaget på Modum ble etablert på Geithus. Som det står i innledningen til 20-års jubileumsskriftet:

Det er naturlig at på et sted som Geithus med sin store arbeiderbefolkning, måtte der komme krav om å få dannet en kooperativ forretning, så at man ikke skulde være helt avhengig av de private kjøbmenn. Hvem som fra først av har utkastet tanken om å starte en kooperativ forretning her på stedet er ikke helt klart. Men uten å gå nogens ærend for nær kan vel Broce Michaelsen nevnes som en av de drivende krefter.

Man fant det altså naturlig å starte på Geithus på grunn av den store arbeiderbefolkningen. Her var bl.a. to store papirfabrikker, Katfoss og Drammenselvans papirfabrikker. I innledningen til 20-årsjubiléet skriver Broce Michaelsen at Katfoss fagforening allerede hadde eksistert ca. halvannet år forut for møtet hvor man loddet stemningen for å stifte et kooperativt handelslag. Møtet ble holdt 24. februar 1907 hjemme hos Alfred Andreassen i Katfoss. På møtet ble det valgt to komitéer, én til å agitere for saken og tegne andeler, og én til å utarbeide lover for laget. Allerede 10. mars 1907 ble det holdt konstituerende generalforsamling. Advokat Dehli hjalp til med å ordne formalitetene rundt stiftelsen. 10. mars er altså stiftelsesdatoen, men forretningen ble først ferdig for åpning 1. juli samme år.

Bakerikonflikt

Bakgrunnen for at det ble fattet interesse for å danne en kooperativ, var en stor bakerkonflikt i Oslo i 1906. Katfoss fagforening hadde som nevnt allerede etablert seg, og var svært aktiv og engasjert. Følgelig engasjerte den seg i bakerkonflikten i Oslo. Fagforeningen kom i kontakt med en bakermester

som reiste fra sin egen forretning og ble «arbeidsvillig», som det står beskrevet. Det var angivelig for å støtte bakersvennene og bevare samfunnet mot tyranni og holde samfunnet oppe. Dette syntes Katfoss fagforening var å gå noe langt, men det ga også støtet til at de selv gikk inn for å starte et fellesbakeri på Geithus. Det var medlemmer av fagforeningen som gikk sammen og innbød til tegning av andeler i et fellesbakeri. Det gikk greit, startkapitalen ble på 450 kroner. De fikk innvilget kreditt, snart var kapitalen oppe i 600 kroner, og nå rykket et annet spørsmål stadig nærmere – skulle de ikke danne et felles handelslag, en kooperasjon?

Bakeri på Geithus

Det ser ut til at når det gjaldt fellesbakeriet, ble dette værende på planleggingsstadiet til etter at samvirkelaget var etablert. 7. februar 1909 ble det besluttet å sette i gang bakeri. Oppstarten var i oktober samme året, men det gikk ikke så bra. Medlemmene hadde visstnok ikke den rette forståelsen for bakeriet, og det ble nedlagt allerede året etter. Men så kom 1. verdenskrig som forandret på det. Mel og brødriser steg kraftig, og i 1916 overtok de Modum fellesbakeri og satte i gang. Bakeriet ekspanderte raskt, og etter hvert var fire mann i arbeid der – senere var det i hvert fall fem mann i arbeid i bakeriet.

Butikklokaler

Til å begynne med leide handelslaget lokaler av kjøpmann A. Fredriksen. Men det ble snart klart at dersom laget skulle utvikle seg til en solid og varig forretning, måtte det skaffe eget hus. Det ble satt ned en komité til å forhandle med Fredriksen om å overta eiendommen hans, og til slutt ble de enige, og gården ble kjøpt for 32 000 kroner, vedtatt på generalforsamlingen 9. august 1914.

De følgende åra skjedde det mye. Lokalene ble snart for små, og i 1916 bestemt de seg for å bygge på en fløy. I denne fløya ble det innredet for manufakturavdeling og egen kjøttavdeling med slakteri og pølsemakeri. Men det ble snart for trangt, og lagerbygningen var også for liten. I 1920 ble det oppført lagerbygning hvor det også ble innredet kjøttbutikk og utsalg for bakervarer og melk. Det var høykonjunkturer i landet da, så lokalene ble nokså dyre, men prisen står ikke nevnt. Konjunktorene til tross, samvirkebevegelsen på Geithus opplevde vekst og trivsel. Kontoret var fra begynnelsen av et lite rom, men i den nye lagerbygningen fikk de nå to fine kontorer i 2. etasje. Det hadde vært skomakerverksted her en stund, men dette gikk ikke så bra og ble snart nedlagt.

Samvirkelag i Åmot og Vikersund

Det ble etter hvert også fremmet ønske om å etablere samvirkelag både i Vikersund og i Åmot. Først satte de i gang avdeling i Vikersund. 6. desember

Det var en bakerkonflikt i Oslo som engasjerte arbeiderbevegelsen ved Katfoss Fabrikker, og som ga støtet til etablering av samvirkelag på Modum. Det tok noen år før de kom skikkelig i gang med bakeriet, men fra 1916 gikk det raskt oppover, og snart var de fire bakere. De er her fra venstre: Birger Andersen, Erling Olsen, Eugen Olsen og A. Sværli. Bildet er utlånt av Signe Døhlen.

Avdeling II, Vikersund.

1916 åpnet de i lokaler leid i Anders Bottolfs gård. Snart ble dette for lite, og i 1919 kjøpte de kjøpmann Bjølgeruds gård for 49 500 kroner. Som det står i minneskriftet: «Den blev oppusset og forandret en del og har nu praktiske og lyse butikklokaler.»

Etter Vikersund kom turen til Åmot. 18. januar 1920 ble det holdt medlemsmøte og bestemt å opprette avdeling i Åmot. Her var det nødvendig med to utsalg, et på hver side av elva. Først kjøpte de Mina Langsums gård og startet opp der. I Strandgata ble det kjøpt tomt og bygd eget hus i 1923.

Modum samvirkelag

Etter denne sterke ekspansjonen passet det ikke lenger med navnet Geithus kooperative handelslag. Modum samvirkelag ble lagets navn fra 22. februar 1920. Det var nå Modums største forretning og kunne glede seg over stor framgang både når det gjaldt vareomsetning og produksjon.

Avdeling III, Åmot.

Avdeling III, Åmot.

Kvinnene kommer med

Men som det ofte skjer når noe går godt; man ønsket mer av det gode, dvs. man ønsket ytterligere ekspansjon. Framgangen burde bli enda større, og da var det man kastet sine øyne på husmødrene. Det var ikke mange nok av dem som hadde fått øynene opp for kooperativens betydning. Den måtte inn på kjøkkenet! Man måtte vekke husmødrenes interesse og forståelse for kooperasjonen. Kooperativ kvinneforening var allerede i gang på Geithus, og nå gjaldt det å få med husmødrene i Vikersund og Åmot. Og man lyktes. Da laget rundet 30 år var disse tre kvinnene ledere, eller formenn som de ble kalt den gang: Fru Klara Skalstad, Geithus, fru Steffine Westby, Vikersund og fru Bertha Green, Åmot.

Kvinneforeningene har vært aktive. Mest aktivitet ser det ut til å ha vært på Geithus. Av årsberetningene noen år etter krigen går det fram at de har hatt månedlige medlemsmøter. De har drevet kursvirksomhet og studieringer. De har organisert fellesturer og utflukter for medlemmer og barn, og støttet diverse tiltak, bl.a. går kreftsaken og vanføre-saken igjen som bidragsmottakere. Men bl.a. Modum

barnehjem og Norsk Folkehjelps husmorferie har mottatt støtte til jul, og syke og gamle er alltid tilgodesett med blomster og penger. Det ble også solgt fredsblomster for internasjonal kvinneliga for fred og frihet. Kvinnene hadde egne drakter i stripet stoff i kooperasjonens farger grønt, gult, rødt, lilla og blått.

Samvirkets fordeler

I 20-års skriftet skrives det også om fordelene ved å gå inn i kooperasjonen. Man sammenlikner med private kjøpmenn, og mener at flere kjøpmenn og skarpere konkurranse ikke gir billigere varer, fordi det da er flere som må ha en fortjeneste. I kooperasjonen er det ingen som har interesse av å holde høye priser, selv om det ikke er konkurranse, men er prisene så høye at de gir overskudd, går dette tilbake til medlemmene. Medlemmene blir minnet på at det er de som eier forretningen, og at ingen vil skaffe konkurranse til sin egen forretning.

Et annet argument som brukes, er at kooperasjonen har hatt stor betydning som prisregulerende faktor. Private kjøpmenn torde ikke sette prisene høyere enn samvirkelagets. Positivt utfall er at lokalbefolkningen har blitt spart for store summer uten at de har klart å framskaffe statistikk over det. Men omsetning og fortjeneste for samvirkelaget i de første 20 åra er gjengitt her, og det var altså den største forretningen i sitt slag i Modum.

Juletefest på Stalsberg

Det er ikke bare medlemmer og privatpersoner som handler i samvirkelagene, heller ikke i tidligere tider. Stalsberg skole har i hvert fall vært kunde der. I de harde tredveåra var det ikke alltid lett å få endene til å møtes, heller ikke når årets juletefest skulle holdes. Da de skulle holde juletefesten i januar 1932, hadde det vært sju måneders streik ved fabrikkene i Geithus. Det ble holdt gratis fest på innsamlete gaver. Det ble sendt ut følgende brev til Stalsbergkretsen:

Tilsyn og lærerpersonal ved Stalsberg skole avholdt møte 15-12-31 og besluttet å avholde en gratis juletefest for skolens elever. Vi har tidligere utdelt gratis billetter til trengende, og det har vist seg sårende for enkelte elever. I år er der endnu flere som er trengende. For ikke å såre disse elever, vil festen bli gratis for samtlige elever ved skolen hvis der kan skaffes midler til det. Det vil bli avholdt fester den 9-10-11 januar 1932.

Entreen for voksne er kr. 0.50. Det koster ikke så lite å holde fester for ca 450 elever. Vi vil med takk motta et hvilket som helst beløp som kan ydes til dette formål.

For Stalsberg skole

*Erling Olsen
Kretsformann*

Regninga for denne festen er bevart. Sett med våre øyne er prisene rene kuriositeter, for eksempel kostet ei bolle 4 øre, men etter datids lønnsvilkår var det antakelig dyrt nok. Noe som virkelig var eksotisk, var appelsiner. 22 kroner for en kilo i 1932-kroner må ha vært et svimlende beløp. Fordelt på 450 elever ble det vel knapt en liten smak. Kanskje ble appelsinene brukt som pynt og fristelse på fruktkurver til utlodning?

Utvidelser

Laget utvidet stadig i mellomkrigstiden. Etter 30 års drift hadde laget fem avdelinger, Geithus, Vikersund, to i Åmot og kiosk på Gustadhøgda. Senere utvidet man ytterligere med tilsvarende kiosk på Formo (det var i virkeligheten en liten butikk). I 1935 gikk laget til anskaffelse av kombinert kjøtt-, brød- og fiskebil som kjørte rundt i bygda. I 1940 stoppet driften av den pga. bensinmangel. Men i 1943 ble den ombygd til lastebil og påmontert gassgenerator. Dermed gjorde den nytte for seg som transportbil til avdelingene. Etter krigen ble varetildelingene så store at de trengte en bil til, og den kom i 1946. Dette ble regnet som en modernisering av driften.

Krigen

Krig til tross, laget gikk med overskudd også i krigsåra, og bortsett fra 1940 og 1941, ble det delt ut utbytte til medlemmene også disse åra. Et stort løft for laget som faktisk ble besluttet av styret under krigen, i 1943, var innføring av pensjonsordning for funksjonærene.

Lokalene var nedslitte etter krigen, men mangel på materialer gjorde at det tok tid å rehabilitere eiendommene. Ellers var laget glad for å ha sluppet forholdsvis lett fra okupasjonsåra, det var ingen ødeleggelser å nevne. De tok også sin del av det illegale arbeidet, som å forsyne «gutta på skauen» med mat og det som elles var nødvendig så langt det var mulig å skaffe. Brødmel var et problem i den tida, men rett som det var fikk de tilført godt mel fra noen i bygda så gutta kunne få så gode bakervarer som mulig. Det er også bemerket spesielt i 40-års skriftet at ingen av funksjonærene var medlem av NS, eller på annen måte hadde vært med og hjulpet okkupasjonsmakten.

Etterkrigstid og ekspansjon

Av årsberetningen for 1953 ser man at man hadde besluttet å opprette egen spareavdeling for medlemmene. Her agiterte man for at dette ville by på dobbeltsidig fordel - medlemmene ville oppnå best mulig rente, og laget ville oppnå billige lånemidler, noe som igjen ville komme medlemmene til gode ved at driftsresultatet ville øke. Medlemmene var raske med å vise laget tillit ved å sette sparepengene sine inn der, og dermed øke kapitaltilgangen for laget.

I 1954 skjedde et par ting som viser at man fulgte

Styret i Kooperative Kvinneforening ved 25-årsjubileet i 1951. Første rekke fra venstre: Magda Sønsteby, Kaja Tangen og Mina Bjølgerud. Bak: Klare Skalstad (formann), Kristi Solheim og Aleksie Karlsen. Bergljot Bjerke var ikke til stede. Bildet er utlånt av Signe Døhlen.

med i tida. Avdelingen i Vikersund ble ominnredet til selvbetjening. Dette var en ny måte å betjene kundene på, og ifølge årsberetningen for 1954 økte omsetningen det året, noe som ble tillagt at kundene raskt tilpasset seg den nye betjeningsordningen.

Dette året åpnet man også kiosk på torget i Geithus. Her ble det utsalg for dagsaviser, ukeblader, bøker, frukt, sjokolade og tobakk, og som det står i årsberetningen «ikke å forglemme telefonkiosk». Kiosken ble drevet på provisjonsbasis av Ingar Pettersen.

Dagens situasjon

Senere har det skjedd mye med dagligvarehandelen i Norge og med kooperasjonen. Ordet «samvirkelag» brukes ikke lenger. Kooperasjon forkortes til Coop. Man føyer til navn etter Coop basert på hvilken forretningsenhet som ligger bak. For eksempel heter samvirkelaget på Geithus nå Coop Marked Geithus og er en del av Coop Vestviken som dekker nedre Buskerud. Når det gjelder Modum, har de ganske sikkert fått merke konkurransen fra de store private butikkjedene, og at folk er blitt mer mobile og har endret kjøpemønster og ikke minst kjøpekraft. Spesialavdelingene på Geithus er for lengst historie, avdelinger i de andre delene av bygda er lagt ned og tilbake er nå bare Geithus - vi er tilbake til utgangspunktet der hvor man startet for 100 år siden, men altså fortsatt oppegående og ved god helse.

KILDER::

Modum Samvirkelags jubileumsskrift ved 20, 25, 30 og 40 års jubileum
Årsberetning og regnskap for 1948, 1951, 1952, 1953 og 1954
Arkivet til Coop Marked Geithus
Internett

Arnt Berget:

Påskefeiring med hornmusikk

*Snarum
Musikkorps i
1920-årene.*

Bak f. v. Kristian Nyhus, ukjent, Kristian Olander, Kristian Dahl og Karl Olander. Foran f. v. Lorentz Dahl, Nils Olander, Harald Hæhre, Olaf Skretteberg og Martin Hæhre.

I 1920- og 30-årene var det tradisjon på Snarum at musikkorpset gikk gjennom bygda og spilte 1. påskedag. De startet grytidlig lengst syd og spilte seg gjennom hele bygda med dertil tilhørende traktement.

Det hele startet med konsert på Nyhusåsen og fortsatte videre til Hilsenåsen. Gerd Øvereng forteller at de klokka 7 påskemorgen måtte åpne vinduene og høre på hornmusikken. Videre dro de til Olavsbyberga og derfra til Grinnabakken på Morud, som var siste konsertsted.

«Noko attåt»

Etterpå var tradisjon at de ble servert fersk suppe hos Søren Bakken. Det smakte sikkert med noe varmt i livet, for i påskehelga kunne en slik morgenmarsj være i kaldeste laget så tidlig på morgenen. Nå hendte det nok at de fikk rikelig å varme seg på underveis, for det sies at de hadde en tendens til spille mer og mer falskt jo lenger nord i bygda de kom.

Gammel tradisjon

Dette med musikk og mat 1. påskedag skrev seg nok langt tilbake i tida, og var ei markering av at fastetida var over. Går vi tilbake til 1800-tallet, hadde ikke folk lov til å holde noen slags fester i fasten. De gamle

moinger måtte stå tidlig opp og rise krøttera skjærtorsdag og langfredagsmorgen for å sikre fruktbarheten. Maten disse dagene måtte være av enkleste slag. Av samme grunn vanket det også ris til folk. Anne Sysledalen har fortalt at langfredagsmorgen fikk alle ris av mannen i huset, og at alle måtte ete blodpølse.

*Søren Bakken
serverte
suppe til
sultne
musikanter.*

Arbeidere tildelt Norges Vels medalje i 1930

Søndag 28. desember 1930 ble ca. 75 arbeidere ved Drammenselvans Papirfabriker, Geithus, og 10 arbeidere ved Modums kommunale Bruk, Åmot, tildelt medaljen fra Norges Vel for lang og tro tjeneste. Dette var en stor begivenhet, og avisene *Fremtiden* og *Buskerud Blad* sendte journalister til Modum for å dekke begivenheten. Nedenfor gjengir vi de reportasjene som stod i de respektive avisene mandag 29. desember 1930.

Fra *Fremtiden* kom avisens legendariske redaktør Torgeir Vraa (1868-1934), som undertegnet seg med signaturen *-geir*. Han hadde en fortid som lærer ved Kongsrud skole i Modum. Her var han også meget politisk aktiv sammen med Christopher Hornsrud, skredder Anton Arnesen og flere. I 1904 kom han til Drammen, ble redaktør for *Fremtiden*, som han var fram til sin død i 1934. Han var stortingsrepresentant for Drammen 1906-1909, 1924-1927 og 1930-1933. Vraas treportasje stod på første side i avisen.

Journalisten fra *Buskerud Blad* signerte ikke sin reportasje, og vi veit ikke hvem som skrev den. Hans reportasje fylte hele femte side i avisen.

TORGEIR VRAA:

En juletur til Geithus og Aamot

Ca. 75 arbeidere ved Drammenselvans Papirfabriker blir tildelt medaljen fra Norges Vel. Og 10 ved Modums kommunale bruk

Jeg liker best å ligge koselig og varmt under ullteppet i den søte juletid, så det kostet mig en viss viljeanstrengelse å komme med 10-toget tidsnok til Modum i går formiddag. Men da dagens oppgave var Geithus og Aamot, så gikk det. Ti jeg har en slags kjærlighet til disse steder og til folket som bor der. «Fremtiden» læses næsten i alle hus på disse steder. Der foregår som man forstår en slags utveksling daglig av vennskap.

Geithus er et sted for sig selv. Fra jernbanen tar stedet sig ikke imponerende ut, som lærer Standnes sa i sin tale i går. Man må se Geithus fra en annen utsikt. Og hvis det skjer, blir Geithus centrum på Modum nu i over 50 år. Og alle moinger nevner stedet med respekt. Fra den tid jeg bodde der oppe i 90-årene, i den tiden fabrikken utviklet sig, så het det,

når en arbeider blev fast ansatt ved Drammenselvans Papirfabriker, at nu var han forsørget. Han hadde fått fast erverv, han kunde være trygg, hvis han utførte sitt arbeide ordentlig. Og de bygget hus på bergene ved Geithusfossen. Huser i så stort antall at stedet lignet en landsby. Og ledelsen av den store bedrift hadde forståelsen av fordelene ved dette intense til-litsforhold.

Festen i går formiddag på lokalet «Folkvang» gav uttrykk for dette. Selskapet for Norges Vel har i det siste gått i gang med å utdele medaljer og diplomer til arbeidere for «lang og tro tjeneste». En smukk skikk. Selv om tjenesten mange ganger har vært hård, så kvikker det op når man blir eldre av år å bli møtt med en viss anerkjennelse. Ledelsen ved Geithus fabriker har forstått dette og gitt forslag til selskapet om å gi utmerkelsen til over 75 arbeidere ved bruket. Man hadde det tilfelle at far, sønn og svigersønn i samme familie fikk dette utmerkelsestegn i går – et tilfelle som bekrefter hva jeg før har sagt at folkene der oppe er «stedkjære». Ordenskandidatene med deres hustruer var innbudt til festen, samt en hel del andre. Tallet var ca. 200. Vi skulde hatt mange flere, sier den elskverdige direktør Johansson, men det mangler plass.

Direktøren åpnet festen med en anslående tale, hvori han uttrykte sin glede over at man ved bedriften hadde funnet så mange som 75 av brukets samtlige arbeidere verdig denne utmerkelse. Det største antall han visste om. Direktøren gav derpå en interessant historikk om papirfabrikasjonens utvikling i Norge, fra Hans Nielsen Hauges papirmølle på Øvre Eiker til den store papirmaskin man nu har satt i gang på Geithus.

Jeg vil ikke ødelegge direktørens konsise og med tall spekkede foredrag. Jeg husker nemlig aldri tall. Kun så meget husker jeg, at fabrikken ved Geithus har levet i ca. 60 år og den brandt i 1889, at de første maskiner leverte 120 meter papir, og at den nuværende 800 i det samme tidsrum. Rasjonaliseringen har gjort sin virkning. Jo mer fabrikken produserer, dess mindre antall arbeidere trenger man.

Så kom utdelingen av medaljer og diplomer til de arbeidere som var verdige. Hver av de 75 blev opropt. De måtte i folkets åsyn la seg dekorere en efter en. Og de dekorerte var følgende:

Hans Aug. Andreassen, tjenestetid 47 år, Victor Allard 31, Andreas Askim 45, Jacob Andersen 49 1/2, Aksel Andersen 39, Carl Andreassen 39, Nils Borgen 42, Ole Bjølgerud 46, Andreas Borgersen 48, Ole H. Bjertnes 32, Erling Bjørnsen 31, Karl Bottegård 31, Peder H. Braathen 31, Jens Bakke 43, Peder Christiansen 33, Elling Diesen 53, Andreas Olsen Drolsum 50, Gustav Edholdt 35, Karl Eriksen 37, Harald Ellingsen 30, Lauritz Frøyd 38 1/2, Nils Fredriksen 42, Theodor Guttormsen 35, Ole Johansen Gravbråten 49, Kristian Gundersen 42, Martin Gundersen 34, Johan E. Gravbråten 49, Karl Holm 34, Karine Hansen 37, Konrad Hansen 37, Kristian Hansen 45, Ingeborg Halvorsen 44, Edvard Jansen 34, Lauritz Johansen 38, Otto Jonassen 33, Magnus Johansen 42, Gustav Karlsen 40, Karl Kristiansen 43, Karl Knudsen 33, Magnus Kleven 34, Kristian Knudsen 38, Andreas Larsen 47, Godberg Larsen 48, August Lagerstrøm 31, Hans Pedersen Moen 31, Herman Martinsen 33, Kristian Mikkelsen 30, Bernt Narvesen 33, Kristian Nikolaisen 35, Hans Andr. Olsen 47, Adolf Olsen 48, Anton Olsen 52, Emmanuel Olsen 51, Sofus Olsen 33, Hans Olsen 51, Aksel B. Olsen 32, Karl Olsen 32, Oletta Pedersen 39, Daniel Pedersen 40, Gudbrand Raaen 39, Karl Sørensen 39, Petter O. Sporpind 50, Oscar Hansen Skuterud 33, Johan Sporpind 44, Ole P. Sporpind 50, Johan K. Skretteberg 33, Magnus Svendsen 44 1/2, Lyder J. Sagen 31, Lars Thorvaldsen 31, Edvard Thorkildsen 41, Ole Thomassen 43, Kristian Utrimark 52, Gustav Wahl 32, Fredrik Werner 36.

Derpå grep lærer *Standnes* ordet og holdt en varm og begeistret takketale for arbeiderne. Jeg er blitt anmodet av arbeiderne, uttalte han, om å frembære en inderlig takk for den heder som er vist dem i dag ved dette hederstegn. En hjertelig takk til direksjon og ledelse. Ved denne anledning føler jeg trang til å si et par ord mer. Dette er den eldste bedrift av sitt slag her i vassdraget, i det den har virket i over 50 år. De eldre som er innfødte her, vet hva dette sted var før. Det var nemlig ikke rare greiene, bare snauberg og smålapper alt sammen. Det er denne bedrift som har skapt stedet og samlet mennesker fra alle kanter av vårt land, en del også fra vårt naboland. Her har vi vokset oss sammen og blitt ett ved den bedrift som har samlet oss i dag. Det sies av folk som reiser forbi, at Geithus er et stygt sted. Men man sier ikke det når man kommer det litt nærmere. Det er vakkert her. Gå bare bort på Rolighetsmoen, op på kollen o.s.v. så vil du finne at det er gildt her. Vi har funnet vår lykke her, vårt hjem.

Uten Drammenselvans Papirfabriker hadde ikke stedet vært det det er. Det er denne bedrift som gjør dette øieblikk så høitidelig for oss alle. Det er et vid-

nesbyrd om at det er noe som binder oss sammen. Det er en gammel og solid arbeidsstokk som har vært ved denne bedrift, og bedriften er ledet på en forståelsesfull og sympatisk måte.

Når bestyreren nevner sine folk sier han «disse karene mine». Det viser at han holder av dem, og ser med tillit og forståelsesfullhet på dem. Jeg vil takke begge parter for den gode ånd som har hersket ved denne bedrift fra første stund av. Forholdene er blitt forandret gjennom tidene, men denne bedrift har aldri gitt anledning til noen konflikt. De har måttet være med det er så, men da er ikke situasjonen skapt av dem som leder den. Dette er en herlig sammenkomst, og jeg vil takke alle dem som har vært med å få den i stand. Det er en gledessund for oss alle.

Talen blev mottatt med sterkt bifall. Per Kristiansen takket i velvalgte ord fabrikkens ledelse for festen og utbrakte et hurra for funksjonærene. Det blev referert telegrammer fra det nuværende og forhenværende styre og fra ordfører Skard som beklaget at han ikke hadde anledning til å være til stede.

Så bilet «Buskerud Blad» og jeg til Åmot, hvor vi skulde vært tilstede ved en lignende diplomutdeling om kvelden ved Modum kommunale bruk. De «utmerkede» på dette sted var 10 av 30 – et lignende forhold som ved Geithus. Men det er den forskjell mellom de to bruk at disponent Jørgensen er sanger av guds nåde. Han og hans nestkommanderende burde ha valgt operaen som sin livsgjerning istedenfor noe så prosaisk som å produsere tremasse. Men kanskje det er bra at sangen følger arbeidet. At sangen ikke er til bare for konsertgjengere av de fine. Iallfall virket den vakre sang velgjørende på mig som har bannlyst radio og grammofon fra mitt hjem.

Disponent Jørgensen gav i korte ord en fremstilling av hvordan tidene nu lå an og han konkluderte med at krisen ennu ikke var forbi, men med den arbeidsstokk han nu hadde var det godt håp om at alt ordnet sig. Så utdeling og fotografering. Karl Markussen takket for godt samarbeide mellom ledelsen og arbeiderne og håpet dette måtte vedvare. Ordfører Skards lykkeønskningstelegram blev referert. Så sa jeg noen ord til oppbyggelse. Derpå bar det ut i natten til Drammen igjen. Men jeg hadde hatt lyst til å være flere dager på Modum med gamle, kjære kjente.

-geir

De som ble hedret ved Modum kommunale bruk var: Henrik Brekke 30 år, Hans J. Guldbrandsen 36, Sigurd Olafsen 32, Andreas Døviksen 55, Andreas Markhus 52, Hans Solvang 51, Karl Markussen 45, Brede Andreassen 48, Martinius Bråten 42, Bernhard Wold 54.

BUSKERUD BLAD:

Medaljeregnet på Modum

85 arbeidere overrakt Norges Vels medalje i går.

Ved Drammenselvans Papirfabrikker fikk tredjeparten av arbeidsstokken denne utmerkelse.

Utover hele landet finner det i disse dager sted en høitidelig overrekkelse av Norges Vels medaljer til personer som har vært ansatt i en og samme bedrift i 30 år. Og mange er de som på denne måte hedres, kanskje for første gang i sitt liv. På Modum var det særlig stas i går. Der kunde man nemlig ved en bedrift, Drammenselvans Papirfabrikker, opvise ikke mindre enn 75 mann, som hadde gjort sig fortjent til denne utmerkelse. Men så er jo også arbeidsforholdene ved denne fabrikk av en spesiell utmerket art. Man fikk et godt inntrykk herav ved å overvære overrekkelsen i går. På lokalet Folkvang var det samlet over 200 personer og det lå en høitidelighet over dagen som vidner om at overrekkelsen virkelig var en begivenhet for de fleste.

Driftsbestyrer Johansson ønsket alle velkommen og uttalte blant annet at dette var en enestående begivenhet i Drammenselvans Papirfabrikkers historie. Det hadde aldri hendt at man kunde møtes ved en slik anledning. Begivenheten er ikke bare enestående i vår kommunes historie, uttalte han, men kanskje i landets. Vi har i dag anledning til å kunde utdele Norges Vels medalje til 1/3 part av vår arbeidsstokk. Denne medalje er innstiftet for at fortjente menn skal hedres for lang og tro tjeneste. Det er gledelig at det her finnes så mange folk som fyller disse betingelser.

Johansson gjennomgikk derefter bedriftens historie. For 50 år siden var det vesentlig sagbruk i vassdraget. Cellulosefabrikker fantes ikke, av papirfabrikker var det bare en, og det var Drammenselvans. Begynnelsen til den var Eger Papirmølle ved Fredfoss, et verk som først og fremst skyldtes Hans Nielsen Hauge. I 1857 blev møllen solgt til Drammensfolk. I 1896 blev fabrikkens betydning utvidet og kapitalen øket. Gjennom tidenes løp var den hjemsoekt av flere brande.

Bestyreren gikk derefter over til å utdele medaljene til de fortjente menn. Det var i alt 75 stykker som kom fem og fikk sig overleveret både medaljer og diplomer under stor begeistring fra de fremmøtte. (Og så refereres alle navnene med tjenestetider, som i *Fremtidens* referat)

Eldste arbeider ved bedriften var Elling Diesen, hvis arbeidstid var 53 år. Jubelen var selvfølgelig særlig hjertelig da han kom frem og hentet sine trofeer. Bemerkesverdig var det for øvrig at mange av de hedrede hørte til samme familie. Der så man således Emanuel Olsen med sønn og svigersønn, samtlige med arbeidstid på over 30 år.

Efter overrekkelsen grep disponert Johansson på ny ordet og uttalte: Jeg ber samtlige å ta dette bevis

med, og med full forståelse av hva det betyr. Vær for øvrig forvisset om at det er dere fullt ut fortjent. Og senere uttalte Johansson: I denne anerkjennelse som nu er gitt, vil jeg be dere om å ta med hustruene, ti dagene er ikke minst deres. De har stelt så bra med sine menn at de har kunnet holde ut arbeidet gjennom alle år. Derfor hurra for kvinnen, skapelsens mesterverk.

Derpå grep lærer *Standnes* ordet, —

(Her kommer et referat av *Standnes'* tale ord for annet lik *Fremtidens* referat, så *Standnes* har nok tilstillet de to bladmennene hver et eksemplar av sitt manus.)

De innbudte blev derefter bevertet med frukt, kaker og vin, og man koste sig sammen på forskjellig måte. Det blev referert en rekke telegrammer, blant annet fra fabrikkens nuværende og tidligere direksjonsmedlemmer, samt fra ordfører Skard med frue. Senere var det sang av hr. Sverre Verner, akkompagnert av frk. Ingrid Narvesen.

Begivenheten stod på et par timers tid, og de innbudte syntes å finne stunden både høitidelig og hyggelig. Der møttes arbeidskameratene fra år tilbake, fikk en prat med funksjonærene og gjenoppfrisket mangt et trekk som for den enkelte kanskje var gått i glemmeboken.

Vi traff Elling Diesen sølvbeslått og strålende, og fikk hans data. Diesen er den arbeider som har den lengste tjenestetid, men fremdeles er han frisk og rørig.

- Jeg vilde nok ha holdt på ennu, uttalte han, men jeg blev jo gammel. Jeg er moing og født på Diesen 16. september 1858. På «*Drammenselven*» begynte jeg 22. mai 1876, og der har jeg vært alt mulig, sist på reparasjonsverkstedet.

- Og utviklingen i denne tid?

- Diesen er ingen sentenkt mann, og svarer at den har vært eventyrlig. Men forholdet har hele tiden vært bra, legger han til.

- De har ikke noe å utsette på chefene?

- Nei, langt ifra. De har vært enestående. Johansson er en meget human mann, alle tråder har han i sin hånd. Da jeg sluttet, tok min sønn plassen.

Litt senere kommer Diesen bort til oss, napper oss forsiktig i jakken og med litt tristere tonefall får han frem: «Det var tungt siste dagen jeg gikk fra redskapskassen, det var en rar dag. Tenk å skulde ta avskjed med alle arbeidskameratene efter alle disse årene».

Kristian Utrimark har vært i bedriften i 52 år, og han er ikke så lite stolt over det, skjønt han gjerne ville ha slått Diesen.

- Jeg er også moing, uttalte han, født på Bråten i 1858, og kom i virksomhet ved fabrikkens i august 1874. Jeg har avvekslende vært i renseriet, sliperiet og rammeverkstedet, men i august 1929 gikk jeg av og er nu pensjonert.

- Likte de Dem ved bedriften?

- Ja, det er sikkert. Det var så gode forhold der, både mellom arbeidere og chefer. Frisk har jeg også vært hele tiden, arbeidet har holdt motet og humøret oppe.

Og slik snakket mange.

Peder *Kristiansen* hadde sikkert alle med sig da han til slutning takket for den påskjønnelse som var vist ham og hans kamerater. Det har vært kjært, uttalte han, å få se bare kjære venner. Det har vært godt kameratskap ved denne bedrift, og det har vi ikke minst vår bestyrer å takke for. Han rettet en hjertelig takk til bestyreren og funksjonærene og så sluttet man med 3x3 hurra.

Det kan vel trygt sies at det er en enestående begivenhet at 75 mann, ved en bedrift som beskjeftiger ca. 200, blir belønnet med Norges vels medalje på en gang. Tilfellet er det beste vidnesbyrd om at her finnes arbeidere og ledere i beste forståelse. Æren er hos begge parter. Vi mener ikke å gå noens ære for nær, når vi ved denne anledning trekker disponent Johanssons navn frem. Han var sjelen i gårsdagens begivenhet, det var ham som var høit og lavt for å få alt til rette, og det var ham som hadde stått som chefen for de fleste i de siste 30 år. Men han fikk ingen medalje. Derfor sturet han ikke, og De har ingen grunn til det, hr. Johansson. De kunde se alle disse fornøide trauste menn, og De vet sikkert at de gjerne vilde ha fortsatt i mange år ennu under Deres ledelse.

Det er ikke alltid man ser op til chefen med en hengivenhet og forståelse som tilfellet er med Johansson. Det er betegnende hvad en av de gamle sa til undertegnede: «Skriv at bestyreren er en human og bra mann, det er sandt, selv om det skal være mitt siste ord.» En slik erklæring, fra en mann som har vært ved en bedrift i ca. 50 år, må for Johansson veie like meget som den medalje han ikke fikk efter disse 37 år. Man kommer ikke ofte fra en bedriftsfest med en slik forståelse som her, at det går an å få til-litsforhold i en bedrift. For Union Co., som eier, må det være en betryggelse å ha arbeidsforhold av sådan beskaffenhet.

10 arbeidere ved Modum komm. bruk hedres

Andreas Døvik har vært 55 år i bedriften

Også ved det kommunale bruk på Modum var det en

lignende høitidelighet. Men her var det bare 10 mann som skulle hedres. På bakgrunn av den vesle arbeidsstokk som er ved bruket, er dog antallet imponerende nok, og særlig bemerkelsesverdig er det at en av bedriftens folk, Andreas Døvik, har vært i virksomhet i ikke mindre enn 55 år. Den høitidelige overrekkelse fant sted på Breidablikk kl. 8 i går aftes og blev bivånet av alle brukets arbeidere og funksjonærer med familie. Fra ordfører Skard referertes et telegram, hvori han måtte meddele at han var forhindret i å være til stede.

Diponent Jørgensen ønsket velkommen og uttalte, at det var en stor begivenhet at 10 arbeidere ved Kongsfoss var verdige til Norges Vels medalje. Det er store krav for å få den, uttalte han, og det er derfor mig en dobbelt glede å kunne utdele hele 10 stykker. Disse hedrede arbeidere har til sammen arbeidet i over 440 år ved samme bedrift. Det er 28 mann ved bedriften. Jeg vil få uttale min glede over de arbeidere jeg har i min virksomhet. Det er prektige karer alle sammen. Det viser jo også den økede produksjon. Dessverre er konjunktorene dårlige, men vi skal allikevel overvinne de fremtidige vanskeligheter, skjønt jeg ikke tror på noen lysning med det første. Vanskeligheter er det jo overalt, og det er sårt at vi skal bruke op så mange krefter uten å få noe igjen. Men vi er dessverre ikke herre over verdensmarkedet.

Han overrakte derefter medaljen til følgende fortjente menn: (Her følger de samme navn som finnes i «Fremtiden»s referat.)

På arbeidernes vegne frembar Karl Markussen en varm takk til Norges Vel og til disponent Jørgensen. Det skal være et minne for oss alle, uttalte han. Disse årene har vært som en drøm, skjønt de har vært både onde og gode. Det har vært en lang arbeidsdag, og vi har gjennomgått meget. Det er vårt håp at vi med kraft og mot og kanskje med ennu mer interesse i mange år fremover må kunne fortsette arbeidet.

Senere talte redaktør Vraa om den kombinasjon av praktisk arbeide og videnskap som måtte til for å opnå gode resultater for norsk næringsliv. Han ønsket disponenten til lykke og roste ham som der der hadde det rette grep på tingen.

Senere var det sang- og musikkunderholdning, og disponent Jørgensen og sliperimester Hovde dokumenterte sig som dyktige utøvere på sangens område. Et koselig samvær fortsatte utover aftenen.

En av «gutta på skauen» forteller fra krigens dager

Knut Kjølstad fra Geithus var bare 16 år da Hitler-Tyskland overfalt vårt land. Som alle andre ungdommer i Geithus var han en klar motstander av okkupantene. Ungdommen i Geithus pleide å samles på jernbanestasjonen om kveldene den gangen. Her kom praten etter hvert inn på hvordan de kunne gjøre nytte for seg i motstandskampen. Gunnar Raaen og Erland Berg var blant de litt eldre som deltok i disse samtalen på stasjonen.

Fra høsten 1942 hadde Knut fått jobb på Oslo vestbanestasjon som ekstrabetjent. Siden avanserte han til betjent. Geithusguttene Kjell Bakke og Gunnar Skinstad jobba også der. Ved siden av deres egentlige jobb hadde de blitt bedt om å holde utkikk med tyskernes personelltransport. Med verdens uskyldeste mine telte de tyske offiserer og soldater som ankom Oslo V med tog. Spesielt viktig var det å legge merke til noen distinksjoner på offiserens uniform som fortalte hvilke regiment de tilhørte. Observasjonene brakte Knut videre til Einar Larsen, sønn til maler Larsen i Tomta. Han bodde da på hybel i Oslo. Fra ham kom informasjonen på en eller annen måte videre til London.

13. september 1943 om kvelden dro Knut, Erland Berg, Kåre Kristoffersen og Ove Bråten til Sand i Vikersund. Like ovenfor smia til Oskar Bakken, men på høyre side av veien, lå det et større bensintankanlegg.

Okkupasjonsmakten kommanderte ut gode nordmenn til å gå «borgervakt» på strategiske steder, slik at de hadde noen som kunne stilles til ansvar dersom noe uønsket skulle inntreffe. Den kvelden var Erik E. Rishovd fra Hovland borgervakt ved tankanlegget. Rishovd hadde «tilfeldigvis» med seg ei baufil, og kunne sage av låsen til tankanlegget. Karene var utstyrt med sprengstoffet «plastic», tre aluminiumsrør og tre tidsblyanter innstilt på to timers forsinkelse. Borgervakten som skulle ha avløst Rishovd, skulka rett og slett den kvelden. Og det var jo like greitt. Da slapp karene å «binde og kneble» ham. Sprengstoffet ble putta i rørene og de ble senka ned i tanken. De tidsinnstilte blyantene ble starta opp, og gutta dro hjem og gikk til køys! Klokka seks om morgenen smalt det, og 13 000 liter bensin rant ut i Sandbekken.

Knut trengtes også på hjemmebane på mer permanent basis. Doktor Sønsteby i Vikersund syke-

meldte ham derfor for «bronkitt». Denne sykemeldingen forlenget Sønsteby for tre uker av gangen så lenge han torde. Oslo trykkekasse fant det jo ikke rimelig at man kunne lide av bronkitt hvor lenge som helst. Knut måtte inn i arbeid igjen. Men allerede etter en dag i jobb stakk han av. Som ansatt i jernbanen hadde han kunnet løse gratisbillett. Men det kunne ha avslørt ham, så han kjøpte vanlig billett til Drammen. Lenger kunne en ikke reise den gangen uten spesiell reisetillatelse. Så kjøpte han ny billett i Drammen til Geithus. Høsten 1944 slutta Knut på jernbanen for godt, og dro hjem til Geithus.

Det begynte på den tiden å gå forlydende om at de allierte ville gjøre invasjon i Norge og befri oss fra Hitler og alt hans uvesen. For å ta i mot og hjelpe invasjonsstyrkene etablerte «gutta på skauen» celler – altså små avdelinger – der de drev krigsøvelser.

Ved Kistefossen, nedenfor Kaggefoss, der Snarumselva går i et trangt og dypt gjel med nærmest loddrette fjellvegger på hver side, satte en gjeng i gang med å bygge to enkle celler av tømmerstokker som lå igjen langs elva. Karene som bygde var Erland Berg, Hans Holmen, Peder Trondsen, Kåre Kristoffersen, Sverre Arneberg, Ove Bråten og Adolf Olsen. Da Knut kom hjem fra Oslo, slutta han seg til. Disse åtte karene frista en meget enkel tilværelse i de to cellene. Det var uhyre vanskelig å finne disse cellene. Men for sikkerhets skyld hadde karene minelagt et område som en ukjent patrulje nødvendigvis måtte passere om de var på leiting etter cellene. De hadde også spent opp en snubletråd i lyngen med forbindelse ned til cellene. Dersom noen hadde nærmet

Knut Kjølstad.

Cellelaget ved Kistefoss.

Hans Holmen, Erland Berg, Sverre Arneberg, Kåre Kristoffersen, Ove Bråten, Peder Trondsen, Adolf Olsen og Kåre Kjølstad. Kåre Kjølstad er også fotograf (med selvutløser).

seg, kunne de utløse minene nedenfra. Og dermed ville patruljen være uskadeliggjort.

Dagene gikk med til å øve geriljakrig, blant annet å foreta bakholdsangrep. De allierte styrkene skulle jo angripe i front. Gutta var bevæpnet med en Krag, en US karabin og seks stenguns. De lytta på nyheter fra London i en radio av typen «Sweetheart». Ganske imponerende å ta inn London nede i det «hølet». Ellers ble det mye kortspill i ventetida. Kaffevann kokte de på en primus. De kunne ikke gjøre opp ild på dagtid. Røyken kunne avsløre dem. Middag ble laget på en slags feltovn om kvelden.

Provisianeringen var et kapittel for seg. Sverre Skålien hadde god forbindelse med Modum Samvirkelags avdeling i Geithus. Kristian Bråten – bror av Ove – var kurer og ga beskjed om når karene, en av gangen, kunne ta sekken på ryggen og begi seg over Moane i nattens mulm og mørke. Porten inn til Samvirkelagets slakteri og bakeri lå nede i Hontvedtbakken. Der ventet gode hjelpere som fylte sekken. Deretter gikk veien tilbake med tung ryggsekk opp den bratte bakken til Furumo og videre innover skauen i stummende mørke.

I cellene nede ved Kistefossen holdt karene det gående til innunder jul. 22. desember måtte de fortrekke. På barmark kunne de skjule sine spor ved hele tida å gå forskjellige veier. Etter at snøen kom, var der umulig å skjule sporene.

Karene fikk da ordre om å dra opp på Hiåsskauen i Sigdal og ta i mot slipp fra England. To av karene kunne ikke bli med til Sigdal, så Åmot-karene Nils Grønlund og Henry Nilsen ble med i stedet. De tok inn på ei hytte, og venta hver dag på den avtalte særmeldingen kl. 15.00 og 18.30 på nyhetene fra London. Mat fikk de opp fra Hiås-gårdene.

En dag kom den avtalte særmeldingen: «Spiser din far lys?» Om natta rigga karene seg til med de avtalte lyssignalene for å anwise slippstedet og vindretningen. Flyet måtte gå mot vinden når fallskjermene ble droppa. Erland Berg sto med lommelykta og morset en lang og to korte, bokstaven D. Flyet svarte, og gjennom lufta kom det seilende 18 fallskjermere med våpen og ammunisjon. Karene sikra seg en US karabin og 50 skudd hver. Resten ble stua bort.

Nå gikk ikke alt helt som det skulle i Sigdal den

natta. Bunnen ramla ut av en av containerne i lufta, og fallskjermen drev av da lasta ble lett. Den ble beklageligvis funnet av en lokal nazist dagen etter. Han varslet selvsagt lensmannen. Et annet fly forveksla lyssignalene med noen utelys i Eidalsroa. De hadde vel ikke blenda godt nok der. Dermed slapp flyet lasta nede i bygda. Men en del karer – gode jøsinger – som satt og spilte kort den kvelden, tro til og fikk gjemt bort slippet.

Tyskerne fikk beskjed, og dro oppover Sigdal. Våre folk, som var blitt varslet, trodde vel først at tyskerne skulle til Eidalsroa. Men det var til våre folk på Hiåsskauen de hadde tenkt seg. Gutta kom seg unna i tide, men alle eiendelene lot de stå igjen i hytta. Fra sine gjemsteder kunne de se at hytta ble påtent av tyskerne, og alt de eide, strøyk med. I forvirringen kom de fra hverandre. Sverre Arneberg vrikka kneet, og hadde vondt for å gå.

Tre av karene, Knut, Sverre Arneberg og Ove Bråten kom seg over til Numedal. Før de tok seg helt ned til bebyggelsen, gjømte de karabinene sine under ei gran. Dem henta de siden i januar eller februar 1945. Den første de banka på hos, i nærheten av Rollag kirke, og spurte om mat, sa blankt nei. De fikk siden høre at han var nazist, men en enkel og ufarlig mann, som trodde at livet for bøndene skulle bli så mye bedre under Quisling.

På gården Tråen fikk de derimot både rikelig med mat og overnatting. Neste dag tok Knut toget ned til Kongsberg. Konduktøren skjønte vel hva han var for slags kar, så han tok det ikke så nøye med betalinga. I Kongsberg løste Knut billett til Hokksund. Men der måtte han sove over på venteværelset, for siste tog mot Hønefoss hadde gått. Morgenen etter kjøpte han

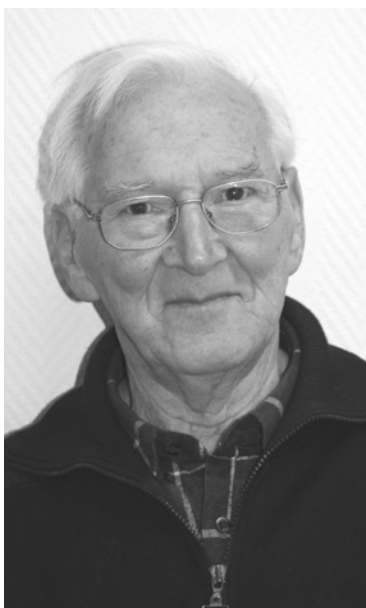
billett til Åmot. Han torde ikke dra helt til Geithus. Men da han omsider kom dit, fikk han greie på at alle karene på forskjellig vis hadde kommet seg velberget hjem. Ove Bråten var for øvrig litt dristig på denne turen. Han hadde spjelka den ene skistaven sin, og brukt fallskjermsnor til det!

Midt i januar ble karene beordret oppover til Sigdal igjen for å vente på slipp. De var fire mann denne gangen, og Knut var leder. Tre av karene, Erland Berg, Kåre Kristoffersen og Hans Holmen, hadde dratt opp til Haglebu. Mens de fire lå og venta, kom det en kar ruslende innover. De måtte rett og slett arrestere ham, og holdt ham under oppsikt hele tida. De ante ikke hva han var for slags fyr. Han kunne jo dra ned til bygda igjen og plapre. Denne gangen kom det ikke noe slipp. Etter at Haglebuslaget fant sted, snaue to uker før krigen var over, fikk karene ordre om å komme seg hjem. De gikk da ned til bygda, langs østsida av Soneren forbi Eidalsroa og nesten ned til Prestfoss. Der slapp de denne fyren de hadde måttet ta vare på. Så la de i vei over skauen, og kom ned på Skuterudflata. Derfra gikk veien over Bjonntangbrua, Holemoen, forbi Kaggefoss og Badet til Geithus. Turen tok 18 timer.

7. mai brøt freden løs, og Geithustroppen tok samling på Furumo. Om natta gikk de over til Skuterudåsen. Så fikk de i oppgave å holde vakt på Gravfoss kraftstasjon. En tropp fra Vikersund tok seg av Helseheimen, som hadde vært kvarter for tyske SS-tropper, og Åmot-karene passet på Landbrukskolen.

Etter noen dager var det høytidelig dimittering av alle på Helseheimen.

Lars Bottolfs forteller fra krigsårene

Lars Bottolfs.

En litt kjølig og hustrerte mandag formiddag i midten av oktober sykler jeg ned til Lars Bottolfs i Bekkefaret 13 på Vikersund. Jeg har vært i kontakt med han tidligere, og er nå veldig spent på hva han har å berette om i forbindelse med hans virksomhet i Osvaldgruppa under krigen i Norge 1940-1945.

Lars sitter og venter på meg på kjøkkenet da jeg ankommer i halv ellevetiden. Det er tydelig at han har

gjort seg klar til samtalen som jeg skal ha med ham. Utover på kjøkkenbordet har han plukket fram dokumenter og bilder. På kjøkkenbenken er kaffekopper og påsmurt julekake gjort klar.

- *Hvordan hadde det seg at du kom med i denne gruppa? starter jeg min samtale med Lars.*

- Jo, det hadde seg slik at det var noen guttunger som hadde funnet en pistol ved dampbåtbygga i Vikersund, og dette funnet ble satt i forbindelse med meg.

Lars ble så innkalt til forhør på lensmannskontoret. Dette var det lensmann Ellila som gjennomførte, men Lars nektet å undertegne på noe som helst. Under dette avhøret kom det plutselig melding om en brann på Åmot, og lensmannen måtte således prioritere den, og Lars fikk gå.

På denne tiden arbeidet Lars på meieriet i Vikersund, men nå følte han at det begynte «å brenne under føttene» på seg, så han dro hjem og pakket ryggsekken og stakk på skauen - nærmere bestemt til en plass som het Tobruk oppe på Øståsen. Her traff han bl.a. Erland Hovde. Her ble Lars værende sommeren 1943. De bygde ei hytte ved Breilivann ute på ei øy i vannet. Opp hit kom svigerinnen Margit med bløtkake på fødselsdagen til Lars den 9. august. Da fylte han 18 år.

Det nærmet seg høst, og Lars følte at han ikke kunne oppholde seg lenger på Øståsen. Med hjelp fra Erland Hovde ble Lars og noen andre gutter brakt opp til ei hytte i Strømsoddbygda høsten 1943. Her jobbet de som skogsarbeidere (rasjon), de hogg ved. På denne hytta befant seg bl.a. Einar Larsen («Pække») og Evan Torgersen. På denne hytta blir de utover vinteren.

Ut på vinteren 1944 ble det etter hvert bestemt at Lars skulle til Husumenga ved Einavatnet i Oppland. Her ble det drevet opplæring i sabotasje. Transporten opp hit foregikk med tog fra Hønefoss til Roa, og videre på ski opp til Einavatnet. Her oppe treffer Lars russerfangen Leonid ifra Odessa i Ukraina. Han var kommet med tog fra Nestun utenfor Bergen til Drammen og videre opp til Husumenga. Utenfor Bergen hadde denne 28 år gamle ukraineren den 27. desember 1942 greid å snike seg vekk fra arbeidskommandoen Hauge ved Os. Hjemme hadde han jobbet som bokbinder, og han var blitt tatt til fange på Krim.

På den nedlagte husmannsplassen Husumenga fikk Leonid, med tilnavnet «Nils», og Lars, med dekknavnet «Viggo Sund», opplæring som sabotører. Det var undervisning fem dager i uka, fra åtte om morgenen til tolv middag. Først fikk rekruttene teoretiske kunnskaper, deretter lærte de å lage sprengladninger. Særlig viktig var det at de lærte seg å bruke sprengkapsler og lunte skikkelig. Det ble også drevet øvelser i pistolskyting – sikteøvelser og avtrekkøvelser.

Lars og Leonid bodde sammen i noen uker her, og Lars husker Leonid som en flott kar, men han kunne kanskje virke en tanke arrogant og litt humørsyk innimellom. Jeg minnes spesielt godt en episode på Husumenga, forteller Lars: En dag skulle noen av sabotørene ut på oppdrag, og en av dem spurte «Nils» om han hadde pass. Da trekker Leonid fram sin Colt kaliber 11.25 og svarer: - 11.25 er mitt pass.

Gestapo kommer etter hvert på sporet av aktivitetene på Husumenga, og påsken 1944 blir alle evakuert til Sollia i Land – mellom Einavatnet og Randsfjorden. Denne evakueringa skulle foregå med lastebil. Men da vi hadde kjørt noen kilometer, forteller Lars, kom vi på at kjøpmannen nede ved hovedkvarteret ved Einavatnet, hvor bl.a. Asbjørn Sunde, lederen av Osvaldgruppa hadde oppholdt seg, måtte varsles. Denne kjøpmannen hadde vært til god hjelp som rapportør av tysk aktivitet langs veien forbi butikken hans. (Kjøpmannen ble senere skutt på

trappa foran øynene på kona si.) Erland Hovde bestemte at det var Lars som skulle gå tilbake for å varsle.

Det ble tegnet et slags kart på papiret fra en papirsekk på lasteplanet. Ved hjelp av dette skulle jeg gå for å finne veien til Sollia, forteller Lars. Han kommer seg til fots ned til der hvor denne butikken lå og får varslet om evakueringen. Her oppholder han seg ei stund for å se om det kom noen tyskere. Han kommer seg så opp til noen naboer til denne butikken, en lastebilsjåfør med familie, og her ble jeg servert verdens beste lapskaus, forteller Lars videre.

Lars blir der til natta faller på, så fortsetter han ferden videre etter de andre til Sollia på et islagt Einavtn. Det var for usikkert å følge landeveien. Da han var kommet et stykke oppover på det islagte vannet, skimter han noe foran seg – det kunne virke som noen gikk på geledd i den måneopplyste vårnatta. – Da var det ikke fritt for at jeg skalv litt i knærne, flirer Lars. Pulsen var høy, men jeg måtte jo videre, så jeg tok sjansen på å fortsette framover. Det var en lettet «Viggo Sund» som etter hvert får bekreftelse på hva det var – nemlig noen smågraner som var satt opp som veimerking for de som kjørte på isen.

Etter en lang marsj oppdager jeg ei enslig lampe som blinket i vannet, sier Lars, og da skjønte jeg at jeg var kommet til nordenden av vannet – til Eina. Herfra var det å ta landeveien fatt – følge strekene på «kartet». Jeg følte at jeg bare gikk og gikk – trettheten begynte å melde seg, og jeg følte at jeg aldri kom fram dit jeg skulle: Til et vegkryss med en garasje. Lars kan huske at han så mye jerpe på skaren og noen enslige utelamper på gardene som han passerte. Men Lars fant fram, og kom velberget fram til Sollia, kameratene og Leonid. Her fra Sollia ble en rekke vellykkede sabotasjeaksjoner rundt om på Østlandet organisert.

Det er mye mer som kunne vært tatt med her om både Lars, alias «Viggo Sund», og fangen Lonid, alias «Nils». Men vi avslutter denne beretningen med å ta med et utdrag ifra notatene til Lars da han var med på sprengingen av jernbanebrua på Ask.

Vi har pakket sprengstoffet i pakker som skal passe akkurat i bjelkene på brua. Moland og Bernhardt har noen dager før målt opp alle bjelkene. Klokken er halv ett (natt) og vi setter oss på syklene og kjører ned til brua. Vi kommer ned uten å møte noen. Mons tar post ved vaktstua for å holde vakta i sjakk hvis de oppdager oss. Da jeg sykler utfor en bakke ned til elva, kommer jeg rett ut et lite stup og går rundt og kommer igjen på ryggsekken hvor jeg har tennmidlene som er ømtålige for støt. Går dette bra, så går alt bra!

Borte ved brua finner vi ut at vi må ta et kar som står litt uti vannet, og et annet som står på land. Vi vasser ut til karet. Jeg står på skuldrene til Moland og får så vidt tak i kanten på karet og får dratt meg opp. Moland kommer etter. Oppe på karet står det to solide bjelker, og begge de

skal sprenges av. Det der ser ut til å bli ei hard nøtt å knekke. Jeg sier at vi må legge ladningene nede ved karet, og ikke midt på som tenkt. Men Moland sier at vi skal sprengre på midten, og at jeg må klatre opp på en tverrbjelke og sitte der og montere. Bjelkene er så store at jeg ikke rekker rundt dem med begge armene, så det er bare så vidt jeg får plassert de ytre ladningene. Det kommer folk på veien, og vi gjør oss så små som mulig.

I det klare måneskinnet ser jeg fint å arbeide, til og med viserne på vultmeteret kan jeg se. Det skal være to ladninger på hver bjelke – en på hver side for å få en avklippende virkning. Mons sa etterpå at jeg skrangla så med ståltrådene at det kunne høres «milevidt», og at det var et under at vakta ikke hørte oss. Alt har foreløpig gått bra.

Leonid fra Odessa i Ukraina.

«Nansen» tømmer vaskevannet over «Viggo Sund» eller Lars Bottolfs.

Fra Husumenga.

Mens vi driver på det andre karet, kommer vaktmannen ut av hytta og setter seg på dresinen og kjører ut på brua, hvor han stopper. Vi ligger musestille. Har han merket noe? Men nei, han kjører videre, og vi puster lettet ut. Nå er vi kommet så langt at det står bare igjen å stikke kontakta i batteriet. Hvis det er en liten feil nå, så vil vi gå i lufta sammen med brua. Jeg stiller klokka på fire og stikker kontakta i batteriet. Vi puster lettet – det var nokså spennende.

Etterpå sykler vi i en time og stopper oppe på en bakkekam for å lytte. Vi står aldeles skjelvev av spenning.

Smeller det ikke snart? Nå skulle det være tiden. Da hører vi et dumpt drønn langt borte, og vi ser ei grå røyksky henger over dalen. Den klokka vekte nok godt siste gangen! Vi foretar en liten krigsdans i veien – så glade er vi. Men ennå er ikke spenningen over – det er jo ikke sikkert at brua er ødelagt.

Vi skiller lag med Henriksen som skal hjem å hente noe til organisasjonen. Det er tidlig på morgenen med flott vær, og vi nyter den flotte vårlufta der vi sykler oppover dalen. Lange strekninger bærer vi syklene for å dekke sporrene våre. Da vi kommer opp til ei bru, går vi et stykke opp i skauen hvor vi finner en bra plass å spise på. Etterpå legger vi oss til å sove. Her føler vi oss trygge, for her er vi i de store skoger. Utpå dagen sykler vi videre.

Oppe i dalen blir vi i følge med en bonde et stykke. Han forteller at han har vært en tur i Hønefoss, og at det var noen som hadde sprengt ei bru i natt. Det var falt ned ett spenn, sa han. Vi ler inni oss, men sier ikke noe. Han likte visst sabotører!

Fjorten dager senere er jeg igjen i Hønefosstraktene. Jeg er en tur innom Skau, som forteller at folk er fornøyd med sprengningen. Folk tror at det er engelske eksperter som har utført den, fordi at en tysk ingeniør (offiser) hadde uttalt det. Det var nesten for mye skryt.

Jeg må sykle forbi brua for å komme hjem igjen, og da ser jeg to tyske offiserer går fram og tilbake oppe på brua som er nesten kjørbare igjen, og jeg fryder meg over at vi greide det.

Bjerke bru på Ask som ble sprengt 8. mai 1944.

Arnt Berget:

Snø til St. Hans

Gamle Hallingdalsveien fra Snarum kirke og nordover mot søndre Prestegården. Bildet er tatt påsken 1951, og vi ser Turid og Per Ellef Ringnes. (Per Ellef Ringnes ble senere rådmann i Krødsherad.) Heldigvis var det liten biltrafikk den gangen, for her var det ikke mye plass for fotgjengere.

Vinteren 1951 var den verste snøvinteren på østlandsområdet på 1900-tallet. Inne på skauen var det opptil 3 meter snø. Moingen og lokalhistorikeren Thure Lund kunne fortelle at kjøreveiene lå så dypt at de kunne plassere en staur tvers over og likevel la hestene passere under. Ved påsketider var fortsatt snødybden enorm og skiføret holdt seg til mai måned.

Å være tømmerkjører var et forferdelig slit under slike forhold. Det var nesten håpløst å måke frem tømmerlundene, og løsningen var ofte å spa frem bare enden av lunnene, for så å dra stakkene ut. De fleste tømmerhoggerne tok pause i hogsten og ble engasjert for å måke kjøreveier.

«Den Roterende»

Krøderbanen snødde også igjen. Den «Roterende» ble rekvirert fra Bergensbanen for å åpne ferdselsåra igjen. Dette var et svært monster av en freser, front-

montert på et lokomotiv. I tillegg måtte også et ekstra lokomotiv til for å dytte doningen.

Snø til St. Hans

Inne på skauen mellom Bingen og Flesberg, på gården Fønset, lå snøen så lenge at toppen av gjerdestolpene dukket frem først ved St. Hanstider, ifølge Flesbergboka. Det var for øvrig siste året det bodde folk på Fønset. Hva årsaken var vites ikke, men det er nærliggende å tro at snøen spilte en viktig rolle.

Lokale værmerker

På Snarum hadde de en del værmerker i forbindelse med påsken. Sitat fra Søren Bakkens notater: «Palme-søndag klar, gir mild vår», «Slikt vær det er skjærtorsdag, blir det Kristi Himmelfartsdag», «Langfredag-væte, får fattigmannsbarn til å græte». (Dette siste betydde med andre ord at det skulle bli uår.)

Tømmerhogst og hjemmebrenning

Vilhelm Svenneby var bestyrer i Holleia i mange tiår.

I 1950-åra stod tømmernæringa sterkt og syssel-satte mange skogsarbeidere. På Steinsvollen i Holleia kunne det ligge opptil 30 mann på koiene. En av karene var kommet til sjells år og alder og mente han var gifteklar. 70-åringen fant seg et kvinnfolk som til

alt overmål var flere tiår yngre. Som seg hør og bør vart de to-tre, og den vesle familien flyttet til ei lita koiie på Kjoslevellmyra ved Bråtavolltjern. Wilhelm Svenneby, bestyrer i Mustadholleia på den tida, forteller:

«På den tida var det vanlig at folk som hadde unge, gifta seg. Så jeg foreslo for kallen at han skulle ta ut lysning for å få fortgang i saka. Det ble gjort, og lysning stod i avisa. Så gikk det noen veker, og jenta begynte å bli rundere og rundere på midten. Jeg sa det te'n at jeg trur jaggu dere sk'a ha ein unge te!

Kallen svarte: «*Det trur je au, og det sa je te kjerringa, og da begynte a' å lure hu au! Men nå er vi da heldigvis gifta!*»

«*Det er jo bare tatt ut lysning, så dere er da slettes itte gift,*» sa jeg.

«*Å fa'n, er vi itte det heller a' . Det var da for jævelig!*» sa'n.

Svenneby forteller vider at ekteparet bodde ganske kummerlig i den vesle hytta på Kjoslevellmyra. Møblementet bestod av to senger, et kjøkkenbord og noen pinnestoler. Kallen gav seg med tømmerhogsten, men fikk fortsette å bo i hytta. De to ungene hadde liten omgang med andre og var folkesky overfor fremmede. Men svære til å banne var de.

«*Je skjønner fa'n koke mi itte å unga har lært denna banninga hen?*» sa kallen.

Han hadde brenneri i bekken fra Bråtavolltjern, som renner forbi hytta. Hovedinntekta ble følgelig salg av sprit. Svenneby spurte om han ikke var redd for øvrigheta, når han solgte så åpenlyst. «*Å, nei, dom er je itte redd lell, hadde ein derifra seinest i veka var og kjøft et spann!*» var svaret. Spriten ble solgt på melkespann og toliters Norgesglass.

Vinterstid måtte brennevinet brennes inne i hytta. Kjølørøret gikk opp i et høl i taket, opp på loftet og ned igjen i et annet høl i andre enden av rommet. Spriten hans var kjent for å være av god kvalitet, og han røpet en gang at hemmeligheten var å ha ei klype salt i satsen før brenning.»

En vinter ble det avtalt at redaktør Bergo i *Bygdeposten* skulle komme inn på Holleia for å skrive en artikkel om livet i tømmerkogen. Da dagen kom, var det bitende kaldt og ufyselig, men Kjoslevellgubben var på plass og ble intervjuet av Bergo. Nei, været brydde han seg ikke noe om. Han hogg tømmer samma pokker, sa han. Nå skal det nå sies, at dette var den eneste dagen han var i tømmerkauen denne vinteren. Han satte nok heller sin lit til hjemmeproduksjonen når det kom til inntekts erverv.

Ingar Hellerud:

Furumo Sommerteater

Allerede først i 1930-årene arrangerte AIL (Arbeidernes idrettslag) fester på Furumo. Den gang stod scenen oppe ved veien. I en gammel sportsbu var det kiosksalg. Pølsene ble varmet i et gammelt, tysk feltkjøkken. Sjefen her var Anna Bottegård.

Etter krigen ble det bygd restaurant og ny scene med garderobe samt dansegulv. Dette lå tett inntil restauranten. Restauranten lå i den nordre del av bygget som står der i dag. Da restauranten ble bygd, hadde den eget kiosksalg. Ebba Jansen var sjef her de første årene. Senere var det Harda Martinsen og deretter Tordis Martinsen som var sjef. Bjarne Danielsen og Bjarne Skinstad hadde også ansvaret en stund. Samvirkelaget hadde sponset med kr. 1

000 mot at det bare skulle selges NKL-varer. Dette var nok uheldig, da folk flest brukte annen tobakk og sjokolade.

AIL ble slått sammen med Geithus IF og Modum Skiklubb i 1940 og ble til Geithus IL. Under krigen ble Furumo scene benyttet til arrangementer med toppartister. Det var idrettslagsmedlemmer som nærmest privat sto for dette. 2-3 års arrangementer skaffet overskudd på kr. 45 000 som gikk med til like mange års skolebespisning ved Stalsberg skole.

Suksessen kommer

Etter krigen var David Løver noen år primus motor for Sommerteateret. Så overtok Sverre Amundsen

Leif Juster var alltid populær på Furumo. Her er han på scenen i august 1941.

Sara Leander fra Sverige var enormt populær.

Kurt Foss og Reidar Bøe.

som leder, og det var han helt fram til slutten. David Løver, Sverre Amundsen og deres medhjelpere skal ha æren av å ha skapt Sommerteatret på Furumo. Ingen har maktet noe lignende her i distriktet. De skaffet landskjente orkestre med kjente artister og skuespillere, og det var sikkert ikke alltid så lett. Furumo lå jo «langt ut på landet». Men det skulle vise seg at stedet trakk folk. Området med store mengder godt voksne furuer gjort inntrykk. Ikke bare var det koselig med de store furutrærne. De skapte også ly om det ble litt regn.

Den gode atmosfæren gjorde sitt til at de fleste artistene kom igjen år etter år. Kanskje hadde også den gode maten betydning. Sist i 40-årene og ut i 50-årene var det ikke lenge siden landet hadde vært i krig, og det var ikke alle steder artistene fikk servering.

Arrangementene på Furumo var store, og det trengtes mange funksjonærer. Amundsen sier han ble godt hjulpet av Jan Henrik Eriksen. Og de hadde en dyktig sekretær i Wenche Hansen (f. Allard). Det var

mange bilettører opp gjennom årene. Johan Kjemperud, Godtfred Nyhus, Kåre Martinsen. Magne Martinsen, Ivar Råen, Reidar Bjerkebo, Rolf Bråten, Sigurd Dahler, Per og Gunnar Bottegård med flere gjorde en fantastisk jobb. Damegruppa, som hadde kommet i stand helt fra det første arrangement, gjorde også en fabelaktig innsats. Det er vanskelig å trekke fram noen, men navn som Grete Tandberg, Magnhild Løver, Ester Bye, Hjørdis Bye m.fl. gjorde en fantastisk jobb. De sørget for at de som ønsket å kjøpe mat og drikke fikk det de ønsket. Det var ofte fullsatt inne i restauranten om kveldene. Alle artistene og skuespillere fikk bevertning, noe de satte pris på. Det var alltid ro og orden, noe de uniformerte lensmannsbetjentene, vaktene Jon Wang og Hans Dahl, sørget for.

Arrangementene på Furumo var det ingen i Buskerud som kunne vise maken til, kanskje ingen steder utenom Oslo. Til Furumo strømmet hundrevis til dans på lørdagskveldene i sommerhalvåret. De opplevde også mye meget god underholdning. Tivoliet trakk også mange folk. Gjennom flere år hadde Rolf Kristoffersen og fruene drevet tivoliet. De var fra Krokstadelven, men de bodde på Furumo om sommeren. De siste årene drev bror Arnold tivoliet helt fram til slutt. På tivoliet kunne en vinne flotte premier på øverste hylle, ikke minst store flotte dukker og teddybjørner. Skytebane var alltid populært, spesielt for gutta, likeså boksekast.

Storhetstiden på Furumo tok nok slutt i begynnelsen av 60-åra, men det var dansefester til ut i 80-åra. I perioden etter krigen til ca. 1960 kunne Furumo Sommerteater by på artister fra gullalderen i norsk underholdning, godt spekket med artister og skuespillere i verdensformat. Mange i dag ser tilbake på tiden som de opplevde på Furumo som en minnerik tid de ikke ville unnvært.

Inntekter for Geithus IL

Furumo Sommerteater var en god inntektskilde for Geithus IL. Dette var i en tid Geithus IL var høyt oppe i fotball. I 1953 rykket laget opp i hovedserien, og inntektene fra Furumo kom godt med. Det kostet å reise til kamper, og noen form for sponsorer var ukjent den gang. Som takk fikk Sverre Amundsen og Jan Henrik Eriksen ofte være med gratis når Geithuslaget skulle til kamper rundt på Østlandet.

Artistformidlingen

Casino Non Stop Show fra Chat Noir ble et populært innslag i lørdagsunderholdningen. Det var verdensartister som var engasjert av Jens Book Jensen til sommershow i Oslo. Flere ganger om sommeren opptrådte de på Furumo etter at forestillingene i Oslo var ferdig på lørdagskvelden. Ellers var Artist Bureau i Oslo stedet Sverre Amundsen kontaktet for å få artister.

Artistene

De som er unge i dag, vil vanskelig forstå at mange verdensartister har underholdt på Furumo. Men når vi blar i gjesteboken, ser vi kremen av toppartister og revyskuespillere i Norge, samt flere utenlandske i stjerneklassen. Fra gjesteboken plukker vi ut: Åse Wentzel, Torstein Grythe med Sølvguttene, Einar Holt, Bjarne Gunders, Arve Opsahl, Bjarne Amdahl, Ivar Ruste, Reidar Andresen, Øyvind Berghs orkester, Lalla og Karsten Carlsen, Carsten Byhring, Arne Bendiksen. Fredrik Conradi, Turid Balke, Alfred Maurstad, Arnt Haugens kvartett, Anita Thallaug, Wenche Myhre, Søstrene Bjørklund, Line Hubert, Sara Leander, Pete Browns 16 manns orkester med med Rolf Kirkvaag som konferansier, Gerd og Otto Nilsen, Kjell Karlsens orkester og ikke minst The Deep River Boys. Nevnes bør også at det norske olympialag i bryting gjestet Furumo sommeren 1952. Videre kan nevnes Sølvi Wang, Guttorm Frølich's Hawaiiorkester, Oslofjords orkester med Thorleif Østereng og Kalle Engstrøm, Oslofjords orkester med bl.a. Harald Barwin og Harry Hendler, Dan Fosse, Inger Jacobsen, Kari Diesen, Ernst Diesen, Alf Blyverket, Jachie Bulov med dukken Ole, Hans Eriksens orkester, The Monkeys, Erik Diesen, Tore Pedersen, Per Asplin, Nora Brochsted, The Big Chief Band, Thorleif Østerengs orkester, Ella Peaters, Bjarne Bøe, Lyne Rolane, Pete Brown.

Jens Book Jensen gjestet Furumo mange ganger, ofte to ganger om somrene. Han elsket å komme til Furumo. En gang stoppet han med sin store, flotte Buick i Geithus sentrum og begynte å prate med noen ungdommer. Da han reiste, sa han: Dere kommer vel opp til Furumo i kveld? Book'n kunne ta en prat med alle og var utrolig populær. Leif Juster var selvsagt også blant de mest populære gjestene. Kurt Foss og Reidar Bøe, de såkalte «Radiofantomene» fra Bergen, var alltid velkomne på Furumo

Crazykomikeren Bror Mauritz Hansen var umåtelig populær. Han var en mester til å imitere utenlandske radiostasjoner. Mange opplevde på Furumo for første gang Rolf Just Nilsen, som er den mest allsidige gjøgler vi har hatt, en parodiens mester. Han var også en unik revy- og komedieskuespiller og sjeldent god sanger.

Når Olav Werner, Geithus' store sønn, gjestet Furumo, møtte bygdefolket opp, han hadde barndoms-hjemmet like ved. En annen lokal artist var Arild Formoe. Han var opprinnelig fra Vestre Spone, ikke langt fra Furumo. Han debuterte i NRK i ung alder, og var i flere år av de beste trekkspillere i landet. Han komponerte mange melodier, bl.a. «Furumovalsen» og gjestet flere ganger Furumo med sin kvartett «Rytmen».

Den enkeltartist som samlet flest tilhørere, var nok Alf Prøysen. Utrolig mange bygdefolk kom for å høre på ham. Det fortelles at han spilte på tivoliet for å vinne ei dukke til datteren Elin. Dessverre vant

Alf Prøysen var en av dem som trakk flest folk til Furumo.

han ingen dukke. Men han fikk kjøpt ei dukke. Og ut fra dette besøket på Furumo skrev Prøysen visa «Teddybjørnen».

Furumo var et fantastisk sted

Furumo var møtestedet for festglade ungdommer i mange år. Ja, ikke bare for de unge, også for godt voksne. Her tok mange gutter sine første drag av en sigarett eller fikk sin første dram, for det var nok en aller annen som hadde ei «lerke» på innerlomma. Vi så sjelden ei jente tok et drag av en sigarett eller en slurk av ei lommelerke den gang. Men det var lørdagskveld, og søndagen kunne en sove ut. Mandag var det skole eller arbeid som ventet. Folk likte seg på dette flotte stedet, som kan minne litt om folkeparkene vi ser i Sverige i dag. Her kunne forelskede par rusle på de myke skogstiene innover moene i de lange lyse sommernetene. Men også høstkveldene når mørket begynte å komme, hadde sin sjarm. Jeg tror alle som opplevde Furumo Sommerteater, publikum eller de som underholdt, opplevde en tid som aldri blir glemt.

Hvordan kom folk fram til Furumo?

Det var ikke mange som hadde biler sist i 40-åra og utover i 50-åra. Men folk kom fra Sigdal, Ringerike, Eiker og selvsagt Modum. Men også fra Drammen. Mange som kom med jernbanen, gikk fra Geithus stasjon, noen tok drosje. Noen gikk om Bråtabakken, andre gikk opp den bratte sandbakken som kom opp der friidrettsbanen ligger i dag. Alle veier og stier førte folk til Furumo. Mange kom på tråsykkel. «Sleng deg på stonga, så skal vi aka,» sang Alf Prøysen.

Bjarne Gunders med den noe spesielle hatten, var en mester til å spille xylofon, og var en dyktig komiker.

Og det var nok noen som kom fram på den måten. Fra midten av 50-åra hadde mange ungdommer motorsykler, 125 kubikk. Når en fylte 16 år, kunne en ta førerkort. De mer voksne hadde større motorsykkel. Og bakpå syklene satt ofte ei «eksosrype». Privatbiler var det ikke mange av før ca. 1960. De som kjørte drosje fra Åmot, Geithus eller Vikersund, hadde nok å gjøre den kvelden. 91-årige Arnt Solheim i Geithus husker godt disse travle lørdagskveldene. Det å overvære underholdningen på Furumo ble det aldri tid til for han. På ærverdige Sverdrup Hospits i Geithus var det på Furumo-kveldene godt besøk. Her var det nok noen som «varmet opp» før de tok bena fatt opp til Furumo.

Hvorfor var det så populært å komme til Furumo?

Som før nevnt, var det topp artister fra Oslo for det meste. Vårt inntrykk var at disse stod i kø for å komme til Furumo for å spille til dans eller underholde. Det å få så mange celebre gjester langt ut på bondelandet var jo helt fantastisk. Slikt var ikke vanlig den gang. Furumo fikk snart et meget godt renommé og ble godt kjent blant landets artister. Flere kom igjen år etter år.

Hilsener fra artistene i gjesteboken:

Med takk for hyggelig vertskap og god spekeskinke, gleder jeg meg til at komme tilbake. 2.juli 1949, Aage Braarud

Jeg slutter meg helt til Åge Braaruds uttalelse, men han glemte fenalåret! Kl. 0,03 natt: Himmlens sluser har åpnet seg, og «alle kvinner i gråt seg fjerner». Men neste gang skinner vel sola? Bjarne Amdahl

Vi takker for det hyggelige engasjement, og den gode service som er vist oss her på Furumoen, lørdag den 28. mai 1949. Ærbødigt Silver Star (Ekvilibristene)

Tusen takk for det strålende arrangement for oss 2. pinsedag 1949. For Sølvгутtene. Thorstein Grythe

En aldri så liten hilsen. Fra Arve Opsahl. 9. juli 1949

En liten hilsen til GIL og Furumo Sommerteater med takk for hyggelig samvær og på gjensyn. 9. juli 1949. Olav Werner

Til Geithus Idrettslag og Furumo Sommerteater. Jeg sender de beste ønsker. Med hilsen og takk for behagelig samvær. 16.7.1949. Ivar Ruste

De beste hilsener til Furumo Sommerteater. Geithus 16.7.1949. Romeriksgutta

With many thanks and great luck to you all. Yours very sincerely. 4 Angels 3/9-49

«Rytmen» har den glede å spille ved Furumo Sommer-teater lørdag den 20. og søndag den 21. mai. 1950. «Rytmen» takker med dette for arrangementet. Arild Formoe, Arvid Gunnerud, Gunvald Winåsen, Jon Tolpinrud

En hjertelig takk for samværet med alle tiders idrettsforening på alle tiders friluftsteater. Vel møtt igjen! Alf Prøysen

Takk for en hyggelig aften. 11.6.1950. Øyvind Berghs orkester

Å opptre i det fri er hyggelig må jeg si. Og her på Furumo er det så hyggelig, så det er ikke til å tro. 24.6.1950. Bjarne Gunders

En hjertelig hilsen og takk for mig. Her var det hyggelig å være. 8.7.1950. Lalla Carlsen. Enig med min bedre viv. Carsten Carlsen

Geithus 23/7-50. The very best Wishes from The 2 Montgommerys

Hvis dere en dag er sur i krukken, saa tænk paa Charlie med Næsen og Dukken. Hilsen og paa gjensyn fra Bugtaler Charlie Mor, Danmark

Og hjælper det ikke med Charlie og Dukken, tenk ikke på Nesen, men ty til krukken. Vennlig hilsen Carsten Byring. 19/8-50

Takk for i aften!! G. Frølichs Hawaiiorkester 9/9-50. Guttorm Frølich, Oscar Skau, Thorleif Østereng, E. Dahlgren, Kalle Engstrøm, Einar Hoff, K. Mele, F. Austin.

Det er langt fra bøljan blå til Furumoens scene. Vi finner nok veien igjen, skulle vi mene. St.Hansaften 1951.Oslofjords orkester. Alf Søgaard, Kjell R. Haugen, sang, Harald Barwin klarinett og blikkfløite, Harry Handler m.fl.

Tusen takk for en riktig hyggelig kveld. Hyggelig hilsen fra Walters trio. Benny, Walter, Harry. 30.6.51

Stakkars mig, store Kari Diesen, hadde ingen til å spille for mig til visen. Reiste over moen til Modum Bad. Traff Amund Raknerud så blid og glad. Selvfølgelig blir jeg med dig til Furumo. Publikum huia og lo. Glad blir jeg da, det kan du tro. Ergo blir enden på visen, her liker jeg mig, Kari Diesen. 1951

Alle gode ting er tre, la oss håpe på det! Takk for gang nr. 2. Hilsen Thorleif Østerengs Ensemble. Kjell R. Haugen, Thorleif Østereng, Haakon Brun, Guttorm Frølich, Leif Bolin

Takk for hyggelig behandling søndag 2. juni 52. Akres trio. Ottar E. Akre

En deilig kveld. 14. juni 1952.»SLAGERPARADEN». Jens Book Jensen, Inger Jacobsen, Jackie Bulov (hennes mann og buktaler), Kurt Foss, Alf Blyverket, Elvis Christensen

Atter er vi her. «Klubben liker oss», å det gjør publikum også. Det er vel «susen» som gjør det. Vi er alle i godt humør og spillergleden har vi her på Furumo. Geithus 25/7-52. Hans Erichsens orkester, Aage Hansen, Roger Normann Hoff

Denne gang kom jeg i alle fall med musikk. Det var ikke dårlig vell. En hilsen til Idrettslaget jeg samtidig sender. Geithus 25/7-52. Ivar Ruste

Vi ønsker Furumo Sommer-teater Lykke og Alt Godt, alltid god Forretning og fint Vejr. med Hilsen Ellon og Tamar. Hans og Tamara. Vi var her i August 1952. (Balancekunstnere)

Lørdag 6/6-53. Takk for denne gang! The Monn Keys. Erik Diesen, Egil Monn Iversen, Oddvar S. Sørensen, Sølvi Vang, Fredrik Conradi, Per Asplin, Nora Brockstedt

Lørdag 13/6-1953. Vi har vært her. Vi også!!! The Big Chief Jazz Band. Eivind H.Solberg, Svein Sundby, Bjørn Pedersen, Per K. Lund, Øystein Lund, Einar Helgeby, Gulbrand Asphheim

Med takk for en hyggelig aften i Gjeithus og med håp om gjensyn neste sesong fra «Leiv Flisnes ballroom ensemble». Furumo 19. sept. 1953. Scott Lunde, O. Henning, Leiv Flisnes m.fl. «Vi skulle gjerne stått på hodet for å komme tilbake.»

Thorleif Østerengs Jass-ensemble takker for seg. Og hilser fra alle som kommer etter. Alle bandets medlemmer skrev under. Thorleif Østereng 21.8.54

Sommerparaden: Her er vi igjen! med Inger Jacobsen m.fl. Takk for en hyggelig kveld. Inger Jacobsen

Den 24.7-54 på Furumo, og der var ingen sno. Folk de bare lo. Mange hilsener og takk for meg. Bjarne Bø

Med takk for siste og denne gang. Det er alltid hyggelig å komme her. Pas adieu mais au revoir. Line Hubert 15. mai 1955

Inger Jacobsen presenterer Sommerparaden: Her er vi igjen. Bror Mauritz Hansen (stadig like gal), Jackie Bulov (buktaler) m.fl. Takk for en hyggelig kveld. Inger Jacobsen

Så varmt var det aldri før!! 9.7.55 Jens Book Jensen, Enig! Lalla Carlsen, Sølvi Wang, Nora Brockstedt, Egil Moon Iversen, Arne Bendiksen, Per Asplin, Rolf Just Nilsen

Søndag 14/8-55.Tusen takk for denne gang! Med hilsen Anita Thallaug

En takk til dem som ydet så vi fikk til føa (maten). Arnstein Johansen

Med vennlig hilsen og takk for denne gang. Et hyggelig sted å spille. Toralf Tollefsen.

Vi kommer for 2. gang i år i «Bookns tegn» blide fjes og ikke spor av regn!! 4. aug. 56. hilsen Jens Book Jensen

En hjertelig hilsen fra Rolf Just Nilsen. Og masse hilsener fra andre som deltok. Tusen hilsener fra søstrene Bjørklund

Quartet. O. Wilson, Cabb Gimgard, C.Wright.

Furumo sommerteater 1. pinsedag 1957 i regnvær. Beste hilsen Alfred Maurstad

Sommerparaden 1957: Dans på brygga. Tusen takk for denne gang. Hilsen Inger Jacobsen

Arnt Haugen med sin kvartett: I kveld er vi på Furumo for 10. gang, så det er på tide at vi hilser på» i denne boken. Her er det alltid like hyggelig så vi håper på ennu flere anledninger til å gjeste

Furumo Sommerteater. Furumo 29.6.57 Arnt Haugen

Tango for «en». Takk for i aften. Bror Mauritz Hansen, 29. juni 1957

Juli 28., i 1957. Hyggelig å være på gode gamle Furumo igjen. Jens Book Jensen, Carsten Klouman, Torhild Lindal, Turid Bakke, Arvid Nilssen, Rolf Just Nilsen, Anita Thallaug, Johnny Brudvik, Gunner Johansen

Ellef Knudsens Turne. Takker for en hyggelig stund. Ellef Knudsen, Søstrene Astrid, Sigrund, Bjørg og Laila Bjørklund

Bookns revy sier atter takk for seg. En hyggelig sommerkveld. 5.7.-58

Egil Huges kvintett tackar för en trevlig kvall, och hoppas på ett återseende. Geithus 12.7-58. Egil Hauge, Kay Ahre, Anders Johansson m.fl.

Hjertelig takk for hyggelig møte på Furumo, den 18/6.60. Vidar Sandbek

Halfdan Hegtun takker for seg. 30. juli 1960

Sesongslutt 10/9-1960. DIXIE BAND

Hyggelig at vi var på Furumo akkurat den dagen værgudene i ren forglemmelse lot det være godvær på denne dagen i 1960, nærmere fiksert 3. september. Gerd og Otto

The Jan Rohde show 29.7.1961. Hilsener fra alle i showet

Best wishes and Lycka til fra The Deep River Boys. 2. september 1961. Al Bishop og de andre i gruppen

Dette var bare et lite utsnitt av alle som gjestet Furumo Sommerteater, og som skrev sitt navn i Furumo Sommerteaters gjestebok fra 1949 til 1961. Skulle vi tatt med alle orkestrene, artistene og skue-

The Deep River Boys var en populær gruppe som gjestet Furumo.

spillerne, norske som utenlandske, kunne det vært skrevet en bok. I gjesteboken er det personlige hilser fra alle gledesprederne som besøkte Furumo. Her er også et stort utvalg av bilder av artistene.

Bjarne Hansen (Guldaker)

Ser vi bort fra alle de kjente skuespillere og artister som besøkte Furumo Sommerteater, var det en person de fleste husker bedre enn andre fra denne tiden, og det var Bjarne Hansen (Guldaker). Til daglig jobbet han som visergutt på Ihlen Pleiehjem og seinere Modumheimen. Der gikk han ærend til postkontoret, til skomaker, til apoteket osv. Han hadde ofte med

seg en drakjerre med vimpler og bilhorn påmontert. Som oftest når han traff folk, ble det prat om fotball. Det var vel ikke en gang han skoffet sin «jobb» på Furumo i gjennom alle disse årene. Den bestod i å passe på bilen til Book'n. Når Book'n ankom Furumo, vanket det blomsterbukett fra Bjarne. Og som den rause person Book'n var, var det ikke få ganger Bjarne sammen med Furumos leder Sverre Amundsen ble invitert til «Book'ns»revyer i Oslo. Som avslutning på historien om Furumo Sommerteater gjengir jeg Olav Werners dikt om denne personen, som de fleste av oss ble kjent med.

Han Bjarne

*I hjembygda vår, på Modum, vi hadde en artig kar.
De fleste sa han var «smårar», det var kanskje det han var.*

*Men det var nok slett ikke hans skyld, en ulykke som liten gutt,
satte evner tilbake, med lærdommen ble det slutt.*

*Men Bjarne fikk noe i eie, som ikke blir alle til del.
Han lærte seg: «Vær glad i andre», det fylte hans kropp og sjel.*

*På skolen kom han til «første», men da var det også slutt.
De fleste gutta i grenda, gikk vel sammen med Bjarne som gutt.*

*Han var aldri kledd som oss andre, for fillene hang og slang.
Han hadde søsken, Bjarne, det ble aldri no' nytt te han.*

*Og møtte du Bjarne på veien, da møtte vi «godheten» selv,
for ingen kunne vel smile som han, ifra morran te kvell.*

*Hva var det som alltid gjorde, han bestandig var snill og go.
Jeg tror jeg har funnet ordet: Han husket sin barnetro.*

*«Du skal alltid være mot andre, slik du vil andre skal være mot deg».
Jeg tror det var slik han tenkte, der han vandret på livets vei.*

*Han var bare go, han Bjarne. I han var det aldri svik.
Vi takker deg, Gud for Bjarne, at du skapte han akkurat slik.*

*Av Bjarne vi alle kan lære, at hat fører aldri frem.
Din neste du høyt skal ære, da finner du veien hjem.*

*Ja, nå er Bjarne borte. Hans plass er blitt tom og stor.
Men der hvor Bjarne sitter, er øverst ved Herrens bord.*

KILDER:
Jan Henrik Eriksen
Sverre Amundsen
Protokollen for Furumo Sommerteater

Festtelegram, samt spøkefulle sådanne

Før i tiden var det vanlig å sende festtelegram ved alle anledninger. Televerket hadde forskjellige typer blanketter som ble fylte ut og sendt ut når du ringte inn teksten. I de fleste selskap, det være seg dåp, konfirmasjon, bryllup, bursdager, var det alltid en sekvens med opplesing av innkomne telegrammer. I min egen konfirmasjon høsten 1950 fikk jeg ca 100 telegram fra venner og bekjente av familien. Disse telegrammene har jeg for øvrig fått bundet inn til en bok Den er det hyggelig å lese i og minnes tidligere tider og gamle venner, men disse har naturlig nok mest privat interesse.

På fester på lokalet var det vanlig at en person fabrikkerte og leste opp telegram som angivelig hadde kommet inn. Dette var mer som en morsom underholdning, der telegrammet hadde humor og en del sleivspark til lokale forhold og begivenheter.

Min far, Hans P. Fure, var en av disse underholderne som fabrikkerte slike telegram, som bl.a. ble lest på ved fester på lokalet Fjordvåg på Østmodum. Disse kan ha litt mer allmenn interesse. Vi skal se på en del slike telegram:

Til Østmodum ungdomslags jubileumsfest:

Gratulerer! Diplomaten ble dessverre så krøllet under galamiddagen hos Hans Majestet forrige mandag, at jeg må renonsere på den fornøyelse å komme på Fjordvåg i aften.

Johan Nygårdsvoold, statsminister

Enda en til fra samme fest:

Gratulerer! Må dessverre utebli fra jubileumsfesten. Derimot kan dere gjøre sikker regning med at vi kommer til å tøye 70-meteren når dere innvier deres nye skibakke, som jo skal være av internasjonale dimensjoner.

Kåre Wahlberg, Sverre Kollerud, Hans Vinjarengen

Modum formannskap og herredsstyre samlet til møte sender herved sin ærbødigste gratulasjon. For øvrig vil vi samtidig få opplyse at vii utlover en større dusør for pågripelse og tilbakebringelse av det kommunale selostyre, da dette har vært savnet i lang tid.

O. A. Bråthen, ordfører

Fra Modum lensmannskontor:

Å holde Østmodumsveien i farbar stand er i alminnelighet et sørgelig kapittel. Da vi gjerne ønsker oss fritatt for ethvert bryderi og annet hermed, tillater vi oss å foreslå at enhver østmoing anskaffer seg sitt private fly, hvorved både avstandene og snøhindringene oppheves.

Gundhus og Stang

Så noen som ble lest opp under en fest i Saueavlslaget.

Blindern 18. mars. Lørdagsmelding fra Meteorologisk institutt:

Lavtrykket som sist natt avga sånn passe med nedbør på Østmodum og noe tilsvarende på Øvre Eiker, har fortsatt videre og går sannsynligvis i oppløsning over Sjøstad husmorskole. En kjøligere værtype ser ut til å ville beherske Østmodum de kommende døgn, og det er mulig at temperaturene kan bli så lave at det fryser mellom mann og kjerring. Vest for Langfjellene er det oppstått et lavtrykk som antakelig er under full utvikling. Lavtrykket går rett østover med en hastighet som veterinær Grylling vanskelig kan hamle opp med. Kl 21.30 antas lavtrykket å befinne seg vest for Drolsum og Jaren og vil således nå Fjordvåg og omegn umiddelbart etterpå. På turen over Tyriffjorden vil lavtrykket avgi reinspikka regn, men på selve Fjordvåg kommer nedbøren dels som sukkervann og dels som solo. På morgensiden vil lavtrykket spakne noe, men situasjonen vil fremdeles bli noe omtåket.

Erling Frogner, meteorolog.

Stortingsbygningen, Oslo:

Vi som innbiller oss at vi strever med sammenslåing av Senterpartiet, Venstre og Kristelig folkeparti, har all grunn til å ta lærdom av sauene. Sauen er jo vennligsinnet, selskapielig og opptrer nesten bestandig i flokk. Vi gjør det nemlig ikke. Rett som det er gir den ene av oss den andre en skomp så han havner langt utenfor samarbeidsveien. Den som morer seg da, er Gerhardsen.

Per Borten, Bent Røiseland, Erling Vikborg.

Helsedirektoratet, Oslo:

I kraft av mitt embete som helsedirektør beordres herved alle klokke i Norge, unntatt kirkeklokkene, til å stilles fram en time fra førstkommande midnatt. Videre er værgudene pålagt å kontakte sola, da jo denne kombinasjonen vil frem-skynde et tropeklime i den grad at allerede førstkommande onsdag kan husmødrene gå i gang med å spavende hagesengene. Videre er det meningen å sende vårt raskeste stafettlag med Hallgeir Brenden som ankermann nedover til Middelhavslandene for å få trekkfuglene til å gjøre seg klare. Ved hjelp av alle disse kombinasjoner vil den nye sommertid skape en Floridatemperatur som får uendelig betydning for Norge, ikke minst for landbruket. Den norske bonde vil heretter kunne høste poteter, gulrøtter og Herta-bygg to ganger i året. Melkemengden vil tidobles, samtidig som melkens fettinnhold vil stige til uanedede høyder. Kostholdet i de tusen hjem blir så rikt på vitaminer at husstandens medlemmer kan klare seg med mat en

TELEGRAFVERKET

gang om dagen. De milevide Solørskogene som grenser til Sverige, vil få internasjonal berømmelse, da det her opprettes reservater hvor giraffer, esler og zebraer kan gresse side om side. I Troms og Finnmark vil man allerede om to år kunne høste appelsiner og bananer.

Karl Evang

Så til slutt et telegram som ikke er tilegnet noen; muligens stammer det fra en bondelagsfest på Meierisalen:

Fra Vikersund meldes:

I Modum herredsstyres siste møte behandledes som første sak forholdet mellom Modum kommune og Drolsum vannverk. Da det råder enighet om at det bør bestå et visst kompisforhold mellom de folkevalgte og de ulike stedene i bygda, og da man også innser at innbyggerne i Øderud og på Drolsum har et krav på imøtekommenhet, fattes følgende vedtak: Ute i Tyrifjorden, midtveis mellom Drolsumlandet og Furetangen, reises et vanntårn som blir 560 meter høyt, altså 240 meter høyere enn Eiffeltårnet.

Tårnets indre består av et uhyre komplisert nett av tykke rørledninger, som ved et sinnrikt system fører vannet opp i tårnets øvre regioner. Her opp er disse rør til-koplet lignende rør som legges på fjordbunnen og går inntil strandbredden ved Drolsum. Herfra legges rørene i frostfri dybde og fortsetter oppover til høyeste punkt i Øderudgrenda. Her er stasjonert et hypermoderne fordelingsystem som fører vann til alle husstander i området. Vanntårnet i fjorden lages av stål og betong og blir 250 meter langt og har tilsvarende bredde. Når tårntaket får slike dimensjoner, mener en at det skal tjene som landingsplass for helikoptere. Herredsstyret regner nemlig med at det bare er et tidsspørsmål når tømmertransporten fra skogene vil foregå med slike maskiner. Etermiddagsmøtet i herredsstyret gikk med til å drøfte de byggeutgifter Drolsumprosjektet vil medføre. Det rådde til slutt full enighet om at kommunen garanterer for tredjeparten av eventuelt lånebeløp, i det man går ut fra at et fullt ferdig anlegg vil bli en turistattraksjon av sånt format at det etter hvert finansierer seg selv.

Da vedtaket ble kjent på Drolsum, gjorde veioppsynsmann Øderud et durabelig rundkast av bare glede.

StoraEnso –

Finsk/svensk treforedlingsgigant med aner på Modum

Hans Gutzeit og Norskesaga

I begynnelsen av 1820-årene kom den unge Friedrich Wilhelm Gutzeit (1802-1871) til Norge fra Königsberg i Øst-Preussen. Nøyaktig når vet man ikke, men korrespondanse som finnes i Modums Blaafarveværks arkiver, tyder på at han kom til Fossum Gård ved Haugfoss 31. desember 1823. Slik det fremgår av Værkets papirer, kom han i følge med sin eldre halvbror, Jacob Benjamin Wegner (1795-1864), som var direktør ved Blaafarveværket. Wegner hadde nå tilbrakt en tid i Hamburg.

Muligens var det slik at Gutzeit kan ha blitt forespeilet utsikter til en stilling ved Blaafarveværket, men ettersom han ikke figurerer på Værkets lønningslister, må vi gå ut fra at dette ikke ble noe av. Imidlertid vet man at Gutzeit var Wegners stedfortreder i perioden april til september 1826 da Wegner på nytt oppholdt seg i utlandet. Det heter at i denne perioden hadde Wilhelm Gutzeit vide fullmakter til å handle på Blaafarveværkets vegne. På bakgrunn av dette, kan det jo faktisk være så enkelt som at

tiden på Modum rett og slett var en læretid for unge Gutzeit – med halvbroren som læremester. Men dette kan egentlig ikke bli annet enn spekulasjoner.

Nåvel – etter å ha tilbrakt en tid på Modum, kanskje som sin halvbrors læregutt, slo Wilhelm Gutzeit seg ned i Drammen. Der startet han firmaet W. Gutzeit & Co. som engasjerte seg i trelasthandel. Helt sikkert hadde han under oppholdet på Modum skaffet seg kontakter i Drammen. Man kan dessuten tenke seg at etableringen fant sted med en smule bistand fra halvbroren, som også hadde en del kontakter i Drammen. Drammen var i første halvdel av 1800-tallet landets ledende «plankeby». Foruten at han startet sitt eget firma, var Gutzeit grunnleggeren og den første formannen for Drammens Handelsstands Forening.

I 1828 giftet Wilhelm Gutzeit seg med Dorothea Gurine Holst. Blant ekteparet Gutzeits fem barn finner vi sønnen Hans. Hans Andreas Melhuus Gutzeit ble født i Drammen 17. juli 1836. Mellomnavnet Melhuus hadde han etter en tante på morsiden. Etter avsluttet skolegang dro Hans Gutzeit til sjøs. Det heter at sjølivet satte sitt preg på ham, og senere i livet var det mange som kom til å sammenligne denne store, grovbygde mannen med en seilskuteskipper.

I året 1858 – 22 år gammel – ble Hans Gutzeit kalt hjem av faren. Etter hjemkomsten gikk han med i firmaet W. Gutzeit & Co., og året etter giftet han seg med Anette Sophie Olsen – datter av banksjef Erik Olsen. Da Hans Gutzeit ble kalt hjem fra sjøen, var faren i ferd med å realisere planer han hadde arbeidet med en tid – nemlig å flytte virksomheten fra Drammen til Fredrikstad. Det var en rekke grunner til at Wilhelm Gutzeit ønsket å flytte. For å gjøre det litt enkelt, var det slik at det var begynt å bli mangel på tømmer i egnede dimensjoner i skogene langs Drammensvassdraget. Dette førte til øket konkurranse om tømmeret – noe som igjen ga utslag i økte tømmerpriser. Ved å flytte til Fredrikstad fikk man adgang til de umåtelige skogressursene langs Glomma – med egnede dimensjoner til behagelige priser.

Hans Gutzeit fikk en god start i Fredrikstad, men han innså tidlig at selv om tømmerressursene langs Glomma var store, var de ikke uutømmelige, og at mulighetene for videre vekst og utvikling basert på disse ressursene således ville være begrenset. Dette

Hans Gutzeit

skulle vise seg å være en riktig vurdering ettersom det i tiden som fulgte ble en veldig tilstrømming av sagbruksfolk til distriktet. I 1870 var det tre sagbruk og et høvleri innenfor bygrensen i Fredrikstad, og seks sagbruk og fem høvlerier like utenfor. Samme året skaffet Gutzeits Seiersborg Sagbrug & Høvleri arbeid til 183 mann – inkludert sju formenn og bestyrere.

På denne tiden var ryktene for alvor tatt til å svirre om de store mulighetene i Finland. Også Hans Gutzeit vendte nå blikket østover, og begynte sonderinger på andre siden av Østersjøen.

Den 26. februar 1871 døde Wilhelm Gutzeit, og fra 1. januar 1872 overdro enkefru Gutzeit firmaet til sønnen Hans. Det heter at Hans Gutzeit brukte en sommer på å reise rundt i det sørlige Finland og studere forholdene – uten at det har vært antydning noe årstall for dette, men det er overveiende sannsynlig at reisen fant sted sommeren 1871. Han hadde allerede i noen tid hatt et visst samarbeid med nordmannen Lars Bredesen etter at denne kom til Finland i 1870. For igjen å gjøre det litt enkelt, var vurderingene Hans Gutzeit la til grunn for å flytte virksomheten til Finland de samme som faren hadde lagt til grunn ved flyttingen fra Drammen til Fredrikstad.

Etter grundige forberedelser både i Norge og Finland sendte Hans Gutzeit våren 1872 to skip fra Fredrikstad med kurs for Kotka. Skipene var lastet med et komplett sagbruk fra Myrens Værksted, samt 60-70 norske fagfolk som skulle bygge og senere drive anlegget. Det hersket ville tilstander i Kotka på denne tiden, slik at det å være selvhjulpen var viktig.

Etter en meget strabasjøs reise ankom han Kotka 25. mai 1872, og kunne straks gå i gang med montering av anlegget, som ganske snart ble kjent som Norjan Saha (Norskesaga). Den norske saga i Kotka kom i drift i november 1872, og her er vi fremme ved starten på det etter hvert så mektige konsernet Enso-Gutzeit.

Starten på Gutzeits virksomhet i Finland ble ikke på noen måte så god som ved etableringen i Fredrikstad. Hans Gutzeit var utvilsomt en fremragende fagmann, men muligens ikke fullt så fremragende forretningsmann. Han var en gründer og optimist, og kan hende gikk han for fort frem. Da «Sågdöden» satte inn – i 1875 – kom Gutzeit i vanskeligheter. Det var nødvendig med mer kapital, og man kom frem til en løsning med en gruppe investorer fra Kristiania med firmaet Ludvigsen & Schelderup i spissen. Men dette var ikke tilstrekkelig. Konjunktorene var dårlige, og i årene 1877-1880 gikk selskapet med underskudd. Dette medførte at firmaet W. Gutzeit & Co. sommeren 1880 var kommet i en slik stilling at aksjonærene egentlig ønsket å avvikle det hele. Samtidig var Hans Gutzeit kommet i personlig gjeld til selskapet, og i november 1880 trådte han tilbake etter at man var kommet til en minnelig ordning med de øvrige aksjonærene. Og firmaet W. Gutzeit & Co.

ble loset gjennom krisen av Kristiania-gruppen, som hadde både solid økonomi og tilstrekkelig kapital.

Etter at han trakk seg ut av selskapet, flyttet Hans Gutzeit med familien til Paris, der han i 20 år virket som agent for firmaet han hadde grunnlagt. Familien hadde for øvrig ikke flyttet med til Kotka, men hele tiden vært bosatt i Norge.

Det kan ikke ha vært lett for Hans Gutzeit å forlate firmaet han hadde startet og brukt mesteparten av sin arbeidskraft på å utvikle. Samtidig må det ha gledet ham på hans gamle dager å se at firmaet ble utviklet videre under ledelse av drammenseren Alexander Gullichsen, og at navnet Gutzeit ble holdt i hevd.

Under Gullichsens ledelse ekspanderte W. Gutzeit & Co. voldsomt – først og fremst ved oppkjøp av skog og andre trelastbedrifter.

Hans Gutzeit flyttet hjem til Norge i 1902 og bosatte seg på Lysaker utenfor Oslo. Der døde han 2. januar 1919. Han ble begravd på familiens gravsted på Bragernes Kirkegård i Drammen.

På grunn av sterk tysk innflytelse i Finland etter første verdenskrig ønsket de norske aksjonærene å selge, og i februar 1919 overtok den finske staten samtlige aksjer i Aktiebolaget W. Gutzeit & Co. Firmanavnet ble i 1928 forandret til Aktiebolaget Enso-Gutzeit. Oppbyggingen og utviklingen av Enso-Gutzeit-konsernet var den største industrisatsingen i Finland før Nokia kom på 1990-tallet.

Carl Herman Jonsson og Domnarvets Pappersbruk

Den 25. juli 1891 kom en annen ung mann til Modum. Han var svensk, het Carl Herman Jonsson og var født 28. mai 1865 i Gertorp i Essunga Kommun i Västergötland. Etter studier på Chalmers Tekniska Högskola i Göteborg kom han til Wargöns Pappersbruk utenfor Trollhättan som «Opsynsmand». På Wargön avanserte han til papirmester og underingeniør før han sommeren 1891 reiste til Norge og ble ansatt som papirmester på Drammenselvns Papirfabrikker på Geithus – bare 26 år gammel. Etter at fabrikkens bestyrer – Carl Ludvig Bergquist – døde i januar 1892, avanserte han til fabrikkbestyrer.

Da den nye papirmesteren ble ansatt, var det ikke mer enn et halvt års tid siden fabrikkene var kommet i drift igjen etter en brannkatastrofe på høstkanten 1889. Man slet ennå med en del barnesykkdommer på det nye maskineriet,

Carl Herman Jonsson på Drammenselven, 1892.

Carl Herman Jonsson i Kvarnsveden ca. 1910.

samtidig som ledelsen hadde tatt opp igjen arbeidet med planer for en ny papir-maskin.

Planene for den nye papirmaskinen var egentlig kommet på bordet før brannen i 1889, men brannen – og arbeidet med gjenoppbyggingen etter denne – bevirket at planene måtte legges til side. Det er intet som tyder på at Jonsson engasjerte seg synderlig i planene for den nye papirmaskinen til å begynne med. Han hadde sikkert nok å henge fingrene i med å holde fabrikken i gang. Men etter at fabrikkens direksjon i uken mellom den 14. og den 21. januar 1896 var blitt kontaktet av Lorentzen & Wettre i Drammen, ble Jonsson med for fullt. Den 21. januar 1896 ble det nemlig avholdt et direksjonsmøte i Drammen, og på dette møtet deltok Jonsson. Vi blar litt i Direksjonsprotokollen og finner følgende:

«Aar 1896, den 21. Januar afholdtes Direktionsmøde i Drammen, hvor Disponenten Bie og Fabrikbestyreren Jonsson ogsaa var tilstede i Mødet. Fra Firmaet Lorentzen & Wettre var man gjort kjendt med at et Amerikansk Firma «The Pusey & Jones Company» leverer Papir-maskiner hvormed opnaaes en hidtil ukjendt Hastighed - ligetil 490 Fod pr. Minut - og i denne Anledning besluttede man efter Opfordring af Lorentzen & Wettre som Agenter for nævnte Firma at Fabrikbestyrer Jonsson, som dertil erklærede sig villig reiser over til Amerika forat anstille nødvendige Forundersøgelser i Sagens Anledning. Naar han afreiser herfra i den nærmeste Fremtid vil han i

New York støde sammen med Lorentzen & Wettres Agent - Ingeniør Larsen, som har ordre fra sit Firma til at yde ham den Hjelp og Veiledning som han tiltrenger.»

Bestyrer Carl Herman Jonsson la ut på sin reise den 30. januar 1896. I New York City møtte han, som avtalt, ingeniør Petter Larsen fra A/S Lorentzen & Wettre. Og sammen med ham tilbrakte Jonsson tre uker i Amerika, der han besøkte flere store tresliperier og papirfabrikker.

Han var tilbake på Geithus den 24. mars, men ved hjemkomsten var han syk og måtte holde sengen en tid. Derfor drøyde det til den 13. april før han kunne presentere en skriftlig reiseberetning.

Samtidig som bestyrer Jonsson fremla sin reiseberetning, ble det også lagt frem en vurdering av hele prosjektet som var foretatt av Jonsson i samarbeide med disponent Hans Bie. Man konkluderte med at det beste for fabrikken på lengre sikt, ville være å anskaffe en hurtigløpende, amerikansk papirmaskin selv om denne ville bli over dobbelt så dyr som en mindre, europeisk maskin. Overslag viste at mens et fullt ferdig anlegg med en europeisk maskin bare ville kreve en investering på kr. 108.000,-, ville et anlegg med den amerikanske maskinen beløpe seg til kr. 233.000,-.

Men direksjonsformann Jørgen Meinich lot seg ikke imponere. Meinich, som nå var 76 år gammel, hadde tidligere vært den største pådriveren for utvidelse og modernisering på Drammenselven. Han gikk imot prosjektet med den amerikanske papirmaskinen i det han mente at overslagene var preget av usikkerhet, og at prosjektet innebar en altfor stor økonomisk risiko. Meinich drev i denne tiden det vi i dag ville kalle en intens lobbyvirksomhet for å få med seg aksjonærene og resten av direksjonen på sitt standpunkt.

Direksjonsmedlemmene Harald Heiberg og Erland Kiøsterud hadde tidligere vært skeptiske til prosjektet. Men under forutsetning av at det hele kunne finansieres ved en utvidelse av aksjekapitalen, gjorde disse nå kuvending og sluttet seg til prosjektet på bakgrunn av Jonsson og Bies innstilling.

Dermed var det gjort. Den amerikanske papirmaskinen ble bestilt den 2. juni 1896 og ble satt i drift den 24. mai 1897. Tanken på at den skulle komme til å holde det gående i nesten 105 år streifet neppe herrene som anskaffet den.

Da den nye papirmaskinen stod klar til oppstart, og Drammenselven hadde Nordens største og mest moderne papirmaskin, skulle man tro at bestyrer Jonsson – fabrikkens tekniske sjef – ville høste anerkjennelse. Men nei, slik gikk det ikke. Det viste seg nemlig ganske snart etter oppstarten at fabrikkens sentralsystem av turbiner og akselledninger var altfor svakt til at man fikk utnyttet den nye maskinens produksjonspotensial. Maskinen var beregnet for en produksjonshastighet på 400 fot (122 meter) i

minuttet, men det var med nød og neppe at maskinen kunne kjøres i 90 m/min. Dette utgjorde en reduksjon i kapasiteten på hele 25%.

Fabrikkens direksjon anså at dersom noen skulle kunne gjøres ansvarlig for å ha brakt fabrikken opp i dette uføret, var det ikke andre enn Jonsson. Han visste utmerket godt hvorledes kraftsituasjonen var på Drammenselven – og hva resultatet ville bli når man hengte på mer utstyr. På sin reise i Amerika hadde Jonsson gjort seg godt kjent med metoder for drift av store, hurtigløpende papirmaskiner. Om dette skrev han følgende i sin reiseberetning: «Til Drift af Papirmaskinerne anvendtes saavel Dampmaskiner som Turbiner, altid tiltagne med overflødig Kraft selv for den største Hastighed.»

Jonsson var ingen amatør, og han feilbedømte ikke kraftsituasjonen. Han var fullt klar over at noe overflod av kraft ikke var å finne på Drammenselven slik situasjonen var. Det var nok heller slik at Jonsson ante at dersom man i tillegg til den nye papirmaskinen med tilbehør også måtte anskaffe en ny turbin eller dampmaskin for å få tilstrekkelig drivkraft, ville prisen bli så høy at direksjonen ville vende tommelen ned for hele prosjektet. Han tenkte muligens som så at når man først hadde anskaffet en så stor papirmaskin, ville det bare være et spørsmål om tid før det ville tvinge seg frem en forbedring av fabrikkens driftsmaskineri. Direksjonsformann Jørgen Meinich var også formann i Agerselvens Brugseierforening, og ut fra dette faktum bør vi kunne anta at han satt inne med betydelig kunnskap om vannkraft og utnyttelse av denne. Ettersom vi vet at Meinich var skeptisk til hele prosjektet, kan vi også gå ut fra at han gikk Jonssons vurderinger nøye etter i sømmene uten at han hadde noe å bemerke. Dette får Jonsson med sine 32 år til å fremstå som en uvanlig fremsynt mann, minst like fremsynt som den nå 77 år gamle Jørgen Meinich hadde vært i yngre år. Jonssons senere arbeid i Sverige viser også at han var uvanlig fremsynt.

Det virker som om fabrikkens direksjon nå så seg om etter en utvei til å bli kvitt Jonsson som ikke vakte for mye oppsikt. Et direksjonsmøte på Geithus den 14. september 1897 hadde to saker til behandling. Den første var et huskjøp og under punkt 2 står det: «Kassebogen var fremlagt til Eftersyn. Videre Forhandlinger gav ikke Anledning til Protokollation.»

Man kan tenke seg at de nevnte forhandlingene som ikke ga anledning til protokollasjon, var at direksjonen ga Jonsson beskjed om at han var å betrakte som oppsagt pr. 31. desember 1897. Han fikk imidlertid sjansen til å si opp selv dersom han klarte å skaffe seg annet arbeide snarest mulig. Og vi går videre til neste direksjonsmøte.

«Aar 1897 den 12. Oktober afholdtes Direktionsmøde paa Gjethus.

1. Siden forrige Bestyrelsesmøde havde Direktionen været samlet i Christiania den 28. September og i dette Møde havde man efter foregaaede Forhandlinger modtaget Fabrikbestyrer Jonssons Opsigelse, hvorefter denne vil fratræde sin Stilling ved Udgangen af indeværende Aar.

2. Efterat Bestyrelsen havde besluttet at tilbyde forhenværende Papirmester Ernst Johansson den efter Jonsson ledigblevne Plads var fra ham indløbet Skrivelse af 5te ds., hvorefter han antager Posten som Fabrikbestyrer ved Drammenselvens Papirfabrikker. Johansson vil indtræffe hertil i Begyndelsen af December eller i Slutningen af November.»

Jonsson kom til dette møtet fra Sverige. Han kom direkte fra Falun der han den 25. september hadde skrevet kontrakt med Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag, som nylig hadde besluttet bygging av en kjempemessig papirfabrikk ved Kvarnsveden like nord for Borlänge i Dalarna. Fra 1. februar 1898 var Jonsson ansatt som plassjef (bestyrer) for denne fabrikk, som het Domnarvets Pappersbruk.

Hans Gutzeit sitt gravsted.

Gravstedet til Carl Herman Jonsson..

I Bergslagens disponent – Erik Johan Ljungberg – fant Jonsson sin likemann. De hadde begge samme synspunkter – drift i stor skala med enkle produkter i store volum.

Carl Herman Jonsson reiste altså tilbake til hjemlandet, Sverige, der han begynte som plassjef (bestyrer) ved Domnarvets Pappersbruk (i dag StoraEnso Kvarnsveden) som ble anlagt i årene 1897-1900. Denne fabrikken kjøpte i årene 1898-1904 hele seks papirmaskiner fra Pusey & Jones Co. Gjennom en overenskomst med Pusey & Jones Co. kunne Bergslaget selv fremstille tørkecylinderene og en del tynge støpegods til de fire siste av disse maskinene ved Domnarvets Järnverk.

Carl Herman Jonsson var plassjef ved fabrikken fra 1898 frem til sin død – 22. november 1922. Han var ugift og ble begravd på familiens gravsted ved Essunga kirke i hjembygden. På gravstenen kan vi lese R. W. O. som indikerer at Jonsson var Riddare af Wasa Orden.

I 1998 ble Enso-Gutzeit OY slått sammen med Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag (STORA). Firmanavnet er i dag StoraEnso, som er en av verdens største treforedlingsbedrifter. Men grunnlaget for det hele ble altså lagt her på Modum.

KILDER:

Claus Jan Koren: 11 beretninger fra skogindustriens historie.
Rolf B. Wegner: Sammenhengen mellom slekten Wegner og slekten Gutzeit. (ikke publisert manuskript).
Georg Werner-Hansen: Nordmenn i Østerled.
Sogner / Christensen: Plankeadel.
Modums Blaafarveværk's arkiver.
Drammenselvns Papirfabrikker's arkiver: Direksjonsprotokoll for A/S Drammenselvns Papirfabrikker 1890-1900.
Mats Bjurbom: Kvarnsvedens Pappersbruk 100 år.
Internett: http://81.209.16.116/History/Organisational_history/Enso/Enso/Hans_Gutzeit

TAKK TIL:

Olav Haraldsen – Drammenselvns Papirfabrikker, Geithus.
Kjell Henry Anthonsen – Drammenselvns Papirfabrikker, Geithus.
Rolf B. Wegner – Oslo.
Helen Gutzeit Mathiesen – Koppang.
Orvar Blomqvist – StoraEnso Kvarnsveden.
Olle Bjurbom – StoraEnso Kvarnsveden.
Per Olov Jonsson – Stockholm.
Hans Erik Jonsson – Stockholm.
Sami Adolfsen – Scandinavian Mill Service.
Ole-Petter Gulbrandsen – Modums Blaafarveværk.

Strofer fra Modum

Apparate' hass Alf

Hjemmebrenning har lange tradisjoner på Modum, selv om det nok har avtatt etter hvert. Men, for en del år sida satt'n Alf og en av naboene hans og brant brennevin på kjøkkenet te'n Alf. Karane kontrollerte produktet og prøvesmakte litt slik at stemningen var bra. Etter hvert ble naboen etterlyst av kona si, uten at han av den grunn dro hjem. Kona bestemte seg for at nok er nok, og ringte lensmannen: «Nå sitter karane oppe hos'n Alf og brenner, så du må ta deg en tur opp og få satt en stopper for detta!». Lensmannen så nok ikke så alvorlig på forbrytelsen, men han følte seg nok forpliktet til en lettere utrykning. Når han kommer inn på kjøkkenet te'n Alf, sitter karane på hver sin side av apparatet, med hvert sitt glass, og er blide og fornøyde. Lensmannen gjør kort prosess, han beslaglegger apparatet, ber'n Alf gå å legge seg og ber naboen gå hjem til kona.

På hjemveien kjører lensmannen over Strykbrua hvor han avslutter saken ved å lempe apparatet over rekkverket og ned i elva. Apparatet sank ikke, men fløt flott nedover elva. Noen hundre meter nedover langs elva, på Sør-Hjermundrud, satt'n Anton og drakk formiddagskaffe og så ut over elva. Fra kjøkenvinduet hans og til midt i elva, hvor strømmen går, er det nok 2–300 meter. Anton var da en gammel mann, men han så nok som en hauk, for plutselig sier'n: «Nei, farian, - jeg trur jaggu det er apparate' hass Alf!» Så gikk Anton ned til elva, tok robåten, rodde ut og henta apparatet som så ble levert tilbake til eieren.

Etter en times tid var altså ordenen gjenopprettet på Snarum og det lett kjennelige «apparate' hass Alf» var tilbake der det hørte hjemme.

Sjekketriks

Stryker'n ville gjerne ha seg ei dugelig gårdskjerring, men sjekkinga gikk tungt. Tida gikk uten resultat og det begynte nok å haste. På en fest i Sigdal endra han strategi på dansegulvet, gikk rett bort til ei attraktiv, ung dame og avleverte følgende invitasjon til dans: «Kan du mjælke du'a?».

Stryker'n forble ungar.

Kvalitetskontroll

En gang var nok ungarstatusen til Stryker'n litt truet – han hadde fått med seg ei ung dame hjem på helgebeseøk. Foreldrene var selvsagt godt informert på forhånd og satt forventningsfulle og ventet på å treffe den mulige kommende svigerdatter. Stryker'n kommer inn på kjøkkenet med damen og avleverer følgende åpnings-spørsmål:

«Å syns du om denna a', far?»

Det ble dessverre med det ene helgebeseøket.

Bilkostnader

Henning nærmet seg 18 år og hadde begynt med kjøretimer. Stryker'n var et par år eldre og var en erfaren sjåfør til sammenligning. Dessverre var det nok sånn at han en og annen gang var borti litt stabbesteiner, brøytebiler og husvegger innimellom, slik at Kadetten hans fikk seg noen verkstedopphold. En gang Henning var på beseøk hos Stryker'n, ble bilkjøring, og ikke minst bilkostnader, kveldens tema. Alle var enige om at det var dyrt både å kjøre og å vedlikeholde en bil. Plutselig snur Stryker'n seg mot far sin og sier:

«Du far, å mye er'e egentlig vi pleier å betale for en forskjerm?»

Fredsmarsjen 1945 på Østmodum

Nedenfor gjengir vi et utdrag av et kåseri som Hans P. Fure holdt om fredsmarsjen på Østmodum i 1945. Han forteller at det var 245 deltakere og sammenligner med Vikersund. I jubileumsboka til Vikersund Idrettsforening står det at det var 581 deltakere i Vikersund. Modum rundt og landet over var det fredsmarsjer. Hverken før eller siden har det vært så mange med i noe idrettsarrangement.

Vi gikk og vi gikk - vi gikk og vi gikk, slik var det Lalla Carlsen sang for noen år siden da marsjkonkurransene begynte å gjøre seg gjeldende. Hvis vi vil, kan vi ta disse refrengene til Lalla opp igjen, for nå har vi prøvd både arm-, ben- og hoftemuskulaturen på disse diverse kilometer som utgjorde fredsmarsjen. På sett og vis har det vært litt av en ildprøve vi har vært borte i disse to søndagene. Men prøven var ikke verre enn at hoem som helst av oss sikkert kan stå fram og avgi sitt vitneprov om at denne marsjen kan vi da når som helst ta om igjen.

Denne fredsmarsjen kommer selvsagt i en særstilling, da det ikke dreide seg om sølv eller gull eller tiendedels sekunder. Det avgjørende var å være med og å klare maksimaltiden. Den var jo satt såpass rommelig at ingen behøvdde å fly der med blodsmak i munnen.

I disse høstdagene har da Norge vært en gående nasjon. Både kvinner, menn og barn - både høyrefolk og sosialister - har trålet landeveien eller bygata for å få dokumentert hva vi føler over den vidunderlige fred vi har fått. Og så gjaldt det også å slå Sverige. Begge deler var sannelig verd noen anstrengelser.

Det som preget denne fredsmarsjen, var den gemyttlighet hvormed alt foregikk. Her var den ingen skumping og skubbing. Her var det latter og smil. Her på Østmodum var det naturlig at det var på og fra Fjordvåg allting måtte foregå. Her på denne startstreken var å finne alle de mer eller mindre langbeinte individene som skulle gå 10 000 m, de som skulle slippe med 5 000, og alle juniorene av begge kjønn som skulle tilbakelegge kvartmila.

Så var det selve marsjen da. Den ble, som naturlig var, en blanding av alle mulige gangarter. Her så man både pen armføring og stygg armføring, både rompevrikk og

hoftevrikk. Man forteller til og med at det var enkelte som forsøkte seg med noe som lignet den geloppen grisen tar ved enkelte anledninger.

Som funksjonær skulle jeg starte til slutt sammen med de øvrige funksjonærer. Vi durte av gårde. For mitt vedkommende ble det så som så med denne duringen. Jeg er utstyrt med noen bein som er noen nummer for korte. Gjengen foran meg hadde satt fysikken i høygir og halte ubønnhørlig unna. Da jeg passerte Melåhøgda, forsvant de andre rundt Karlsrudsvingen. Jeg så Mushaugens lusekofte vinke som et siste og undskyldende farvel. Fra nå av behersket jeg landeveien i ensom majestet. Selvsagt er det også visse fordeler ved å gå alene. Du kan i hvert fall velge den siden av veien du ønsker, og så kan du jo kutte svingene lett og elegant. Den slags lar seg ikke gjøre nå en befinner seg midt i saueflokken.

På min ensomme vandring forbi Fure- og Berg-gårdene hendte intet av betydning. Men så, rett nedenfor Søndre Askheim gård, møtte jeg mine startkamerater på tilbaketuren. Hele kostebinderiet var på full fart nordover til Fjordvåg. Uten flere overraskelser kom jeg så ut til den hyggelige endestasjonen ved Per Hovland på Brekke. Hei, hei, 5 000 meter unnagjort, og 5 000 nye skal vinnes for fedrelandet. Det skal nok gå, bare en passer på å sette det ene benet foran det andre. En koselig kar som het Åge Pjåka laget så en eller annen krusedull på startkortet, og dermed snudde jeg nesa nordover.

Da jeg ankom Fjordvåg, var mine startkamerater ferdige med fredspipe nr. 1 og hadde begynt på nr. 2. Hva min tid angår, slang den akkurat gjennom til en plass blant det store gross av nordmenn som heretter skal bære fredsmarket på jakkeslaget.

Fredsmarsjen har for Østmodums vedkommende vært meget bra. 245 startende er så godt at regner vi forholdsmessig, har vi nesten slått en slik millionby som Vikersund!

Hele kåseriet er lest inn på kassett av Hans P. Fure, og dette utdraget er gjort av Kristian Linnerud. Hele kåseriet er sendt på Radio Modum i mai 2005, og det ble også framført på Fjordvåg i forbindelse med arrangement av fredsmarsj 8. mai 2005.

Thure Lund i Gamle Modum

Thure Lund var med i redaksjonen i *Gamle Modum* fra første nummer i 1986 til og med utgaven i 2005, dvs. i tyve år. Som oversikten nedenfor viser, bidro han gjennom årene med 138 artikler når vi regner med stort og smått, til sammen 213 sider. Spennvidden var stor. Han søkte systematisk gjennom gamle avis-årganger og plukket ut avisnotiser og avisartikler, gamle dikt og prologer m.m. som hadde historisk interesse for moinger og presenterte disse med små innledninger. Han snakket med folk, hørte anekdoter og historier som han skrev ned, og han drev studier i bedriftshistorie, gårdshistorie, kulturhistorie m.m. som resulterte i lengre artikler i årsskriftet vårt.

De som har vært med i redaksjonen gjennom årene, har fått del i hans store kunnskaper om bygda vår. Ikke minst er de blitt smittet av Thure Lunds entusiasme til å bidra med egne artikler.

Her er en oversikt over Thure Lunds artikler i *Gamle Modum* gjennom årene.

1986

Hovedlandsrennet i Gustadbakken 1915 (3 s.)
Oldfunn forteller om bygdas historie (2 3/4 s.)
«Jonas'en», altmuligmannen som snaringene ikke glemmer (5 s.)

1987

Modums seigeste skiløper: Truls Braathen vant 50-km i Kollen 1911 (2 s.)
Skiskyting i 1896 (1/3 s.)

1988

Amerikabrev 1858 og 1871 (1/4 s.)
Store Per i Bingen var sterkest i Skandinavia (1 1/3 s.)
Nils Hilsen (1/2 s.)
Ungguttene hadde harde vilkår ved Blaafarveværket (1/2 s.)
Ordtak: «Når doktor'n sier det, så er det vel så» (1/3 s.)
Sosialomsorg i gamle dager (1 s.)

1989

Modums skoleordning 1817 (1/4 s.)
Den siste omgangsskolen (3/4 s.)
Litt moro i skoletimene (1/2 s.)

1990

Ni meierier i 1900 – ingen i dag (3 3/4 s.)
De konkurrerte med banken (1/2 s.)
Jeg lengter tilbake (1/3 s.)
De «gode, gamle dager» (3/4 s.)

1991

Spredte glimt fra vassdraget og fløtningen (3 s.)
Litt om rosemaling på Snarum (1/3 s.)
En storgård blir til (4 s.)
Har Vikersund betingelser for fremtidig vækst (1 1/4 s.)
«Dyr husholderske» (1/3 s.)
Stiftelse av fjøskontrollforening 1903 (1/2 s.)
Flere navn [langs Snarumselva] (1/3 s.)
Fra Snarum for 150 år siden (1 s.)
Nyheter for 100 år siden (1/2 s.)
Marcus Thrane 1817-1889 (1 s.)

1992

Dedichenfamilien i Modum (7 1/3 s.)
Vikersund, Modums hovedstad? (1/2 s.)
Den gamle sporskifteren forteller (1 s.)
Jentemarken for 70 år siden (1 1/3 s.)
Norgesmesterskapet i o-løp på Snarum 1939 (3 s.)
Friidrettens barndom (1/2 s.)
Flåhakking – en gammel dyrkingsmetode (1 s.)
Engelstad – sentral gård for 120 år siden (3 s.)

1993

Storgården Buskerud (5 1/2 s.)
Colletstien på Buskerud (3 s.)
100 år siden: Truls Bråtens første ... (1/2 s.)
Fra Bondeorganisasjonenes barndom (1/3 s.)
De første fjøskontroller i Modum (2 s.)
Det begynte for 200 år siden. Han grunnla Vikersund (4 s.)
Minner fra gamle dager (2 s.)

1994

Hovedbygningen på Mælum i praktfull gammel byggeskikk (3 3/4 s.)
August Klægstad, en ukjent Modumkunstner (2 1/4 s.)
Klægstad om sin reise til Europa i 1930 (1 1/2 s.)
Vår Herre og regnværet for 90 år siden (1/2 s.)
100 år siden skiklubben i Vikersund ble stiftet (3/4 s.)
«Husmannsungene» kom seg fram i det nye landet (2 1/2 s.)
Norskamerikanere gav kirkeklokker til Snarum (1 2/3 s.)
Altertavlen i Rud kapell (1/2 s.)
H. A. Foss: Fra en skolestue omkring 1860 (1/4 s.)
Dyreplageri? Stamfiske i 1904 (1/3 s.)
Ekte norsk? (1/3 s.)
Et nittiårsminne (1/2 s.)
Håvaldsru'n – Elgkongen (1/2 s.)
Jakten på Per Springer endte med ekteskap (1/3 s.)
Kamp om pengemidler til Gulsrud kapell i 1904 (3/4 s.)

1995

Bondelagene startet for 140 år siden (4 s.)
 Da sagflis og torvstrø reddet besetningen over vinteren 1904 (3/4 s.)
 En annerledes reise i gamle Modum (1/2 s.)
 Hans Allum: En samtale på gammelt Modum-mål (1/4 s.)
 Bra skoletilbud i 1904 (1/2 s.)
 Haugfurua (1 s.)
 En god hustru er en Guds gave (1/2 s.)
 En togreise i 1901 (1 1/2 s.)
 Ilen – sentral gård som forsvant (1 1/3 s.)
 Fattigstyret på Ilen 1918 (1/2 s.)
 Fattigstyret foran kommunegården 1945 (1/2 s.)
 «Skiflyging» på Østmodum i 1914 (1/2 s.)
 Pipekonsert ved barnehjemmet (1 s.)
 Han reddet Heggen-fløyen (3/4 s.)

1996

Krigere og hungersnød 1807-1814 (1 s.)
 Kristian Heggenhaugen (1/2 s.)

1997

Posten er 350 år (6. s.)
 Skibakker i Modum (4 s.)
 Hundreårsfest for arbeiderne på Blaafarveværket 1872 (3/4 s.)
 Hans Henriksen Thon – mekanisk geni fra Drolsum på 1700-tallet (3 s.)

1998

Gamle sagn fra Vike kirke (3/4 s.)
 Subskripsjonen 1811-1813 (1/2 s.)
 Sønsteby idrettsforening (1/2 s.)
 Vikersund 1910 (1/4 s.)
 Folkebad var stor gave i 1903 (1/2 s.)
 Minneord om Andreas E. Disen (1/3 s.)
 Gjedda (1/4 s.)

1999

Gammelt amerikabrev (1/4 s.)
 Amerikabrev fra 1950 (1/4 s.)
 Innbydelse til fest (1/4 s.)
 Folkefesten på Modum 1859 (1/2 s.)
 Du må ikke tru du er no' (1/4 s.)
 Anlegget ved Embretsfoss (1/4 s.)

2000

Den gamle jordmora (1 s.)
 Kirkebø, Modums minste hotell (2 1/3 s.)
 Kongen av Holleia (sammen med Arnt Berget) (1/4 s.)
 Stor virksomhet ved Kongsfoss i 1880-åra (1 s.)
 Klær fra gamle dager fram i lyset (3 s.)
 Modums åtte fjerdingar – fra Tverrdalene til Kultur dalen (1 s.)
 Minder fra barndommens dager (etter Helga Dokken) (1/4 s.)
 [Takk til Arne Sørensen] (1/4 s.)

2001

130 år gamle utedoer på Modum (1/2 s.)

Hornorkester ved Modum Bad (1/4 s.)
 Henåavassdraget gjennom 500-600 år (5 s.)
 Ung snaring på langtur i 1905 (1/2 s.)
 De siste bjørnejaktene i Modum (sammen med Arnt Berget) (2 s.)
 Det gamle sagnet om sølvet på Øståsen (3/4 s.)
 Hassel Jernverk (4 1/2 s.)
 Kom til Modum (1/4 s.)
 Sorenskriver Falchs rapport fra 1744 (6 s.)

2002

Kvinnene i Modum støttet unionsoppløsningen i 1905 (4 s.)
 Mer om Brekkeslekten (6 s.)
 Dyktige idrettsutøvere i A.I.L. (3 s.)
 Da Hovdeskiene dominerte (2 1/2 s.)
 Thor Hansen Thon – en dyktig kar (1/2 s.)
 Ramfoss Træsliberis korte historie – fra tremasse til elektrisk kraft (2 s.)
 Omreisende med «butikker» da jeg var småfant (2 s.)
 Minne om en gammel omgangsskolelærer (2 s.)
 Omgangsskolens helter. Fra sogneprest Amlunds tale 1910 (1 s.)
 Kongsrud'n eller «Pluggen» (2 1/2 s.)
 Skinnfell var geit (1/3 s.)

2003

Jubileum i Embretsfoss i 1931 (1/4 s.)
 Interessante Hervig med kongelig råd, lensmenn og stortingsmann (3 s.)
 100 år med aviser og bøker i Modum (3 2/3 s.)
 60 år siden professor Hans Glømmes døde (1 s.)
 Avholdsmøte på Ramfoss 1913 (1/3 s.)
 Hodet på veggen til Heggen kirke (3 s.)
 80 år siden Solheim startet (3 s.)
 Et kulturminne: Historien om en gammel kirkevei (3 1/3 s.)

2004

Slik var det før bilane kom. Skysstasjoner i Modum (4 s.)
 Ikke enkelt å få vei til Østmodum (1/2 s.)
 Da radio'n kom til Snarum (1/2 s.)
 Laksefisket i Døvika gjennom 800 år (2 s.)
 Evens julaften (1/4 s.)
 Modumsvalsen (1/3 s.)
 Er Øvre Gubberud bygdas eldste? (2 s.)
 Travkjøring i gamle dager (1 3/4 s.)
 Travbaner for 90 år siden (1/4 s.)
 Bresken, fra overtro til nytte (3 1/2 s.)
 Store-Per Hovenga og Vaakjempa (1 s.)
 Kristian Linnerud. Minneord (1 s.)

2005

Første 17.-mai i Vikersund etter unionsoppløsningen (1/2 s.)
 100-årsminner fra Modum (1 3/4 s.)
 Hva gårdsgutten fortalte om Amlund (1/3 s.)
 Han Nekkolai i Slåttebråtan (3 1/2 s.)

Fotografier:

Ole Jacob Abraham: s. 51 (øverst)

Arnt Berget: s. 17

Arnt Bergets fotoarkiv: s. 18, 42, 53, 54

Trond Bøllerud: s. 4 (tre bilder til høyre), 5, 6

Lars Bottolfs: s. 51 (nederst), 52

Buskerud Hovedgård: s. 3, s. 4 (øverst til venstre)

Erling Diesen: s. 47

Anne May Dokken: s. 50

Dramenselvans Papirfabrikks arkiv: s. 65

Signe Døhlen: s. 39 (øverst), 41

Aase Hanna Fure: s. 63

Furumo Sommerteaters minneprotokoll: omslag, s. 55, 56, 57, 58, 60

Øyvind Haugen: s. 67

Kolltopp Forlag: s. 52

Kåre Kjølstad: s. 48

Modums historie II: s. 22

Modum kommunes fotoarkiv: s. 9, 19, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 39 (nederst), 40

Modum Samvirkeag: s. 38, 39 (nederst), 40

Nordiske Billeder, Forlagsbureauet Kjøbenhavn: s. 14, 15, 16

StoraEnsos arkiv: s. 64,

Stora Kvarnsvedens arkiv: s. 66

Olav Sørensen: s. 33, 34, 35, 36

Andreas Øvergaard: s. 12-13